

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ
Інститут управління, психології та безпеки
Кафедра теоретичної психології

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «Я-КОНЦЕПЦІЇ»
АНДРОГІННОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого рівня
за спеціальністю 053 Психологія
Христина ДІДИК

Науковий керівник
професор кафедри
теоретичної психології, професор,
доктор юридичних наук
Зоряна КІСІЛЬ

Рецензент
професор кафедри
практичної психології, доцент,
доктор психологічних наук
Галина КАТОЛИК

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«___» _____ 2022 р., протокол № ___
Завідувач кафедри теоретичної психології,
доктор психологічних наук, професор
_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. Я-концепція та її роль у формуванні особистості	7
1.1. Теоретичні засади трактування Я-концепції та її структурних компонентів у психологічних теоріях та концепціях.....	7
1.2. Психологічні особливості впливу статево-рольової ідентичності на формування Я-концепції особистості.....	14
Висновки до Розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. Репрезентація концепту андрогінності	20
2.1. Міфологічний та філософсько-психологічний аспекти розуміння концепту.....	20
2.2. Генеза явища андрогінії в наукових дослідженнях.....	24
2.3. Концепт андрогінності у соціокультурному аспекті.....	34
Висновки до Розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. Емпіричне дослідження психологічних особливостей Я-концепції андрогінних особистостей	38
3.1. Характеристика вибірки, методів та методик дослідження.....	38
3.2. Кореляційний аналіз результатів емпіричного дослідження.....	42
3.3. Дисперсійний аналіз результатів емпіричного дослідження.....	61
3.4. Факторний аналіз результатів емпіричного дослідження.....	63
3.4.1. Характеристика особливостей факторного розподілу для маскулінних чоловіків та жінок.....	63
3.4.2. Характеристика особливостей факторного розподілу для фемінних чоловіків та жінок.....	67
3.4.3. Характеристика особливостей факторного розподілу для андрогінних чоловіків та жінок.....	72
Висновки до Розділу 3.....	77
Висновки	80
Список використаних джерел	84
Додатки	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. Кінець минулого сторіччя та початок двадцять першого сторіччя характеризуються посиленою увагою учених стосовно дослідження питань становища, прав та можливостей осіб жіночого статі та осіб чоловічої статі в сім'ї чи суспільстві, основних відмінностей у процесі соціалізації дівчат і хлопчаків, як чиннику диференціації психології статі.

На сьогодні проблема гендерного генезису особистості є вкрай актуальною в умовах розбудови громадянського соціуму, котре позиціонує свободу особистого волевиявлення, вибору особистого вектору поведінки у сімейному житті, спільному вихованню дітей, створення особистого комфорту та щастя. Адже в культурі соціуму власне й формується статево-рольові стилі поведінки, концепція жіночої та чоловічої психології.

Гендерні постулати й нормативи поведінки, які є прийнятними в різномісних соціумах, інтерналізуються власне суб'єктом діяльності у процесі онтогенезу. Здійснений науковцями аналіз процесу інтеріоризації відповідних статевоїх ролей з погляду «Я-концепції», надає можливість позиціонувати ті детермінанти, котрі взаємопов'язують індивідуальне та соціально-типове. Під час процесу соціалізації статі регламентим гендерної поведінки набувають однакового значення й є для особистості «узагальненим іншим».

Позиціонування концепції андрогінності найгрунтовніше знайшло своє відображення у міфологічному, релігійному та повсякденному контексті дискурсу. Аналіз дискурсів античного міфу щодо андрогіна актуалізовано у філософсько-культурологічних роботах М. Ярошевського, П. Гуревича, І.С. Кона. Розглянуто питання тілесного андрогіна в Античності і Середні віки у І.С. Кона, М. Бейлькіна, Г. Ліхта.

Соціологічні дослідження концепту андрогінності ставлять проблему соціалізації андрогінного типу особистості в роботі О. Вейнінгера «Стать і

характер», де вказано на необхідність осмислення поняття біологічної статі та його впливу, як на мистецтво, так і на повсякденні практики людей.

Так, С. де Бовуар у своїй науковій розвідці «Друга стаття» андрогінність розглядає, як один з методів реалізації особи жіночої статі.

У психіатрії проблему впливу чоловічих і жіночих особливостей поведінки в одній людині на її соціокультурні практики вивчали І. Нейдінг, Ч. Ломброзо, М. Норда.

Грунтовний аналіз феномену андрогінності здійснено в теорії гендерної ідентичності. С. Бем андрогіна позиціонує як певний механізм для урегулювання соціальних та культурних практик. Згідно цієї концепції всі риси характеру поділяють на «чоловічі» і «жіночі».

Генезис концепту андрогінності власне з позиції гендерного аналізу позиціонують у своїх наукових розвідках Т. Клименкова та Е. Ярська-Смирнова, які свої наукові розвідки присвятили дослідженню гендерної еволюції в період з Нового часу по нині.

Репрезентацію андрогінності слід здійснювати в рамках дослідження досвіду міжособистісних відносин власне у соціокультурному контексті, позаяк вони, так чи інакше, пов'язані з наявними ідеологічними установками соціуму.

Як засвідчує досвід, під безпосереднім впливом соціокультурних реалій у європейському соціумі відбувається повсякчасна заміна чоловічої й жіночої манери поведінки. Так, досить часто антропометричні характеристики особистості чинять вплив на процес гендерної самоідентифікації.

Таким чином, актуальність наукової розвідки існуючою проблемою трансформації гендеру, котра досить часто призводить до добровільної чи змушеної заміни маскуліної або фемінної психологічної статі власне на андрогінну, котре становить собою досить гармонійне поєднання швидкого розвитку маскуліності та фемінності в людини, зовсім незалежно від наявної статі, котра нівелює, зумовлені соціальними й культурними

очікуваннями відмінності «жіночого» та «чоловічого», надаючи особистості більше свободи вибору, зростанню адаптивних можливостей особи.

Об'єктом дослідження: Я-концепція андрогінної особистості

Предметом дослідження: психологічні особливості «Я-концепції» андрогінної особистості

Мета дослідження: на основі теоретичного аналізу та емпіричного дослідження з'ясувати особливості Я-концепції андрогінної особистості.

Відповідно до мети сформульовано наступні **завдання дослідження:**

1. Розкрити сутність та специфіку Я-концепції та її структурних компонентів у психологічних теоріях та концепціях.
2. Проаналізувати психологічні особливості впливу статево-рольової ідентичності на формування Я-концепції особистості.
3. Розглянути міфологічний та філософсько-психологічний аспекти розуміння концепту.
4. Виявити місце явища андрогінності в наукових дослідженнях.
5. Охарактеризувати концепт андрогінності у соціокультурному аспекті.
6. Дослідити психологічні особливості Я-концепції андрогінних особистостей.

Гіпотеза дослідження. Особливості «Я-концепції» андрогінної особистості визначаються впливом факторів соціально-психологічної адаптації та самоприйняття.

Теоретико-методологічна основа. Теоретичним підґрунтям вивчення Я-концепції стали наукові праці А. Адлера, Р. Ассаджиолі, Р. Бернса, В. Джемса, Ч. Кулі, Д.А. Леонт'єва, Дж. Міда, К. Роджерса, В.В. Столина, З. Фрейда, К.-Г. Юнга та ін.

Філософські аспекти теорії статі почерпнуто із наукових досліджень С. де Бовуар, О. Вейнінгера, Ж.-П. Сартра.

Генезис гендерних досліджень, тлумачення концепту андрогінності знайшли своє відображення у наукових розвідках як психологів так і

сексологів, зокрема Ш. Берна, С. Бем, Д. Бест, Д. Басс і С. Барнс, Дж. Вільямс, С. Деглер, К. Джеклін, Д. Майерса, Е. Маккобі, С. Сененко та ін.

Методи дослідження. Для розв'язання задекларованих завдань та перевірки гіпотези було використано загально-наукові методи як теоретичного так й емпіричного дослідження, а саме: метод теоретичного аналізу літератури з теми наукової розвідки, аналіз, синтез, узагальнення, та порівняння даних. Емпірична частина кваліфікаційної роботи здійснювалася із застосуванням наступних методів, а саме: анкетування, низки психодіагностичних методик та методу статистичної обробки результатів дослідження з використанням пакету програми SPSS 17.0. (дисперсійного, кореляційного та факторного аналізів).

Наукова новизна. На основі теоретичного аналізу складено модель феномену андрогінності, як психологічного явища.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні знань щодо Я-концепції та її структурних компонентів, а також репрезентації концепту андрогінності.

Практичне значення роботи є важливим для з'ясування проблеми психологічно-статевої трансформації, зокрема, для усвідомлення переваг проявів андрогінності, яке закладає потенційні можливості, що сприятимуть більш ефективній соціалізації і якості життя особистості.

Надійність і вірогідність дослідження забезпечувались застосуванням методів, котрі відповідали меті кваліфікаційної роботи, її завданням та гіпотезі дослідження, якісним та кількісним аналізом отриманих даних.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3-х розділів, висновків, літератури та додатків. В першому розділі окреслено поняття Я-концепції та її ролі у формуванні особистості. В другому розділі розглянуто міфологічний та філософсько-психологічний андрогінний дискурси, висвітлені концепти андрогінності в наукових дослідженнях та соціокультурному аспекті. Третій розділ представлений емпіричним

дослідженням психологічних особливостей Я-концепції андрогінних особистостей.

РОЗДІЛ 1. Я-КОНЦЕПЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Теоретичні засади трактування Я-концепції та її структурних компонентів у психологічних теоріях та концепціях

Загально відомим є той факт, що найвищим ступенем психічного відображення, котрий є властивим лишень людині, як суспільно-історичному створінню, є свідомість, позаяк свідомість є відображенням у психіці особистості реальних образів, навколишнього світу.

Водночас, фокус свідомості особистості може бути спрямовано і на особисті життєдіяльність, внутрішній світ. Таке усвідомлення особистістю самої себе одержало в психологічних наукових дослідженнях статус особливого явища – самосвідомості, що являє собою властивий лише людині спосіб ставлення до об'єктивної дійсності, знання про самого себе [12].

Самосвідомість є визначальним конструктом-утворенням внутрішнього світу особистості, яке за своєю суттю полягає у сприйнятті людиною різноманітних образів себе у цілковито різних ситуаціях соціальної взаємодії і поєднанні власне цих образів у системне, цілісне уявлення, бачення себе в форматі Всесвіту.

Самосвідомість може виступати, як процес так і результат. Власне як процес самосвідомість особистості може позиціонуватися в результаті упізнання себе й усвідомлення себе. Як результат, самосвідомість на думку К. Роджерса характеризується у термінах «Я-концепції» й складається із уявлень стосовно власних характеристик та здібностей індивіда, уяви стосовно можливостей їх взаємодії з іншими особистостями й ціннісних уявлень, котрі пов'язані з об'єктами та діями.

На думку більшості психологів, центральною ланкою самосвідомості виступають «Я-концепція» та «Я-образ», що є її продуктами.

Під «Я-концепцією» розуміють відносно стійку, в більшому чи меншому ступені усвідомлену, систему уявлень особистості про себе, на

підставі котрі він створює власну взаємодію з іншими особистостями і ставиться сам до себе.

«Я-концепція» є цілісною, хоча й не позбавленою внутрішніх протиріч «Я»- образу, котрий є установкою стосовно відношення до самого себе та включає наступні компоненти: 1) когнітивну – образ власних якостей, здатностей, соціальної значущості і т. ін.; 2) емоційну – повагу до себе, самолюбство та т. ін.; 3) оцінно-вольову – постійне прагнення підвищити рівень самооцінки, завоювати повагу у соціумі та т. ін. «Я-концепція» є передумовою й наслідком соціальної взаємодії, котра визначається наявним соціальним досвідом.

«Я-концепція», зазвичай, здійснюється під впливом різноманітних зовнішніх чинників, котрі відчуває особистість. Дуже значними є для особистоті є контакти із домінуючими іншими, котрі, по своїй сутності, і визначають уяву особистості про саму себе.

«Я-концепція» відіграє важливу роль у житті особистості, адже знаходить свій вияв у таких функціях, а саме:

1. Забезпечення внутрішнього узгодження особи із самою собою, стосовно сталості її власної поведінки, незважаючи на існуючий неперервний тиск проблемного світу. «Я-концепція» у даному випадку діє, як особистісно-внутрішній фільтр, котрий перепускає крізь себе отриману інформацію чи її затримує, коли вона суперечить «Я-концепції».

Істотним чинником внутрішнього узгодження є те, що особистість міркує про саму себе. Тому, у власних діяннях вона, так чи інше, керується власним самосприйняттям.

2. Окреслення характеру інтерпретації власного життєвого досвіду. «Я-концепція» обумовлює характер особистості інтерпретації життєвого досвіду. Дві людини, за однакових життєвих обставин, одну й ту саму подію можуть сприймати по-різному.

3. Підгрунття установок та очікувань особистості. «Я-концепція» зумовлює прогнози й очікування особистості (впевнений чи невпевнений у

поведенці, завищений або занижений рівень самооцінки). Кожна із зазначених установок на думку Р. Бернса може «...реалізовуватися в трьох аспектах: фізичному, емоційному, соціальному» [8; 14].

Отже, «Я-концепція» обумовлює: 1) яким чином буде діяти особистість в певній конкретній ситуації; 2) яким чином буде здійснювати інтерпретацію дій інших. Отже, сутність третьої функції «Я-концепції» є у тому, що власне вона зумовлює певні очікування особистості, субто його уяву про те, що повинно статися.

Варто зауважити, що незважаючи на вживання терміна «Я-концепція» в однині, ми маємо на увазі множинність охоплених нею установок.

Чимало вчених виокремлюють поняття «Я» в структурі Я-концепції. Одним з перших, в психологічному аспекті, широко почав використовувати поняття «Я» З. Фрейд, в його структурі особистості – це компонент психічного апарата, відповідальний за прийняття рішень. З. Фрейд вважав «...внутрішнім джерелом розвитку «Я» особистості суперечність між його реальним та ідеальним компонентами (боротьба «Его» та «Супер-Его»)» [59].

«Я» особистості є динамічним центром свідомості, емоційного стану, міркувань, дій, котрий є організованим у певну систему, котра керує його поведінкою, його діяльністю, його спілкуванням та вчинками.

На думку психолога Д. А. Леонтьєва, «...Я – це форма переживань людиною своєї особистості, форма, в якій особистість відкривається сама собі. Я має кілька граней (I грань Я – тілесне чи фізичне Я, переживання свого тіла, як втілення Я, образ тіла; II грань Я – це соціально-рольове Я, відчуття себе носієм тих чи інших соціальних ролей і функцій; III грань Я – психологічне Я, яке включає сприйняття власних рис, диспозицій, мотивів, потреб і здібностей; IV грань Я – це відчуття себе, як джерела активності чи реактивності, переживання своєї свободи або несвободи, відповідальності або відстороненості; V грань Я – це самоствавлення або сенс Я), кожна з яких була у свій час предметом інтересу тих чи інших шкіл і напрямів в

психології. Ця точка зору всебічно розкриває категорію Я, одну із значущих у психології особистості» [26].

В. Джемс заклав основи створення теорії «Я». Універсальне, особистісне «Я» (Self) він розглядав, як «...двоїсте утворення, у якому з'єднуються Я-усвідомлюване (I) і Я-як-об'єкт (Me). Це – дві сторони однієї цілісності, завжди співіснують одночасно. Одна з них являє собою чистий досвід (Я-усвідомлюване), а інша – зміст цього досвіду (Я-як-об'єкт)» [16].

На думку В. Джемса, «..Я-як-об'єкт – це все те, що людина може назвати своїм. У цій області В. Джемс виділяє чотири складові і розташовує їх в порядку значимості: духовне Я (сукупність психічних здібностей і схильностей), матеріальне Я (одяг, власність), соціальне Я (те, ким визнають людину навколишні) та фізичне Я (тіло)» [16].

Ч. Кулі та Дж. Мід запропонували нову концепцію сприйняття індивіда, влясне тлумачення сутності індивіда в межах соціальної взаємодії.

Ч. Кулі одним із першим звернув увагу на роль суб'єктивно-інтерпретованого зворотнього взаємозв'язку, як домінуючого джерела інформації про особистісне «Я» (теорія «дзеркального «Я»), зазначаючи, що «...уявлення індивіда про те, як його оцінюють інші істотно впливає на його Я-концепцію. Дзеркальне Я виникає на основі символічної взаємодії індивіда з різноманітними первинними групами, членом яких він є, які надають йому зворотній зв'язок для самооцінки. Таким чином, Я-концепція формується та здійснюється методом спроб і помилок, у процесі, в ході якого, засвоюються цінності, установки і ролі» [29].

Відповідно до основних засад концепції «Дзеркального Я» вчені Ч. Кулі та Дж. Мід вважали, що «...становлення людського Я, як цілісного психічного явища, по суті, є не що інше, як соціальний процес, що відбувається всередині індивіда, в рамках якого виникають Я-усвідомлюване і Я-як-об'єкт» [29]. Далі, в процесі засвоєння людиною звичаєвої культури, вона в змозі передбачити, не лишень поведінку іншої особистості, але й те, як власне інша особистість передбачає нашу особисту поведінку. Отже,

особистість сприймає самого себе у відповідності з тими характеристиками та цінностями, котрими наділяють його інші.

Дж. Мід та В. Джемс поділяють «Я» на два витки, а саме: І та Ме. Перший виток є імпульсивною творчою стороною «Я», котра безпосередньо несе відповідальність за певні ситуації. Другий виток є рефлексією І чи певна норма, котра чинить контроль за діями І від імені інших. Себто Ме несе відповідальність за сам процес засвоєння особистістю взаємовідносин, які формуються в ситуаціях взаємодії. Отже, домінуюча позиція інтеракціоністів полягає власне у тому, що «Я- людина» розвивається в останню чергу.

Феноменологічний підхід в психології у розумінні людини відбувається з вражень суб'єкта, а не із позицій спостерігача ззовні.

Основоположним поняттям власне феноменологічної концепції є сприйняття, себто те, що особистість сприймає і є для неї основною реальністю, за допомогою котрої особистість має можливість керувати власною поведінкою.

На думку К. Роджерса «...Я-концепція – це система самосприйняття; найбільш важлива детермінанта відповідних реакцій на оточення індивіда, яка виникає на основі взаємодії з навколишнім середовищем. Разом з Я-концепцією розвивається потреба в позитивному ставленні з боку оточуючих» [51].

Як і більшість психічних утворень, Я-концепція містить певні структурні компоненти. На думку Р. Бернса «...Я-концепція – це сукупність установок особистості, яка спрямована на саму себе, в поєднанні з їх оцінкою» [8]. Учений виокремив когнітивну, оцінну й поведінкову складові (головні елементи, складові установки) Я-концепції.

Так, до когнітивної складової Я-концепції, на думку Р. Бернса, належать «уявлення індивіда про самого себе, що, як правило, здаються йому переконливими незалежно від того чи базуються вони на об'єктивному знанні або суб'єктивній думці, чи є вони істинними або помилковими» [8].

Когнітивна складова за Р. Бернсом включає: «Я-реальне – систему уявлень людини про саму себе, яка формується на основі досвіду її спілкування з іншими та їх поведінки стосовно неї; Я-дзеркальне – установки, пов'язані з уявленнями індивіда про те, як його бачать інші, а також Я-ідеальне – установки, пов'язані з уявленням про себе, як про такий ідеал, яким би людині хотілось стати в результаті реалізації своїх можливостей» [8].

Відповідно до теорії Р. Бернса, характеристики, котрими наділяє себе особистість є дуже різноманітними, а саме: атрибутивними, статусними, рольовими, психоемоційними якостями особистості, зокрема, враховуючи і речі, з котрим особистість себе асоціює, характерні поведінкові стратегії, поставлені життєві цілі тощо. Всі зазначені образи позиціонують чинниками «цілісного Я» і у загальному вигляді презентують собою «фізичне Я» – тип чи схему тіла; «соціальне Я» – певні ролі, з якими особистість сама себе ідентифікує; «вікове Я» – відчуття себе особистістю певного вікового періоду; статеву еквівалентність – усі властивості особистісного поєднання як чоловічих та жіночих рис, котрі зумовлені біологічною статтю та психологічними детермінантами; «психологічне Я» – невід'ємна емоційна реакція та інтелектуальні властивості, стабільні потреби та мотиви.

Отже, «Я-образ» є системним самоуявленням, яке розвивається та формується на підґрунті установок відносно себе самого через когнітивні і емоційні складові соціальної взаємодії, є вимогою для встановлення самооцінювання особистості; а з іншої сторони є баченням себе іншим стосовно інших людей у контексті притаманного особі сукупності статусних, рольових й інтелектуальних ознак.

Оцінювальний чинник «Я-концепції» полягає в тому, що атрибути, котрі ми позиціонуємо собі, досить часто не є об'єктивними. В основному всяка спроба здійснити характеристику самого себе містять оцінювальний елемент, котрий характеризується загальноприйнятими нормами, критеріями

чи метою, уявленням стосовно рівнів досягнень, певними моральними принципами чи правилами поведінки тощо.

Враховуючи вище викладене, «Я-концепція» є не лишень констатацією, описом рис власної особистості, але й усією сукупністю оцінювальних характеристик і взаємопов'язаних із ними уболювань.

Оцінну складову більшість авторів пояснюють через термін «самооцінка». Так, С. Куперсміт під самооцінкою вважає «...ставлення індивіда до себе, яке складається поступово і набуває звичний характер; виявляється, як схвалення або несхвалення, ступінь якого визначає переконаність індивіда у своїй самоцінності, значущості» [21].

Тобто, самооцінка є особистісним судженням про свою цінність, яке виражається в установах притаманних індивіду. Аналогічно позиціонує самооцінку й М. Розенберг, який зазначає, що самооцінка «...це – позитивна чи негативна установка, спрямована на специфічний об'єкт, що називається Я.» [48]. Отже, самооцінка позиціонує ступінь розвитку у особистості почуття власної поваги, почуття особистої цінності й позитивного відношення до усіх аспектів, котрі відносяться до сфери особистісного Я.

Самооцінка людини формується під дією різноманітних факторів, зокрема, порівняння образу «Я»-реальний із образом «Я»-ідеальний.

Так, Р. Бернс слушно зазначав, що «...самооцінка проявляється у свідомих судженнях індивіда, в яких він намагається сформулювати свою значимість [8].

Ще однією із складових Я-концепції є поведінкова складова психологічної самоорганізації особистості, котра спричинена діяльністю когнітивної, емоційної, оцінювальної складових та повсякчасної соціальної взаємодії поміж людьми.

Кожній особистості, в тій чи іншій мірі, притаманна певна вразливість стосовно особистісного статусу та в якій мірі цінною вона себе відчуває.

Особистості вдаються до різноманітних засобів підтримання своєї значущості (н-д: ідеалізація, ідентифікація, проекція, самореалізація), що спонукає їх до певної поведінки [8; 36].

Отже, «Я-концепція» є досить важливою детермінантою психологічного образу людини, котрий формується у процесі комунікації та діяльності. Генезис «Я-концепції» характеризується широким соціальним та культурним хмістом, й свою чергу виникає в процесі взаємної діяльності людей, під час якої суб'єкт уточнює, коригує свій «Я»-образ.

Наукові розвідки людського «Я» надали можливість ретельно обґрунтувати: «Я»-тілесне (як особистість сприймає власну зовнішність), «Я»-теперішнє, «Я»-актуальне або «Я»-реальне (як насправді особистість себе сприймає в певний момент), «Я»-динамічне (ким особистість прагне стати), «Я»-фантастичне (якою б особистість прагнула стати, коли усе було можливо реалізувати), «Я»-ідеальне (якою особистістю потрібно бути, орієнтуючись на отриманні морально-етичні норми поведінки), «Я»-дзеркальне (якою особистість сприймають інші), «Я»-можливе або «Я»-майбутнє (яким, на думку особистості, вона може дійсно стати), «Я»-ідеалізоване (якою особистотсі приязно бачити себе тут і зараз), «Я»-зображувальне або «Я»-уявлювальне (втілені образи та маски, котрі індивід позиціонує з метою приховування негативних рис або слабкостей свого «Я»-реального), «Я»-фальшиве (набуття спотвореної уяви про себе й спотворення «Я»-теперішнього), «Я»-центр у співвідношенні з структурними елементами особистості (яким чином домінантна «Я»-інстанція чинить контроль стосовно психічної діяльності).

Я-концепції притаманна ієрархічна структура яка позиціонована когнітивним, емоційним і поведінковим компонентами.

1.2. Психологічні особливості впливу статево-рольової ідентичності на формування Я-концепції особистості

«Я-концепція» виникає у особистості в процесі динамічної соціальної взаємодії, як наслідок її культурного зростання, відносно постійне та, водночас, піддається внутрішній еволюції й зміні психічного новоутворення.

Першочергова залежність «Я-концепції» власне від зовнішніх чинників та факторів проживання у соціумі не підлягають сумніву, проте із віком ця залежність чинить все більшу самостійну участь у житті особистості. Головними її функціями є: утвердження у самосвідомості особистості своєрідного відчуття стабільності в соціальному просторі, ідентифікації з певним оточуючим світом, досягнення благополучного самоототожнення.

З багаточисленних детермінант формування «Я-концепції» особистості, на нашу думку, найбільш домінуючими є наступні:

1. Уява про власне тіло («Я»-тілесне).
2. Мова – розвиток придатності висловлювати словами та формувати уяву про себе й інших оточуючих людей.
3. Суб'єктивна інтерпретація зворотнього взаємозв'язку від важливих інших про себе самого.
4. Ідентифікація з загальноприйнятною моделлю ролі статі та опанування, пов'язаних із цією роллю існуючих стереотипів (чоловік-жінка).
5. Практичний досвід виховання дітей у сім'ях.

До тілесного Я і образу тіла належать антропологічні характеристики особистості, котрі тісно взаємопов'язані із установками особистості, його самопочуттям, власним хвилюванням стосовно своєї адекватності й прийняттям самого себе.

Значення мовлення для розвитку «Я-концепції» є очевидним, позаяк розвиток придатності дитини власне до символічного зображення навколишнього світу сприяє виокремленню себе із цього світу й чинить перший поштовх до особистісного розвитку «Я-концепції».

Зворотній зв'язок саме від домінуючих інших є важливим джерелом формування «Я-концепції». Певні стандарти, котрі встановлюються значимими іншими є життєво важливими для динамічного розвитку «Я-концепції». За сприянням цих стандартів особистість переконується в тому, як інші особи езацікавленими у ньому, сприймають його чи ні.

Одним із джерел формування Я-концепції є рольова ідентифікація. Так, відрізняють два процеси еволюції статевої приналежності особистості: ідентифікація за статтю й статева типізація.

Під ідентифікацією слід вважати більш ранній процес (подеколи неусвідомлений), який позиціонується як ототожнення власне себе із поведінковою роллю іншої особистості (батьків чи тих, хто їх заміняє) та цілковити наслідування їх поведінки.

Статева типізація є наступною за ідентифікацією за статтю, і є більш усвідомленим процесом оволодіння схвалюваними у соціумі нормами поведінки, які є типовими для ролі жінки чи чоловіка в певній культурній спільноті. Для опису процесу статевої типізації введено поняття «стандарту статевої ролі» (або статоворольового стандарту), як набутих в процесі соціального наушіння форм поведінки і особистісних характеристик, типових для даної статі, в конкретному соціокультурному середовищі, оскільки в ньому мають місцк норми, стандарти, прояви і правила поведінки й психологічні характеристики, які позиціоновано ролі чоловіка та жінки [52].

Велике значення у формуванні Я-концепції має виховання дітей у сім'ї, адже перші п'ять років їх життя є тим періодом, коли утворюється базові підвалини особистості і її «Я-концепції».

«Я-концепція» змінюється в процесі впливу різноманітних обставин в процесі особистісного зростання та розвитку особистості. Априорі, що із віком значення різноманітних засад у комплексному «Я-образі» суттєво змінюються.

Вкрай важливим для систематизації уяви про себе є сутність статевої ідентичності, котра є зумовлена біологічно. Слід зазначити, що роль власне

біологічних процесів є в погодженні поміж собою хромосомних, гормональних, морфологічних та соціальних чинників, які в сукупності розкривають нормальний розвиток почуття статевої ідентичності. Подамо коротку характеристику кожного з компонентів.

Так, хромосомний чинник – це каріотип (певний комплекс хромосом), котрий є характеристикою біологічного чоловіка чи жінки. Чинники, котрі характеризують чоловічу стать, є локалізовані в У-хромосомі, а чинники, котрі характеризують жіночу стать – у Х-хромосомі.

Гормональний чинник зумовлений утворенням у статевих залозах (гонадах) власне стероїдних гормонів, котрі здійснюють регулювання статевої диференціації та власне процес статевого розмноження. Так, чоловічим статевим гормоном, котрий синтезується в сім'яниках чоловіка – тестостерон, а статевим жіночим гормоном, котрий синтезується в яєчниках жінки – естроген.

Морфологічний чинник характеризується тілобудовою чоловіка та жінки. Він проявляється у більш потужньому розвитку у осіб чоловічої статі скелету й мускулатури, волосся на обличчі тощо, у жінок проявляється у зростанні грудних залоз, набагато низчому (у порівнянні із чоловіками) зрості, наявності більш округлих форм тілобудови та жирової тканини.

Соціальний чинник характеризується певними стереотипами поведінки, котрі в соціумі асоціюються власне із чоловічим та жіночим, певною манерою поведінки родичів, котрий обирається ними згідно до біологічної статі дитини.

Стосовно статевої ідентичності, слід зазначити, що це є психологічна система, котра поєднує та «...інтегрує особистісну ідентичність з біологічною статтю, і зазнає впливу об'єктних відносин, ідеалів Суперого і факторів культури» [54].

Відзначимо, що формування статевої ідентичності починається з раннього дитинства. Починаючи з народження дитини її батьки

розпочинають ставитися до дитини не лишень, як до новонародженої, а вже ідентифікувати її як хлопчика чи дівчинку.

Малюк (2-3 роки), якому притаманно досить дифузне уява про наявні статеві відмінності, може називати себе або хлопцем чи дівчиною. Копіювання, надання переваги у обранні іграшок чи ігор слугують у цьому віці власне процесові усвідомлення самого себе, як репрезентанта тієї або іншої статі (4-6 років). У період 4-6 років дитинка активно включається до триадних відносин (Я – мати – батько), що сприяє їй виявляти певні відмінності поміж особами чоловічої та жіночої статі, й ідентифікувати саму себе з певною статтю.

Для дівчаток (4-6 років) цей віковий період розвитку цілковито є пов'язаним, відповідно до теорії З. Фрейда, із зміною її ставлення до власної мами. На прийняття саме жіночої статевої ідентичності у цей її період життя впливає позитивні аспекти, котрі підтримує жіночий вектор розвитку, ставлення її батька, відчуття дівчаток стосовно власної мами, позиція самої мами. На подальших стадіях дівчина переосмислює образ свого тіла, що обумовлює особистісний ріст і зміну уявлень про себе [54].

Для хлопчиків фалічна, відповідно до теорії З. Фрейда, стадія розвитку взаємопов'язана із розототожненням з його матір'ю, себто із заміною об'єкта ідентифікації та посиленням конфліктних триадних відносин, що відображаються у «Едиповому комплексі». На цьому етапі саме роль батька в процесі вирішенні наявних проблем є вкрай важливою, позаяк, постійно підтримуючи свого сина, він сприяє регулюванню його агресивної поведінки та розірванню симбіотичних зв'язків із мамою. Оптимально, якщо на подальших стадіях хлопець інтегрує суміш мужності і жіночності [54; 62].

Окрім дефініції статевої ідентичності застосовують й наступні терміни, а саме «...«статеворольова ідентичність», «сексуальна орієнтація». «статеві стереотипи», «статеві переваги»» [54; 62].

Статеворольова ідентичність розвивається на підґрунті статевої ідентичності, але вона є їй тотожною. Вона засвідчує обрання свідомих або

несвідомих патернів співпраці з іншими особистостями. Статеві стереотипи, на думку більшості учених, являють собою сукупність уявлень, котрі асоціюються в певному соціумі з чоловічим та жіночим характером й стилем поведінки. Статевими перевагами загальноприйнято вважати вибір чоловічого чи жіночого методу поведінки як еталону. Сексуальна орієнтація проявляється в домінуванні об'єктів кохання певної статі.

Нині у наукових розвідках повсякчас ставиться питання стосовно потреби розрізняти статеву і гендерну особливість, статеву та гендерну ідентичність.

Таким чином, «Я-концепція» складається з: особистісних характеристик та здібностей людини; потенцій його взаємодії з іншими й навколишнім світом; особистісних цінностей, які взаємопов'язані з об'єктами чи діями; метою та певних ідей, котрі можуть мати як позитивне так чи негативне спрямування.

У результаті розвитку Я-концепції відбувається формування статевої ідентичності. Статева ідентичність передбачає наявність двох складових: усвідомлення своєї статевої приналежності – когнітивної та переживання своєї маскулінності-фемінності – афективної.

Статеворольова ідентифікація, як процес і результат, визначається, як набуття дитиною психологічних і поведінкових особливостей людини певної статі; ототожнення нею себе з людиною певної статі і набуття психологічних рис та особливостей поведінки людини тієї ж або протилежної статі. Відповідно до даного визначення, порольова ідентифікація передбачає когнітивну складову, як ототожнення себе з людиною певної статі та поведінкову, як набуття особливостей поведінки людини певної статі.

Висновки до Розділу 1

Самосвідомість являє собою властивий лише людині спосіб ставлення до об'єктивної дійсності, знання про самого себе.

Центральною ланкою самосвідомості, на думку більшості психологів, виступає «Я-концепція», що є її продуктом.

«Я-концепція» становить собою домінуюче утворення онтогенетичної еволюції особистості, відносно усталеної, динамічної й в певній мірі усвідомлена система уявлення особистості про себе, цільний образ особистого Я, який компелює самосприйняття особистості такою якою вона є насправді і мріє бути в ідеалі.

«Я-концепція» є надскладним внутрішнім феномен, важливим чинником організації психіки особистості, що не лишень врегульовує існування окультурених психологічних форм її динамічної причетності до проживання в певному конкретному суспільстві, і окреслює певну особливість інтерпретації ментального досвіду, є першоджерелом соціальних очікувань, сприяє збереженню самооцінювання та самоповаги, диференціює ступінь внутрішнього прагнення особистості власне до гуманної поведінки, ефективної діяльності, діалогічної комунікації, великодушних вчинків.

«Я-концепція» є домінуючим утворенням онтогенетичного розвитку особистості та характеризує не лишень систему самосприйняття, але й потенційної дії, вчинків, створення довкілля і власного «Я».

Навколишній світ сприймається кожною особистістю через формат «Я-концепції», яка розвивається відповідно до етапів соціалізації й традиційного виховання, їй притаманне соматичне, зорема, індивідуальне й природне спрямування. Основними функціями «Я-концепції»: 1) компелювати у самосвідомості особистості своєрідне почуття цілковитої визначеності у соціумі, 2) ідентифікувати себе із визначеним довкіллям, 3) досягнути великодушного самоототожнення.

Інтегральна сутність «Я-концепції» полягає у забезпеченні комплексності й гармонії психічного світу особистості, збалансованої еволюції її особистості та індивідуальності.

РОЗДІЛ 2. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ АНДРОГІННОСТІ

2.1. Міфологічний та філософсько-психологічний аспекти розуміння концепту

Поняття андрогінності має багатовікову історію, яка сягає корінням ще архаїчних міфів. Явище андрогінії зустрічається в багатьох культурах. Найдревніші міфи торкаються ідеї первинної андрогінності буття, початкової цілісності і здатності породжувати нове життя (див. Додаток І).

Першим міфом, у якому повідомляється про існування андрогіна, є міф давньогрецького філософа Платона, котрий у діалозі «Бенкет» позиціонує, «..що в колишні часи людська природа була цілковито іншою, а саме: двох-статеві, чотирирукі й чотириногі істоти, котрі були наділені значною силою та мали великі задумки, зокрема, прагнули зазіхнути на володарювання богів. І тоді, Зевс, щоб угамувати гордість людей, зменшити їх силу, наказав Аполлону розрізати кожного з них навпіл, щоб стала людина вдвічі слабшою, щоб, зважаючи на своє каліцтво, ставала скромнішою. Розсічені навпіл половини обнімалися, спліталися, пристрасно бажаючи зростися вмирили від голоду і бездіяльності, бо нічого не хотіли робити порізно. І якщо одна половина вмирала, то та, що вижила, вишукувала собі будь-яку іншу половину і поєднувалась з нею, незалежно від того, чи потрапляє їй половина колишньої жінки, тобто те, що ми тепер називаємо жінкою, чи колишнього чоловіка. Так вони й гинули. Зевс, пошкодувавши їх, уможливило запліднення жінок чоловіками для продовження роду» [43].

Тому з давніх давень людям є властивим любовний потяг, котрий, поєднуючи половинки, намагається із двох істот зробити одну, прагнучи зцілити людську сутність. Чоловік та жінка, як дві половинки цілого здійснюють пошук один одного, для того щоб відродити свою єдність. Чоловік і жінка є недосконалыми, тому повсякчас мріють зустріти свого супутника життя, котрий би доповнював їх, плекають надію компенсувати в процесі своєї взаємодії риси і якості котрі їм бракує. Прагнення досягнення

почуття цілісності, гармонії, прагнуть утворити власну родину, для того щоб відчутти почуття щастя поєднання.

Якщо проаналізувати релігійну міфологію багатьох народів світу, повсякчас можна зустріти згадки, про те що перша людина була утворена андрогіном і лишень згодом її було розділено на чоловіка й жінку. Властивістю андрогінії наділяються міфічні істоти-предки, так звані «першолюди» і, звичайно, боги. Вони можуть, як об'єднувати в собі чоловічі і жіночі ознаки, так і бути зовсім безстатевими. Андрогінія є одним з атрибутів божества в якості парадигматичного вираження творючої сили і зайвий раз підкреслює її могутність. Це властивість, якою володіє Творець – «...не пов'язаний із жодною статтю, що самопороджується, зачинається і народжується...» [17].

Про андрогіна, як новий тип людини, згадується у праці «Мефістофель та андрогін», румунського дослідника міфології М. Еліаде, як про тип в якому синтезуються обидві статі, в результаті чого породжується нова свідомість, що є вільною від протиставлень, тобто мова йде про чуттєву довершеність, яка породжується присутністю обох статей. Лише ритуальний андрогін вважався у античній культурі ідеалом, оскільки він володів символічною цілісністю магічно-релігійних сил, пов'язаних з обома статями, а не наявністю обох статевих ознак [63, с.178].

Незважаючи на відсутність єдності думки та значну кількість суперечок навколо цього поняття, впродовж еволюційного розвитку відбулося поділ рис, особісних якостей, проявів у поведінці та емоціях, котрі традиційно вважати чоловічими та жіночими, загальноприйнятні ролі і позиції у суспільстві, котрі певною мірою здійснюють рамкування манери поведінки, самопозиціонування та самореалізацію тощо.

Психологічна наука позиціонує андрогінність, як глибинну властивість психіки людини. К.-Г. Юнг у своїх наукових розвідках зазначає, що психіка людини є андрогіном за своєю природою. В особистому житті андрогін найчастіше стає «лишень чоловіком» чи «лишень жінкою», але ці дві форми

існування є збитковими та мають потребу у відновленні початкової цілісності [64].

К.-Г. Юнг зазначає, що у підґрунті ідеї єднання двох протилежностей – чоловічої та жіночої є архетипічний образ. Втілення чоловічих засад у жіночому (анімус), та жіночого у чоловічому несвідомому (аніма), себто психологічну бісексуальність учений позиціонує, як домінуючі архетипи, саме як те, що чинить вплив на поведінку, її регулятори, котрі виявляють себе найбільш традиційно у снах та фантазіях, чи в ірраціональності чоловічого відчуття та жіночої логіки.

Відповідно до теорії К.-Г. Юнга, аніма і анімус знаходяться поміж індивідуальною свідомістю та колективним несвідомим. Анімус чинить вплив на емоційний ракурс життя жінки, котрий знаходить свій прояв у непередбачуваних поглядах та вчинках. К.-Г. Юнг пов'язував анімус з категоричними, жорсткими, надміру принциповими, спрямованими назовні рішеннями. Так, аніма є подібною когломератом переживань, котрі чинять вплив на світосприяння чоловіками, та є спрямованими на несвідоме й двозначне у жінці. К.-Г. Юнг пов'язує аніма з безпосереднім впливом настрою особистості, її емоцій, зосередженості у собі.

К.-Г. Юнг вважав, що архетип «аніма-анімус» компелюється з витіснених та непропрацьованих рис особи, які містять у собі важливі енергетичні потенції для більш повного реалізування потенціалу особистості. Перебуваючи у несвідомому, аніма та анімус в певній мірі є небезпечними. Усвідомлення особою чоловічої статі своєї власної внутрішньої жіночності (аніми), а особою жіночої статі власної мужності (анімуса) подеколи спричиняє до відкриття й інтеграції своєї істинної сутності, що, у свою чергу, є ознакою особистісного зростання [64].

Аніма і анімус – гармонійно виражені архетипи, зразок всіх інших існуючих в людині архетипів, вони не повинні вносити дисонанс, щоб не гальмувати розвиток особистості та її прагнення до самореалізації. Іншими словами, у чоловіка повинні бути проявлені фемінні якості поряд з

маскулінними, а у жінки маскулінність в нормі повинна проявлятися разом з фемінністю. Нерозвиненість необхідних атрибутів гармонійного розвитку особистості призводять до однобічного її зростання і недостатнього виявлення [40].

Про принцип андрогінності говорять, як про особливу властивість людської особистості, що досягла досить високого ступеня своєї внутрішньої гармонії. К.-Г. Юнг писав про Ісуса, як приклад такої особистості, де всі протилежності дозволені в «андрогінній взаємодоповненості та єдності». Але для того, щоб бути готовим до зустрічі з протилежним началом, необхідно спочатку «знайти себе», стати самим собою. У цьому – відмінність андрогіна від інфантильного стану «відсутності статі», з яким пов'язують образ гермафродита. Андрогін же символізує образ цілісності, набутої після довгого шляху принесення жертв і звершення подвигів. Досягнення андрогінного стану означає якісну зміну, що відбувається з людиною і служить важливим орієнтиром в аналітичній роботі [30].

Досить цікавою є концепція Р. Джонсона, яка є схожою із поглядами К.-Г. Юнга. Учений вважає, що «...життєвий шлях жінки є безперервною боротьбою і еволюцією щодо чоловічого способу життя, який знаходиться і ззовні, і всередині неї, як власний анімус» [18].

Згідно ідеї австрійського філософа початку ХХ століть О. Вейнінгера, жіночі та чоловічі елементи доповнюють один одного до постійного цілого – тобто в кожному індивідуумі стільки жіночих елементів, скільки бракує чоловічих. Положення про те, що статеві диференціація перманентно рухлива субстанція і диференціювання статі ніколи не буває повністю завершеним, філософ розвиває у своїй праці «Стать і характер». О. Вейнінгер пише, що у жіночій статі виявляються, нехай і в слабкому, зародковому стані, ознаки чоловічого; і навпаки, сукупність жіночих ознак статі, так чи інакше, міститься в чоловіках, в неоформленому вигляді. Подібні твердження були першими з низки наступних робіт вчених, що проливають світло в напрямку

розуміння властивостей психології особистості жінки і чоловіка у межах континуальної моделі.

Отже, поняття андрогінності має багатовікову історію, яка сягає корінням ще архаїчних міфів, зустрічається у багатьох культурах, ідеях філософів, психологів, які містять в своїй основі схожі думки, що стосуються інтеграції чоловічого і жіночого в одне, взаємодоповнююче ціле.

2.2. Генеза явища андрогінії в наукових дослідженнях

Про те, як співвідноситься стать особистості з її власними психологічними властивостями з даних давен було предметом наукових досліджень учених. Проблему взаємозалежності статі і психології особистості намагалися вирішити представники різних філософських шкіл. Споконвічна уява про можливий вияв маскулінних та фемінних якостей були презентовані у дихотомічній концепції, яка позиціонувала рамковані норми, що поділяли всі поведінкові прояви особистості на жіночі і чоловічі. Проте з часом все частіше виникала ідея про неможливість застосування дихотомічної побудови стосовно людської психології. Думка підкріплювалася емпіричними даними, одержуваними наукою при вивченні відмінностей статей. Але до сімдесятих років ХХ сторіччя в наукових розвідках учених західної соціальної психології відслідковується поширений погляд стосовно відповідності статевої ролі. Подання про відповідність ґрунтувалося на сприйнятті гармонійної та функціональної орієнтації, а до здорової статевої орієнтації відносили відповідну біологічну стать індивіда. Слідуючи цій логіці, можна стверджувати, що для осіб жіночої статі прояви фемінності є природними, функціональними та слугують показником «здоров'я». Для осіб чоловічої статі природньою є власне маскулінна поведінка. За такого підходу фемінність та маскулінність сприймалися за полярні точки, котрі протиставляють риси особистості в одновимірному

континуумі. Це є ознакою того, що в одній особі може проявлятися або маскулінний чи фемінний комплекс характеристик.

Дихотомічний принцип розподілу соціальної ролі жінки та чоловіка, починаючи із ХХ сторіччя поступається концепціям інших способів встановлення шляхів утворення психологічної статі особистості. Це відбувалося у зв'язку із динамічним розвитком економіки та змінами у рівнях життя в соціумі. Образи мужності і жіночності в уявленнях людей змішалися, відбулося цілковите взаємопроникнення виконуваних ролей, котре було зумовлено об'єктивними змінами у суспільному устрої. Так, особи жіночої статі отримали цілковитий доступ до тих сфер професійної діяльності, які раніше реалізовували лишень особи чоловічої статі, що зобов'язало їх проявляти очікувані маскулінні риси, інакше було б неможливо досягнути успіху в конкретному втіленні діяльності (професії або громадській роботі) [40].

Отже, квота чоловічого та жіночого начал у психологічному портреті особистості учені у своїх розвідках розглядали у різноманітних аспектах. Маскулінність (мужність) та фемінність (жіночність) співставляли та тлумачили дихотомічно. Маскулінність та фемінність розглядають, як полюси одного й того ж континууму: ті, характеристики, котрі не підпадають під характеристику мужності, автоматично наближають їх до жіночих, або як самостійні автономні виміри, враховуючи те, що кожна особистість може мати певні маскулінні та фемінні риси. Незважаючи на те, що біологічних статей є лишень дві, психологічних варіантів їх статево-рольової ідентичності значно більше.

Дефініцію андрогінність, котра означає «володарювання характеристиками двох статей», бере витік від грецьких слів «андрос» – чоловік та «гине» – жінка. Цей термін застосовується з метою опису гнучкості усіх гендерних ролей.

Біологічна стать та психологічні складові взаємопов'язані неоднозначно, позаяк особі чоловічої статі може бути притаманний жіночий

характер, а особа жіночої статі цілковито може поводитися як чоловік. Здебільшого, чоловічому стилю поведінки характерно більш активний, предметний, змагальний спосіб спілкування, а жіночому стилю спілкування притаманна експресія, залежність, пасивність, емпатійність.

Для того щоб особистість цілковито сприйняла, усвідомила власну статеву приналежність й навчилася застосовувати її ресурси, слід реалізувати статево-рольову соціалізацію, а саме засвоїти в онтогенезі взаємопов'язаних із статтю ролі, цінностей, форми поведінки та діяльності, що включає також статева самосвідомість.

Статева самосвідомість – це усвідомлення людиною приналежності до статі, здатність регулювати свою поведінку відповідно до суспільних морально-етичних вимог і установок. Психологи розглядають статева самосвідомість, як частковий аспект самосвідомості особистості, становлення і формування «Я-образу». Первинна статева ідентичність, зазвичай, формується у півторарічному віці. Дворічна дитина вже знає хто вона: хлопчик чи дівчинка, але ще не вміє обґрунтувати цю атрибуцію. Діти добре розрізняють стать людей у 3-4 роки, але часто асоціюють її з такими зовнішніми ознаками, як одяг і волосся. Дошкільники остаточно усвідомлюють необерненість статевої належності, у цьому віці відбувається статева диференціація ігор, інтересів, установок.

Утворення психологічної статі, на думку А. Палія, є «...реальним опануванням атрибутів поведінки, особливостями емоційних реакцій, установок, уявлень, пов'язаних з чоловічою або жіночою статевою роллю, набуття статевої ідентичності (статевої самосвідомості); думка індивіда про себе, як представника певної статі порівняно зі статевою еталоном» [41, с.143].

Більшість дослідників прагнули з'ясувати чи відмінності між маскуліністю та фемініністю є генетично зумовленими чи вони формуються внаслідок впливу соціуму.

Соціобіологи, вважали, що наявні відмінності у поведінці осіб чоловічої статі та осіб жіночої статі відбулися природнім шляхом й сприяли їх виживанню. Враховуючи розподіл деяких видів фізичної праці власне за статевими ознаками, у певний період історії, реально мало вагоме значення для виживання.

Слушною є думка Дж. Вільямса та Д. Беста, котрі вважали, що свобода пересування особи жіночої статі була обмежена, позаяк їм повсякчас необхідно було доглядати за немовлятами. Таким чином, якщо вже жінка виявилася «замкнутою в печері», їй мало сенс взяти на себе інші турботи, пов'язані з доглядом за дітьми та веденням домашнього господарства. І на противагу цьому, для ходіння на полювання, війну була потреба у мобільності та силі, що й стало заняттям чоловіків. Для групи було краще, щоб такими небезпечними справами займалися чоловіки, а не жінки, так як втрата великого числа продовжуючих потомство загрожувала всій групі зникненням.

Керуючись біосоціальним чи еволюційним поглядам дослідників, чоловіків обирали за їхніми рисами, котрі пов'язані з домінантністю та соціальним статусом, а жінок за їх рисами, котрі презентують високий рівень репродуктивних можливостей та здатністю піклуватися про своє потомство. Ціла низка досліджень, присвячених методиці вибору партнера у парі дає підстави висувати про те, що, по-перше: жінок сильніше притягує до чоловіків, котрі видаються соціально-домінуючими, водночас, чоловіків приваблюють ззовні привабливі та молоді жінки, і по-друге, що ці відмінності спостерігаються в більшості культур. Автори цих досліджень вважали, що ці відмінності відповідають еволюційній моделі, за якою самці добувають їжу і захищають потомство, а самки сприяють його появі на світ та виховують.

Швидкоплинні (в історичному ракурсі) зміни, котрим в XX сторіччя піддалися жіночі ролі, засвідчують про важливість соціуму та культури у

створенні та ліквідації гендерних відмінностей, позаяк ці зміни є скоріш революційного, аніж еволюційного характеру.

Відзначимо, що навіть, якщо колись існував сенс у такому розподілі ролей між чоловіком і жінкою, то це не означає, що такі відмінності в поведінці все ще залишаються адаптивними (тобто сприяють виживанню особин). Н.Маггерарова слушно вважала, що «...мудрість еволюції – це мудрість минулого, вона повідомляє нам, які моделі поведінки були адаптивними в минулому, але не може сказати чи залишаються ці тенденції такими і сьогодні» [29].

С. Бем, котра не погоджувалася з позицією соціобіологів, звинуватила їх у тому, що вони занадто мало уваги приділяють можливості людини змінювати своє оточення методами культури, а отже, змінювати щось в самих собі. Вона привела масу прикладів, в яких розвиток культури та технологій звільнили людство від того, що колись видавалося значними біологічними обмеженнями.

Сучасне суспільство орієнтоване на інформацію, а тому фізична сила і агресивність не надто важливі для досягнення успіху в такому світі. Більшість сучасних жінок зайняті ще якоюсь роботою крім домашньої, щоб мати їжу, підтримувати середній рівень життя або реалізувати себе. Таким чином, роль єдиного опікуна для свого потомства вже не є адаптивною.

Як вірно помітив С. Деглер, навіть якщо біологічна або еволюційна основа для людської поведінки існує, це ще не означає, що люди повинні неодмінно перебувати в її необмеженій владі. За його словами, «...не еволюція чи природний відбір, а ми самі визначаємо собі життєві цінності» [7].

На наш погляд, вельми цікавим є дослідження про те, що базис маскулітного або фемінного стилю поведінки особистості закладається в онтогенезі, коли ще на стадії ембріонального розвитку плід виявляється під впливом переважно чоловічих чи жіночих статевих гормонів.

Формування чоловічого або жіночого ембріона починається після 6-8 тижнів. У пренатальний період відбувається активний вплив гормонів (чоловічих або жіночих) на розвиток плоду. Андроєни або естроєни відповідають за формування статевих ознак (внутрішня і зовнішня морфологічна стать), а також за конфігурацію мозку чоловіка або жінки. При відсутності або недоліку у відповідний критичний період зародкових андроєнів статєва диференціяція автоматично, незалежно від хромосомної статі, відбувається за жіночим типом.

Гіпоталамус, в якому розташовані статєві центри, що диференціюється під впливом зародкових гормонів, також має пренатальну програму, орієнтовану на чоловічу і жіночу поведінку, визначає характер її реакції на статєві гормони пубертатного періоду, а ця реакція, в свою чергу, викликає відповідну статево-диморфічну поведінку. Встановлено, що в залежності від кількості чоловічих чи жіночих гормонів, що впливають на операційну систему мозку плоду, може розвинути́ся фемінна або маскулі́нна спрямованість поведінки у представників обох статей [19; 42].

Так, в ході спостереження за дівчатками народженими від матерів, яким у період вагітності вводили тестостерон, було виявлено, що до статевої зрілості вони надавали перевагу хлопчачим іграм і володіли маскулі́нним типом поведінки [18].

Дана думка була підтверджена ще одним дослідженням, яке було висвітлено в доповіді Б. Франсіз, зробленим на 7-ій конференції Австралійського Науково-дослідного інституту сім'ї. Вона зазначала, що «біологічна стать визначається не зовнішніми органами, а генетичною структурою. Кожна клітина людського тіла чітко може бути визначена, як чоловіча чи жіноча, і людський мозок теж є маскулі́нізованим або фемінізованим вже на стадії виношування плоду» [45; 57].

Сказане дає підставу стверджувати, що відмінності в поведінці чоловіків і жінок обумовлені не тільки соціальними, але й біологічними факторами. Е. П. Ільїн підкреслює, що неможливо пояснити лише з

соціальних позицій появу маскулінних жінок при їх вихованні в фемінному дусі, як представниць біологічно жіночого роду і появу фемінних чоловіків при протилежній спрямованості їх виховання.

На думку Е. Ільїна та О. Побережної «...виявлення статевих особливостей має ґрунтуватися не стільки на морфологічних ознаках (з урахуванням генетичної статі), скільки з урахуванням гормональної статі, що обумовлює маскулінність, фемінність і андрогінність» [18; 44].

Американська психологиня Сандра Бем репрезентувала опитувальник, котрий надає можливість вимірювати ступінь, ідентифікації індивідів з типовими чоловічими або жіночими стилями поведінки чи із їх комбінацією, і на підставі результатів опитування, їй вдалося виокремити вісім статеворольових типів. Власне Сандра Бем ввела в науковий обіг поняття «андрогінний тип».

С. Бем, виокремивши статеворольові типи, здійснила і їх характеристику, а саме: «...маскулінні чоловіки (нечутливі, енергійні, честолюбні); маскулінні жінки (наділені сильною волею, схильні змагатися з чоловіками і претендувати на їх місце у професії, соціумі, сексі); фемінні чоловіки (чутливі, цінують людські стосунки і досягнення духу, нерідко належать до світу мистецтва); фемінні жінки (архаїчний тип абсолютно терплячої жінки, що охоче погоджується бути «фоном» у житті близьких людей, характеризуються витримкою, вірністю і відсутністю егоїзму); андрогінні чоловіки (поєднують у собі продуктивність та чутливість, нерідко обираючи гуманні професії лікаря, педагога тощо); андрогінні жінки (здатні розв'язувати цілком «чоловічі» завдання, використовуючи жіночі засоби – гнучкість, комунікабельність); недиференційовані чоловіки і жінки (часто не вистачає лібідо в широкому значенні слова, вони страждають від нестачі життєвих сил)». [5; 41, с.145].

Сама С. Бем в останній книзі визнає, що «...концепція андрогінності далека від реального стану справ так, як перехід особистості до андрогінності вимагає змін не особистісних особливостей, а структури суспільних

інститутів. Крім того, існує небезпека втрати того позитивного, що несе в собі згладжування дихотомії чоловічого-жіночого» [5; 41, с.145].

Водночас, позитивною стороною наукової концепції Сандри Бем стосовно андрогінності є те, що вона акцентувала увагу стосовно того факту, що соціуму однаково привабливими є і чоловічі так й жіночі властивості.

Андрогінними особами позиціонують людей, котрі є інтегрованими у власній особистості та поведінці, яким притаманні як чоловічі, так й жіночі риси. Андрогінність досить часто надає особистості можливість виявляти найбільш адекватні форми поведінки, в залежності від наявної ситуації. Отже, ці особистості не обмежуються лишень вузьким колом реакцій, котрі вважаються гендерно-прийнятними. Значна низка чоловіків та жінок володіють характеристиками, котрі відповідають традиційним гендерним очікуванням, воднас можуть проявляти інтерес та поведінкові тенденції, котрі зазвичай є притаманними іншій статі. Отже можна виснувати про те, що особистості водночас можуть бути як мужніми так і жіночними – себто андрогінними [69].

Андрогінія (від грец. слова androgynos – двостатевий) – «...багатомірна інтеграція проявів емоційно-експресивного (жіночого) та інструментального (чоловічого) стилів діяльності, свобода тілесних експресій, відсутність жорсткого диктату статевої ролі, емансипація обох статей» [18].

У психологічному вимірі з андрогінією тісно пов'язують високі потенції соціальної адаптації. Е. Маккобі та К. Джеклін акцентували увагу на тому, що високий рівень фемінності у жінок досить часто пов'язаний із заниженим рівнем самоповаги та підвищеним рівнем тривожності. В результаті багаторічних досліджень науковці дійшли висновку, про те що високомаскулінним чоловікам та високофемінним жінкам більш притаманні труднощі у тих різновидах діяльності, котрі не цілковито відповідають традиційним, загальновизнаним статево-рольовим стереотипам тоді, як андрогінним особистостям із високим рівнем маскулінності та фемінності

набагато легше змінювати тип і стиль своєї діяльності, менше піддаються дистресам [41, с.145].

Вважається, що цілісну, самодостатню особистість характеризує не маскуліність або фемінність, а власне андрогінність.

Андрогінію слід розуміти, як емансипацію обох статей. Штучний розподіл особистісних якостей на чоловічі та жіночі спонукає до рамкування та безглузких обмежень на чоловіків та жінок, що в свою чергу спричиняє до розвитку гендерного конфлікту. Ми, апріорі, повинні поцінювати певні якості, котрі у минулому вважалися лишень чоловічими (чи жіночими), але при водночас не потрібно вважати, що особистість неодмінно зобов'язана належати лишень до певної статі, для того щоб володіти ними.

Новий стиль життя призводить до виникнення сучасних психологічних та соціальних властивостей чоловіків та жінок. Як чоловіки, так і жінки нині прагнуть до реалізації «другої половинки» власної натури, яку віками вчили приховувати та пригнічувати. У результаті нового стилю життя повсякчас відбувається змішування чоловічих та жіночих властивостей, цілковите заперечення нерівності статі та їх рамкованого взаємодоповнюючого характеру.

Як не дивно, характерні характеристики осіб чоловічої статі ще стали предметом широкої наукової дискусії та суперечок, як специфічні характеристики осіб жіночої статі.

Схоже на те, що жінки оволоділи суто чоловічими якостями та змогли зберегти традиційні жіночі риси.

Зміни, котрі відбуваються із жінками та їх новітні вимоги, застановляють чоловіків сумніватися у своєму традиційному ставленні до самих себе. Чоловікам досить важко засвоювати власне риси жіночого характеру та відкрито позиціонувати їх у власній поведінці, позаяк вони вбачають у цьому позиціонуванні загрозу своїй чоловічій гідності.

Р. Столлер дає пояснення такої реакції чоловіків, стверджуючи, що власне «чоловічі» властивості є нітрохи не сильнішими чи природнішими

від «жіночих». У перші місяці свого життя новонароджений хлопча повсякчас ототожнює себе лише з матір'ю, у симбіозі з котрою він росте і живе.

Сандра Бем вважала, що саме андрогінія забезпечує особистості значні можливості у соціальній адаптації. Так, у зарубіжних наукових розвідках, було встановлено взаємозв'язок андрогінії із ситуативною гнучкістю (S. Bem), високим рівнем самоповаги (J. Orlofsky), значущою мотивацією до нових досягнень (J. Spence, R. Helmrich), бездоганим виконанням батьківських обов'язків (D. Baumrind). Відзначено також велику вдовolenість шлюбними вносинами, більшого відчуття благополуччя тощо. В. Погольша вважає, що особи чоловічої статі та особи жіночої статі, котрі наділені андрогінними рисами, мають певні переваги, зокрема, у придатності впливу на інших людей.

Андрогінність в певній мірі залежить власне від етнічних та соціальних чинників. Так, зокрема, афроамериканці та пуерториканці, як особи чоловічої статі, так і особи жіночої статі, є більш андрогінними, а ніж євроамериканці (D. Vinion; K. Dugger). Тлумачать це дуже високим рівнем безробіття посеред афроамериканців чоловіків та низьким рівнем оплати їх праці, результатом чого афроамериканці жінки посіли на ринку праці більше впевнені позиції порівнянно із білими жінками. Їх уява стосовно жіночності почало включати упевненість в собі, креативність, самостійність та фізичну силу [18].

Вчені проводили дослідження з порівняння андрогінних індивідів з людьми, яким притаманні гендерно-стереотипні форми поведінки.

Низка наукових розвідок засвідчує, про те що андрогінні особистості виявляють більшу гнучкість у власній поведінці, в меншій мірі є обмеженими гендерно-рольовими нормативами, їм притаманна більш висока самооцінка. Також вони приймають більш креативні та ефективні рішення під час різноманітних ситуаціях, позиціонують більш вищий рівень соціальної компетентності та мотиваційної спрямованості до досягнень, аніж люди, котрі вирізняються гендерно-стереотипною поведінкою чи характеризуються

низьким рівнем прояву як чоловічих, так й жіночих властивостей (P. Katz, K. Ksiansnak; C. Kirchmeyer, A. Rose, R. Montemayor; R. Vonk, R. Ashmore).

Дослідження свідчать, що маскулінні і андрогінні особистості чоловічої та жіночої статі є більш незалежними та менш схильними змінювати власну думку під впливом інших людей, аніж індивіди, котрі міцно ідентифікують себе із жіночою чи чоловічою роллю (S. Bem). Результати досліджень дають підстави висувати, проте що як андрогінність, так й високий ступінь маскулінності сприяють більш високій адаптивності для осіб чоловічої та жіночої статі у будь-якому віці (M. Sinnott). Водночас, для фемінних та андрогінних індивідів чоловічої та жіночої статей більш характерними є прояви турботи, аніж для осіб, котрі вдовольються лишень маскуліним ролям (M. Coleman and L. Ganong; A. Ray and S. Gold).

Проте не можна робити висновок, про те що андрогінність є бездоганим варіантом, котрий є вільним від будь яких наявних проблем (D. Sampson, 1985). Так, під час проведення одного дослідження, власне стереотипи маскуліних чоловіків продемонстрували більш вищий рівень емоційної адаптації, аніж андрогінні чоловіки (B. Jones і співавт.). у наступному дослідженні, в котрому брали участь науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, котрі лишень розпочинають власну кар'єру, показало, що андрогінні особистості проявляють більш глибоке психологічне вдоволення, але й частіше інформують про пов'язаний із викладацькою діяльністю стрес, аніж особистості, котрі вирізняються гендерно-стереотипною поведінкою (M. Rotheram, N. Weiner). Відповідно до даних опитування значної вибірки студентів коледжів, власне маскулінні особистісні характеристики водночас більш тісно пов'язуються з різнобічною та адаптивною поведінкою, аніж андрогінні характеристики (V. Scheurer and A. Lee).

Таким чином, хоч і андрогінність досить часто асоціюється із емоційною, соціальною й поведінковою компетентністю, з метою отримання більш інформативної картини впливу андрогінності саме на ступінь

індивідуальної адаптації й психологічної вдоволеності вкрай необхідна додаткова інформація.

Лева частка отриманих нині науковцями даних надає можливість припустити, що особистості придатні вийти за межі традиційних гендерних ролей, спроможні більш комфортно та ефективно працювати у найрізноманітніших ситуаціях. Їхня поведінка керована не лишень гендерно-рольовими приписами, а в перш-за-все потребою забезпечення себе та інших найбільш повним особистісним задоволенням у кожній конкретній ситуації. Даний факт свідчить про особливу важливість теми нашого дослідження [69].

2.3. Концепт андрогінності у соціокультурному аспекті

В сучасності, тлумачення сутності андрогінії полягає від дискурсу у якому розглядається. Дефініція «андрогінність» це поєднання чоловічого та жіночого, чи поєднання як маскулінних так і фемінних рис особистості. Водночас цей феномен слід розмежовувати із «гермафродитизмом» – одночасним чи послідовним позиціонуванням як чоловічих так і жіночих статевих фізіологічних ознак. Гермафродитизм стосується лишень фізіологічного аспекту дво-статевості й відноситься власне до сфери біологічного (анатомічної будови), водночас, андрогінність відноситься до сфери філософського та символічного й позиціонується власне, як внутрішня властивість людської психіки, психосоціальна характеристика.

Починаючи з другої половини двадцятого сторіччя, відбуваються значні зміни у гендерній структурі соціуму. З'являється «іміджева андрогінність», а дефініції, котрі стосуються цього феномену неодноразово висвітлювалися у ЗМІ, і на сьогоднішній день є дійсно досить популярним та модними. Андрогінні презентації повсякчас можна спостерігати у театрах та кіно, політичній діяльності, у музиці, у побуті, літературних творах, живопису і, звичайно, у моді. Для декого шлях до андрогінності полягає у

адаптації до нових гендерних ролей, духовним пошуком чи простим прагненням слідувати модним тенденціям.

Андрогінність активно здобуває статус офіційно-модного керунку. Домінуючими моделями, котрі уособлюють цей новий стиль є транссексуал Л. Т і А. Пежич, котрого характеризують, як «femiman». Нині кордони поміж статями все більш розмиваються і стираються, відбувається зміщення гендерних ролей, так, Леа здійснює рекламу брендового жіночого одягу, а Андрія фотографують в образі дівчинки, у сукнях та спідницях. Таких моделей є дуже багато, позаяк андрогінна зовнішність користується великою популярністю (див. Додатки П; Р).

Мода на андрогінність перекликується з ще одним поняттям – «стиль унісекс», що виник внаслідок заміни чоловічої та жіночої ролі у соціумі. «стиль унісекс» позиціонує зовнішній вигляд особистості, зокрема, охоплюючи одяг, зачіску, макіяж та парфуми. Основна риса усіх аксесуарів «стилю унісекс» це повна відсутність характерних ознак, котрі вказують на статеву належність їх власника. Цей стиль надавав можливість чоловікам і жінкам мати абсолютно однаковий вигляд, як людям «універсальної» статі, котрі є поціновувачами практичності та комфорту, котрі не прагнуть акцентувати увагу на свою гендерну приналежність одягом, котрі не вважають дифузію меж поміж чоловіком та жінкою показником певної деградації й вимирання суспільства (див. Додаток Н).

Існує думка, що явище настільки активної популяризації андрогінів в модній індустрії – результат впливу стилю «унісекс». Найвідоміші світові бренди такі, як П. Карден, Дж. Армани та інші відомі постаті залучали на подіуми власне безстатевих моделей, одівши їх в безстатевий одяг [29].

Завданням унісексу є стирання кордонів поміж статями, свідомо не брати до уваги їхні відмінності та не користуватися пільгами та преференціями власної статі, всупереч андрогінності, яка є судженням більш високого порядку [61].

В художній літературі ми досить састо зустрічаємось з представниками «третьої статі». У І. Бенкса в «Гравцях» описана трьохстатева раса планети Азад. Окрім осіб чоловічої та жіночої статі є апекси; азадські жінки є неспроможими зачати – вони можуть лишень отримати вже запліднену чоловіком яйцеклітину від представника тетьої статі - апекса. Апекс, в свою чергу, не придатний виносити дитину і тому яйцеклітину, яку своєчасно не передати жінці, гине. Головною статтю при цьому є власне апекс.

У. Ле Гуїн у своєму фантастичному романі «Ліва рука п'їтьми» описує планету Гетен, жителі котрої є андрогінами. Так, у гетенців період повної безстатевості (Сомер) замінюється періодом прояву сексуальності (Кеммер), коли вони трансформуються у «чоловіків» та «жінок». Причому, коли в одному циклі, гетенців – «чоловік», тоді в іншому вона трансформується у «жінку» [60].

Андрогінних персонажів дуже часто можна зустріти і в аніме та у манзі через те, що жіночність зовнішньо у японців вважається ознакою краси. В аніме «Naruto» андрогінність головного героя Хаку настільки домінуюча, що більшість героїв серіалу не могли чітко позиціонувати чи він хлопець чи дівчина.

Слід зазначити, що й музиці, в період глем-року 1970-х, дуже багато музикантів (Е. Леннокс, Д. Боуї, Ф. Мерк'юрі, Е. Купер, М. Болан), носили одян на кшталт андрогінних манер. На сьогоднішній день багато музикантів роблять акцент на андрогінну зовнішність, сценічні образи з використанням андрогінних мотивів (див. Додаток М).

Зображення божеств, котрі наділені водночас чоловічими і жіночими ознаками є відомими із давніх часів та зустрічаються в іконографії багатьох народів світу. Андрогінність тут може бути позиціонована у вигляді з'єднання чоловічого та жіночого тіл або істоти, котра налілена двома ликами, котрі дивляться у різні боки. (див. Додатки К; Л).

Отже, ми вважаємо, що слід розрізняти поняття «андроґіни», що означає поєднання як чоловічого так і жіночого, чи поєднання як

маскулінних так і фемінних рис в особистості; «гермафродити», яке стосується одночасної або послідовної наявності чоловічих і жіночих статевих ознак у зовнішньому вигляді індивіда; «унісекс», що являє собою стиль з повною відсутністю ознак, які вказують на статеву приналежність їх власника та «іміджева андрогінія», як офіційний модний напрямок, що в масовій свідомості не мають чіткої диференціації, але володіють своїм змістом і не повинні заміщати один одного.

Висновки до Розділу 2

Останнім часом у культурі спостерігається тенденція до розмивання гендерних меж. Особистість, котра має свободу вибору власної поведінки та соціальних ролей, може себе ідентифікувати як фемінною, як маскулінною як андрогінною.

Тому, відповідно до теорії андрогінії, у кожній особистості можуть водночас існувати властивості обох статей, а андрогінія є відображенням переобтяженості соціального устрою сучасного соціуму. Успіх людини у реалізації своїх функцій прямопропорційно залежить саме від придатності виявляти ознаки фемінності або маскулінності в залежності від вимог ситуації, а не від диференціювання позицій та поведінки лише за ознакою біологічної статі. Вважаємо, що сучасній особистості слід володіти рівною кількістю чоловічих та жіночих рис.

Можна виснувати, про те що андрогінна людина може із більшою ймовірністю досягнути успіхів у будь-якій галузі, виходячи за рамки нав'язаних соціумом або історичним розвитком наявних стереотипів, котрі особистістю не оцінюються критично. Так, андрогінність не передбачає нівеляції типово лишень чоловічих або жіночих рис, а прагне поєднати певні риси представникам чоловічої та жіночої статі для того, щоб збільшити потенціал їх можливостей, не рамкуючи їх здатність мислити, чинити дії, реагувати та приймати рішення. Штучний поділ властивостей на чоловічі та жіночі спричиняє безглузді обмеження стосовно обох статей та сприяє розвитку гендерного конфлікту.

Андрогінність є гармонійним поєднанням дуже високого сталого розвитку фемінності й маскулінності в одній особистості, незалежно від її статі, котра стирає зумовлені соціальними та культурними очікуваннями відмінностей «чоловічого» і «жіночого», надаючи особистості більше свободи, активізуючи її адаптивні можливості.

Андрогінність відноситься до людини в цілому і торкається всіх сфер ідентичності – структури життєвого стилю, тілесності, емоційності, сексуальності, сфери професії і роботи, вибору партнера тощо.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ Я-КОНЦЕПЦІЇ АНДРОГІННИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

3.1. Характеристика вибірки, методів та методик дослідження

У дослідженні взяло участь 107 осіб, з них 67 студентів, працюючих 40, середній вік 20-22, більшість з яких проявляють андрогінні схильності. Дослідження проводилося у 2014 році.

Для опитування було обрано наступні методики дослідження:

1. Методика «Маскулінності-фемінності» С. Бем.
2. Методика дослідження самоствавлення С.Р. Пантелєєва.
3. Тест самоактуалізації (Е. Шостром, адаптація Ю.Є. Альшиної, Л.Я. Гозман, М.В. Загика і М.В. Кроз).
4. Тест на самоповагу М. Розенберга.
5. Методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса–Даймонда.
6. Психометричний тест С. Деллінгера (адаптація А.А. Алексєєва, Л.А. Громової).

Сандрою Бем у 1974 році було запропоновано методику «Дослідження маскулінності-фемінності», яка слугувала діагностуванню психологічної статі та визначенню ступеню маскулінності, фемінності й андрогінності особи. Опитувальник складається із 60 тверджень, на кожне з них досліджуваний надає відповідь «так» чи «ні», тим самим оцінюючи наявність чи відсутність в себе перелічених якостей. Опитувальник також можна застосовувати і у форматі експертного рейтингу.

Тест С. Бем розширив уявлення про мужність-жіночність. Методика розділяє чоловіків і жінок на 4 типи особистості:

- 1) маскулінний (висока маскулінність і низька фемінність),
- 2) андрогінний (висока фемінність, висока маскулінність),
- 3) фемінний (висока фемінність і низька маскулінність),

4) не диференційований (низька маскулінність, низька фемінність).

Дана схема показує виділення чотирьох ідеальних типів, які рідко зустрічаються в чистому вигляді. У реальному житті показники фемінності й маскулінності близькі до середніх, як у осіб чоловічої і жіночої статі.

Текст опитувальника складається із 60-ти запитань.

За кожен збіг із ключем 1 бал.

Фемінність = (сума балів по фемінності): 20

Маскулінність = (сума балів по маскулінності): 20

Основний індекс, див. формулу 1:

$IS = (\text{Фемінність} - \text{Маскулінність}) \times 2,322$ (формула 1)

Якщо IS від (-1) до $(+1)$ андрогінність

IS менше (-1) ($IS > 1$) маскулінність

IS більше $(+1)$ ($IS > 1$) фемінність

Якщо $IS < -2,025$ яскраво виражена маскулінність

$IS > +2,025$ яскраво виражена фемінність [33].

Методика дослідження самоствавлення, розроблена С. Пантелєєвим слугує для виявлення самої структури самоствавлення особи, а також виразу певних складових самоствавлення: завуальованості, самовпевненості, самостійного керівництва, самоствавлення, цінності себе, прив'язаності до себе, внутрішнього конфлікту та звинувачення самого себе.

Ця методика припускає індивідуальне або групове застосування без цілковитого обмеження у часі. У випадку групового дослідження кількість учасників не повинна бути більшою аніж 15 осіб. Час виконання поставленого завдання складає 30-40 хвилин.

Опитуваному пропонується певний перелік суджень, котрі характеризують відношення особистості до самого себе, до власних вчинків та дій. Коли респондент погоджується зі змістом певного судження, то у бланку відповідей, поруч із порядковим номером судження має поставити «+», якщо не погоджується, то «-». Працювати необхідно швидко, уважно, не пропускаючи жодного судження.

Під час обробки застосовується спеціальний «ключ», за допомогою котрого отримують «сирі» бали. Збіг відповідей у респондента із «ключем» оцінюється одним балом. Сума «сирих» балів кожної із шкал, за допомогою спеціальної таблиці обрахунку, трансформуються у стени. Стени слугують підставою для проведення інтерпретації.

Інтерпретація отриманих показників реалізовується в залежності від їх вираженості. Водночіс значення 1-3 стени умовно вважаються «низькими», 4-7 – «середніми», 8-19 – «високими» [34].

В основі тесту самоактуалізації (Е. Шостром, адаптація Ю. Альшиної, Л. Гозман, М. Загика, М. Кроз) покладено опитувальник особистісних орієнтацій, розроблений Е. Шостромом, котрий вимірює рівень самоактуалізації, як багатовимірної величини.

САТ вимірює самоактуалізацію за двома базовими і низки додаткових шкал. Базовими в цій методиці є шкали «Компетентності в часі» та «Підтримки». Дана методика слугує обстеженню дорослих особистостей (старших 15-17 років). Під час оброблення результатів проведеного тестування підрахунок «сирих» балів, котрі отримані респондентами, реалізовується за допомогою ключів до зазначеної методики.

Кожну відповідь респондента, котра співпадає із варіантом відповіді зазначеними у ключах, оцінюється одним балом. Потім здійснюється підрахунок суми балів, котрі набрав респондент за кожною шкалою.

Інтерпретація результатів дослідження проводиться відповідно до опису шкал САТ: шкала «Орієнтації у часі», шкала «Підтримки», шкала «Ціннісних орієнтацій», шкала «Гнучкості поведінки», шкала «Сензитивності», шкала «Спонтанності», шкала «Самоповаги», шкала «Самоприйняття», шкала «Уявлень про природу людини», шкала «Синергії», шкала «Прийняття агресії», шкала «Контактності», шкала «Пізнавальних потреб», шкала «Креативності».

Граничне значення цих параметрів САТ складає 80 Т-балів та більше (такий феномен Е. Шостром вважає «псевдосамоактуалізацією») – засвідчує

про надто значний вплив на результати дослідження фактору соціальної бажаності чи про намір респондентів виглядати більш позитивно.

Е. Шостром зазначав, що тестові оцінки особистостей з реально високим ступенем самоактуалізації розташовано в межах 60 Т-балів, 45-55 Т-балів є нормою а 40-45 є свідченням несамоактуалізації.

Пункти тесту, котрі залишені без відмітки відповіді чи ті, в котрих є відзначен обидва варіанти, під час оброблення не враховуються [56].

Шкала самоповаги М. Розенберга (Rosenberg's Self – Esteem Scale) є особистісним опитувальником для вимірювання ступеня самоповаги.

Опитувальник М. Розенберга у своїй структурі складається із 10 суджень, на кожне з котрих запропоновано 4 градації відповідей, які закодовані в балах (за запропонованою схемою).

Респонденту запропоновано визначити наскільки він погоджується або не погоджується із наведеними судженнями й поставити навпроти судження відповідну цифру: 4 – повністю погоджується; 3 – погоджується; 2 – не погоджується; 1 – абсолютно не погоджується.

«..Ключ та обробка результатів тестування. За кожен відповідь нараховуються бали відповідно до ключа. Прямі запитання – 1, 3, 4, 6; Зворотні запитання – 2, 5, 7, 8, 9, 10 – бали в них нараховуються навпаки: 4 = 1, 3 = 2, 2 = 3, 1 = 4. Рівень самоповаги дорівнює сумі балів відповідно до якої проводиться інтерпретація» [55].

Особистісний опитувальник К. Роджерса-Даймонда слугує для діагностики соціально-психологічної адаптації й пов'язаних з цим особистісних рис людини. Опитувальник представлено у 101 твердженнях, котрі є сформульованими в третій особі однини, без жодного застосування займенників. Зазначена форма була засосована розробниками з метою уникнення будь-якого впливу «прямого ототожнення». Цей методичний прийом застосовують для «нейтралізації» установок респондентів на соціально-бажані відповіді.

У зазначеній методиці передбачени цілком диференційовану 7-бальну шкалу відповідей.

Авторами методики виокремлено наступні шість інтегральних показників: «Адаптація»; «Визнання інших»; «Інтернальність»; «Самосприйняття»; «Емоційна комфортність»; «Прагнення до домінування».

Досліджуваному необхідно оцінити твердження, обравши один із семи варіантів оцінок, котрі пронумеровані цифрами від 0 до 6.

Інтерпретація здійснюється відповідно нормативних даних. Результати, котрі віднесено до зони «невизначеності» слід інтерпретувати, як дуже низькі, а після найбільшого показника у зоні невизначеності як дуже високі [32].

Психометричний тест С. Деллінгера слугує миттєвому визначенню форм чи типів особистості, наданню детальної характеристики особистісних якостей та особливостей поведінки будь-якої особистості, розробити сценарій їх поведінки у типових ситуаціях.

Досліджуваному пропонується подивитись «...на 5-ть фігур: квадрат, трикутник, прямокутник, коло, зигзаг та вибрати з них ту, яка першою привернула увагу, записавши її назву під № 1, а потім проранжувати решту чотири фігури в порядку уподобання і записати їх назви під відповідними номерами. Фігуру, що досліджуваний помістив на перше місце, є його основною фігурою або суб'єктивною формою. Вона дає можливість визначити його головні, домінуючі риси характеру та особливості поведінки. Інші чотири фігури – це своєрідні модулятори, які можуть також виявлятися у поведінці» [25].

Отримані результати емпіричного дослідження опрацювалися кількісно та якісно. Для кількісної обробки отриманих результатів було використано пакет програми SPSS 17.0. (див. Додатки А; Б).

3.2. Кореляційний аналіз результатів емпіричного дослідження

За результатами статистичного аналізу було виявлено, що самоприйняття, самоприв'язаність, самозвинувачення, самоповага, самоприйняття (САТ), самоповага (шкала Розенберга), самовпевненість, самокерівництво, прийняття себе, відображене самоствавлення, самоцінність мають статистично значимі зв'язки зі шкалами інших методик.

А саме: самоприйняття прямо корелює з самоповагою (шкала Розенберга) ($r = 0,253$, $p = 0,01$) та прийняттям себе ($r = 0,190$, $p = 0,05$) (рис. 1).

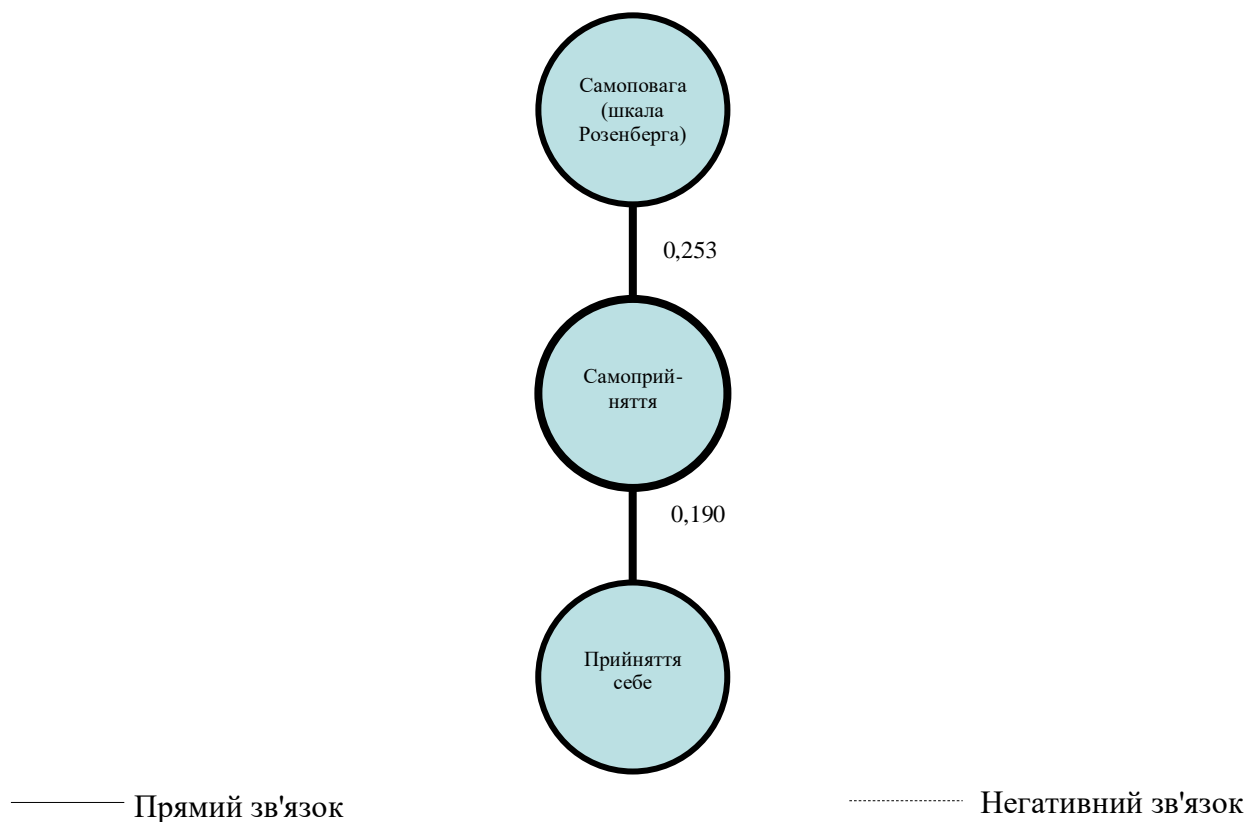

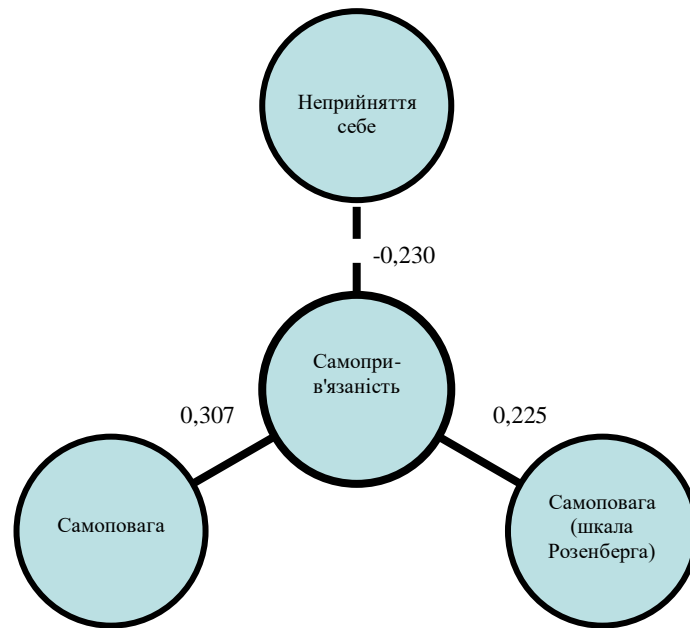
Рис. 1. Кореляційна плеяда за шкалою «Самоприйняття»

Самоприйняття дозволяє говорити про вираженість почуття симпатії до себе, узгодження із власними внутрішніми спонуканнями, сприйняття себе власне таким, яким є, недивлячись на певні недоліки й слабкості, загальний позитивний фон сприйняття себе.

Встановлено, що на рівень самоприйняття особистості впливає самоповага, як суб'єктивна оцінка людиною себе, як внутрішньо позитивної

чи негативної до певної міри та прийняття себе, тобто із зростанням самоприйняття зростає рівень самоповаги.

Існує прямий статистично достовірний кореляційний зв'язок поміж самоприв'язаністю та самоповагою ($r = 0,307$, $p = 0,01$), самоповагою (шкала Розенберга) ($r = 0,225$, $p = 0,05$) та обернений – між самоприв'язаністю та неприйняттям себе ($r = -0,230$, $p = 0,05$) (рис. 2).

———— Прямий зв'язок

..... Негативний зв'язок

Рис. 2. Кореляційна плеяда за шкалою «Самоприв'язаність»

Самоприв'язаність виявляє ступінь бажання змінюватись по відношенню до наявного стану (готовність змінювати «Я-концепцію»).

Відповідно, у досліджуваних зі зростанням самоприв'язаності збільшується рівень самоповаги, тобто суб'єктивної оцінки себе, як внутрішньо позитивної чи негативної до певної міри, та готовність прийняти себе такими якими вони є.

Отже, самоповага впливає на прагнення залишити всі свої особистісні якості у незмінному вигляді, усі вимоги до себе, й основне – бачення та оцінювання себе, прагнення змінити лише деякі свої якості при збереженні інших тоді, як неприйняття себе зумовлює готовність до зміни «Я-концепції». Відповідно прагнення розвивати та вдосконалювати особистісне «Я» зменшує рівень неприйняття себе.

Виявлено обернені кореляційні зв'язки поміж самозвинуваченням та адаптацією ($r = -0,196$, $p = 0,05$), прийняттям себе ($r = -0,276$, $p = 0,01$), самоповагою (шкала Розенберга) ($r = -0,239$, $p = 0,05$), самоприйняттям (САТ) ($r = -0,225$, $p = 0,05$) (рис. 3).

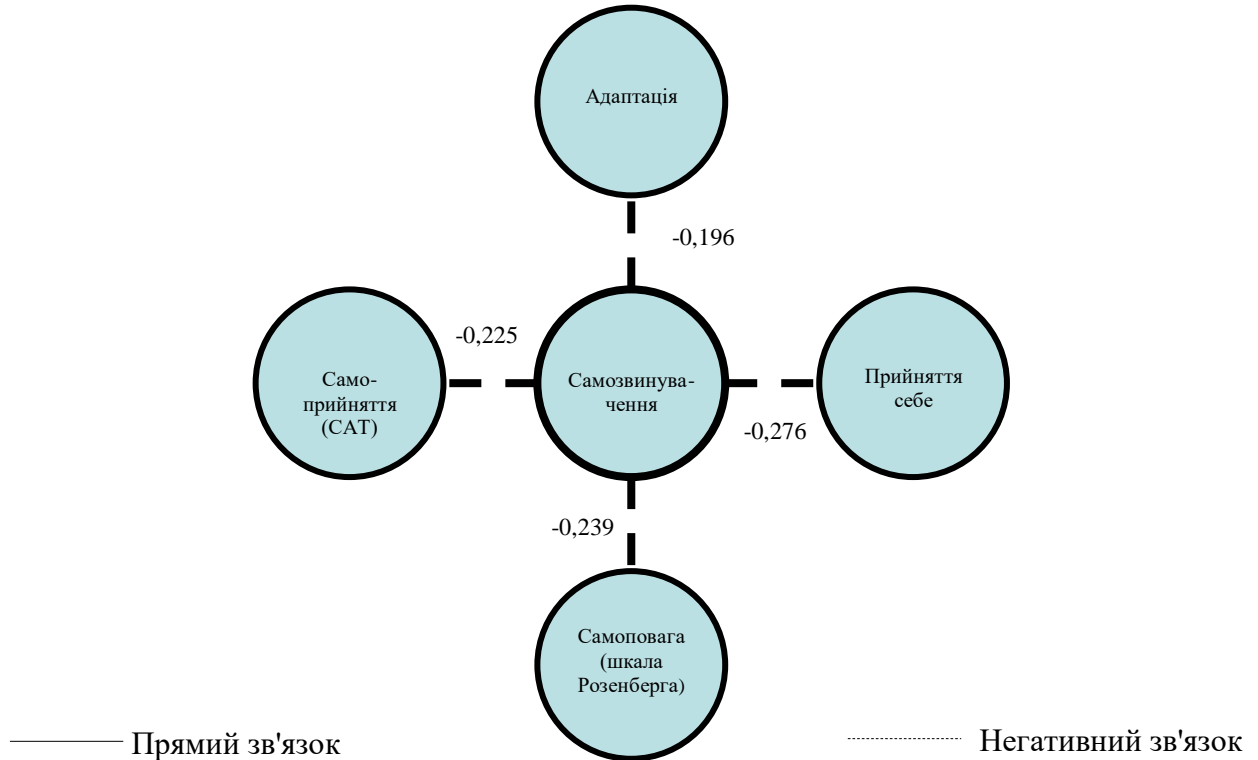

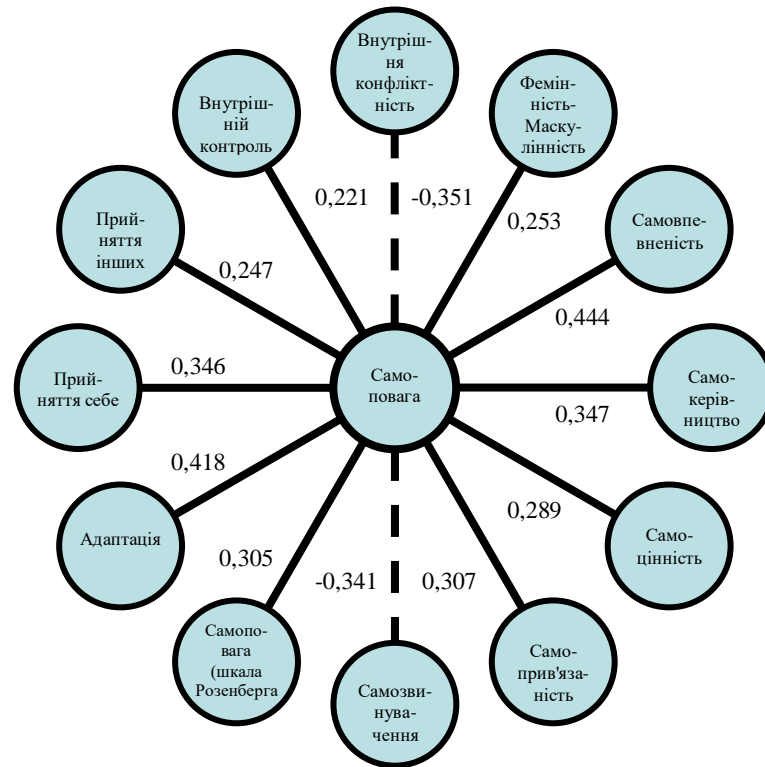
Рис. 3. Кореляційна пляда за шкалою «Самозвинувачення»

Так, самозвинувачення свідчить про вираженість власне негативних емоцій на рахунок свого «Я». Встановлено, що самозвинувачення зростає при неготовності особистості прийняти себе такою, як вона є, незалежно від оцінки своїх переваг і недоліків, суб'єктивна оцінка людиною себе, як внутрішньо негативної до певної міри та неприйняття себе.

Також, вираженість негативних емоцій на адресу свого «Я» може бути спричинена нездатністю суб'єкта адаптуватись до навколишніх умов, тобто при самозвинуваченні суттєво погіршуються адаптаційні можливості індивіда.

Існує прямий кореляційний зв'язок поміж самоповагою та фемінністю-маскулінністю ($r = 0,253$, $p = 0,01$), самовпевненістю ($r = 0,444$, $p = 0,01$), самокерівництвом ($r = 0,347$, $p = 0,01$), самоцінністю ($r = 0,289$, $p = 0,01$), самоприв'язаністю ($r = 0,307$, $p = 0,01$), самоповагою (шкала Розенберга)

($r = 0,305$, $p = 0,01$), адаптацією ($r = 0,418$, $p = 0,01$), прийняттям себе ($r = 0,346$, $p = 0,01$), прийняттям інших ($r = 0,247$, $p = 0,05$), внутрішнім контролем ($r = 0,221$, $p = 0,05$) та обернений зв'язок з внутрішньою конфліктністю ($r = -0,351$, $p = 0,01$) і самозвинуваченням ($r = -0,341$, $p = 0,01$) (рис. 4).

————— Прямий зв'язок

..... Негативний зв'язок

Рис. 4. Кореляційна плеяда за шкалою «Самоповага»

Самоповага відображає здатність суб'єкта цінити власні переваги та позитивні якості характеру, поважати за них себе та за власну силу.

Виявлено, що на ступінь самоповаги особистості впливають: суб'єктивна оцінка людиною себе, як внутрішньо позитивної чи негативної до певної міри; прийняття себе та інших; відчуття цінності власної особистості, що припускає цінність особистого «Я» для інших; самоприв'язаність, що виявляє ступінь бажання змінюватись по відношенню до наявного стану (прагнення залишити незмінними власні якості, особистісні вимоги до себе, й основне – бачення та оцінювання себе, прагнення змінити лише деякі свої якості при збереженні інших); здатність до самокерівництва, яка позиціонує уявлення людини про головне джерело

особистої активності, результатів та досягнень, про джерело власного розвитку, акцентує домінування чи власного «Я», чи зовнішніх чинників; вміння відноситись до себе, власне як до дуже упевненої, самостійної, вольової та надійної людини, котра знає, за що себе слід поважати.

Також було встановлено, що здатність андрогінної особистості пристосовуватись до навколишніх умов та домінування внутрішнього контролю, як схильність пояснювати причини своїх дій та поведінки внутрішніми чинниками, тенденція до внутрішньої локалізації контролю (інтернальної) сприяють самоповазі.

Нездатність суб'єкта цінити власну переваги та позитивні якості характеру, поважати себе за ці позитивні якості та за власну силу може бути спричинена внутрішньою конфліктністю, що є ознакою наявності внутрішніх конфліктів, сумнівів, незгоди із собою, вираженості тенденцій до самокопання і рефлексії й схильністю до самозвинувачення, яка виявляється у прояві негативних емоцій адресованих своєму «Я».

Можна твердити, що при вираженості маскулічних рис зростає рівень самоповаги.

Встановлено прямий кореляційний зв'язок самоприйняття (САТ) з адаптацією ($r = 0,212$, $p = 0,05$), прийняттям себе ($r = 0,263$, $p = 0,01$) та самокерівництвом ($r = 0,192$, $p = 0,05$), а також обернений – з самозвинуваченням ($r = -0,225$, $p = 0,05$), внутрішньою конфліктністю ($r = -0,242$, $p = 0,05$) та статтю ($r = -0,196$, $p = 0,05$) (рис. 5).

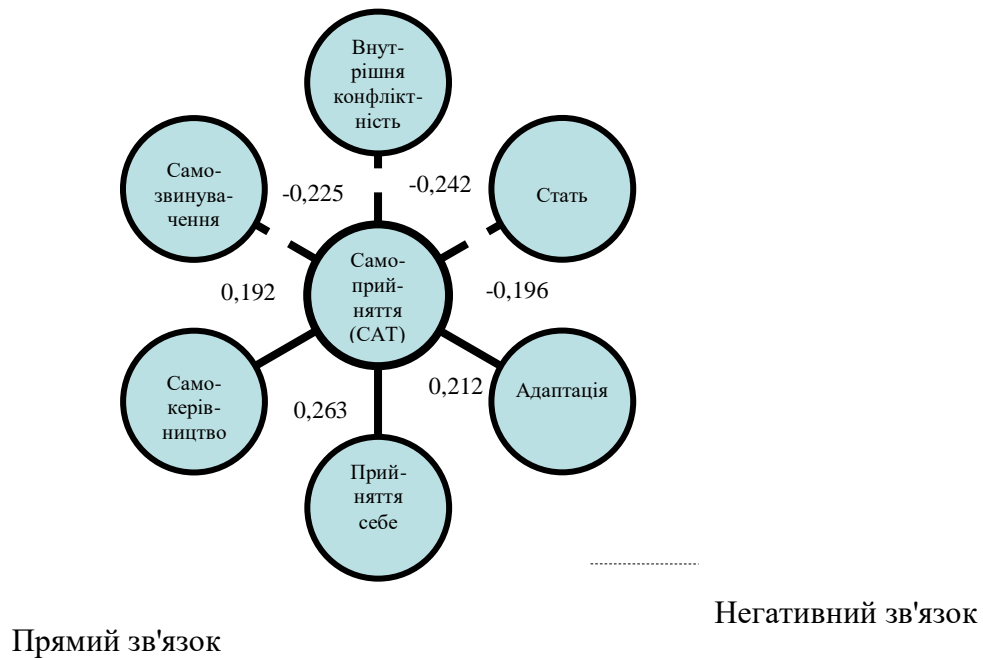

Рис. 5. Кореляційна пляда за шкалою «Самоприйняття» (САТ)

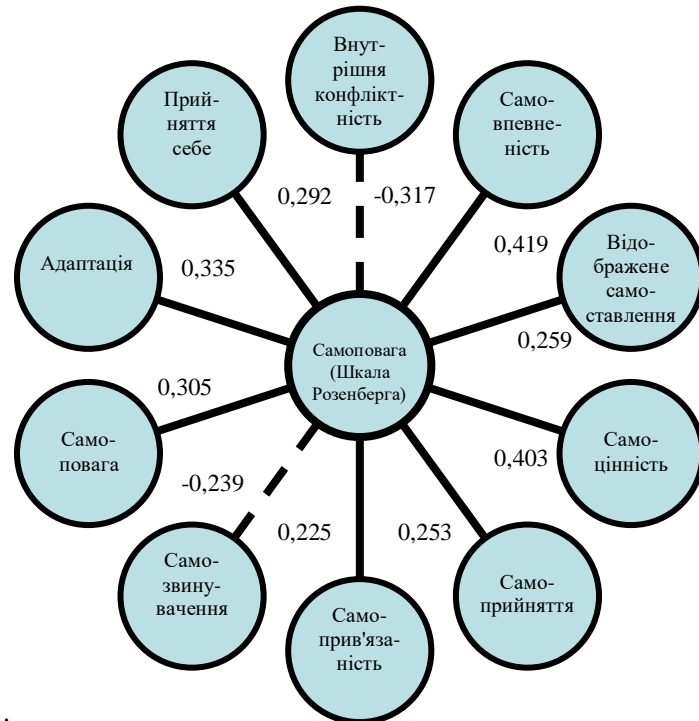
Самоприйняття виявляється у ступені прийняття людиною себе такою, якою вона є, незалежно від оцінки своїх переваг і недоліків.

На здатність андрогінної особистості сприймати себе власне такою, якою є, впливає самокерівництво, яке відображає уявлення людини про основне джерело особистої активності, результатів та досягнень, стосовно джерела розвитку власної особистості, що акцентує на домінуванні чи власного «Я», чи зовнішніх чинників й здатність вміти пристосовуватись до існуючих навколишніх умов.

Встановлено, що труднощі у самоприйнятті можуть подеколи викликаються внутрішньою особистісною конфліктністю, що є властивістю наявності внутрішніх конфліктів, сумнівів, незгоди із собою, прояву тенденцій до самоаналізу та рефлексії й схильністю до самозвинувачення, котра виявляється у прояві негативних емоцій на адресу власного «Я», а також існує зв'язок з біологічною статтю.

Виявлено, що самоповага (шкала Розенберга) прямо корелює з самовпевненістю ($r = 0,419$, $p = 0,01$), відображеним самостваленням ($r = 0,259$, $p = 0,01$), самоцінністю ($r = 0,403$, $p = 0,01$), самоприйняттям ($r = 0,253$, $p = 0,01$), самоприв'язаністю ($r = 0,225$, $p = 0,05$), самоповагою ($r = 0,305$, $p = 0,01$), адаптацією ($r = 0,335$, $p = 0,01$), прийняттям себе

($r = 0,292$, $p = 0,01$) та обернено корелює з внутрішньою конфліктністю ($r = -0,317$, $p = 0,01$), самозвинуваченням ($r = -0,239$, $p = 0,05$) (рис. 6).

———— Прямий зв'язок

..... Негативний зв'язок

Рис. 6. Кореляційна плеяда за шкалою «Самоповага» (Шкала Розенберга)

Самоповага є суб'єктивним оцінюванням особистості себе, як внутрішньо позитивної або негативної, впевненості у цінності себе, визнання за собою права добре жити й бути щасливим, комфорт під час поєднання власних думок, прагнень та потреб, відчуття, що радість є невід'ємним правом.

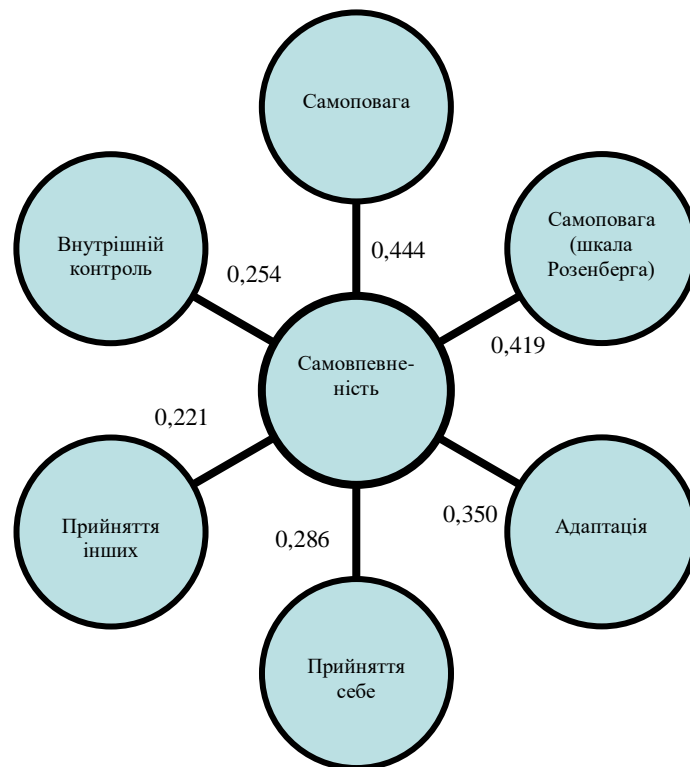
Виявлено, що на ступінь самоповаги особистості впливають: прийняття себе; вміння відноситись до себе, як до самодостатньої, впевненої у собі, вольової та надійної особистості, котра знає себе і поважає; здатність суб'єкта цінити власну переваги та позитивні якості характеру і поважати себе за це; відчуття цінності власної особистості, що припускає цінність власного «Я» для інших; самоприв'язаність, що виявляє ступінь бажання змінюватись по відношенню до наявного стану; уявлення особистості про придатність викликати і інших осіб повагу та симпатію; вираженість почуття симпатії до себе, узгодження із власними внутрішніми прагненнями, прийняття себе

такою особистістю, котрою є, незважаючи на жодні недоліки та слабкості, загальний позитивний фон сприйняття себе.

Також було встановлено, що здатність андрогінної особистості пристосовуватись до навколишніх умов сприяє самоповазі.

Нездатність суб'єкта до самоповаги спричинюється внутрішнім конфліктом, що є в свою чергу ознакою наявності внутрішніх конфліктів, сумнівів, незгоди із собою, вираженості тенденції до самокопання і рефлексії та схильністю до самозвинувачення, яка проявляється у вираженості негативних емоцій на адресу свого «Я».

Встановлено прямі кореляційні зв'язки між самовпевненістю та самоповагою ($r = 0,444$, $p = 0,01$), самоповагою (шкала Розенберга) ($r = 0,419$, $p = 0,01$), адаптацією ($r = 0,350$, $p = 0,01$), прийняттям себе ($r = 0,286$, $p = 0,01$), прийняттям інших ($r = 0,221$, $p = 0,05$), внутрішнім контролем ($r = 0,254$, $p = 0,01$) (рис. 7).

————— Прямий зв'язок

..... Негативний зв'язок

Рис. 7. Кореляційна плеяда за шкалою «Самовпевненість»

Самовпевненість відображає вміння особистості відноситись до себе, саме як до вельми впевненої та самостійної, вольової та надійної особистості,

яка чітко знає за що себе поважає. Для такої людини характерна задоволеність собою, своїми починаннями та досягненнями, відчуття здатності вирішувати багато життєвих питань.

Виявлено, що на самовпевненість людини позитивно впливає: прийняття себе та здатність приймати інших; суб'єктивна оцінка людиною себе, як внутрішньо позитивної чи негативної до певної міри, впевненість в своїй цінності, визнання за собою права на життя й бути щасливою, комфорт за доцільного поєднання своїх думок, бажань і потреб та здатність суб'єкта цінити власні переваги та позитивні якості характеру, поважати себе.

На самовпевненість андрогінної особистості також позитивно впливає здатність пристосовуватись до навколишніх умов та сприяє домінування внутрішнього контролю, як схильність пояснювати причини своїх дій та поведінки внутрішніми чинниками, тенденція до внутрішньої локалізації контролю (інтернальної).

Самокерівництво прямо корелює з фемінністю-маскулінністю ($r = 0,219$, $p = 0,05$), самоповагою ($r = 0,347$, $p = 0,01$), самоприйняттям ($r = 0,192$, $p = 0,05$), адаптацією ($r = 0,260$, $p = 0,01$), прийняттям інших ($r = 0,205$, $p = 0,05$), внутрішнім контролем ($r = 0,239$, $p = 0,05$), а також одержано обернений кореляційний зв'язок з неприйняттям себе ($r = -0,240$, $p = 0,05$) (рис. 8).

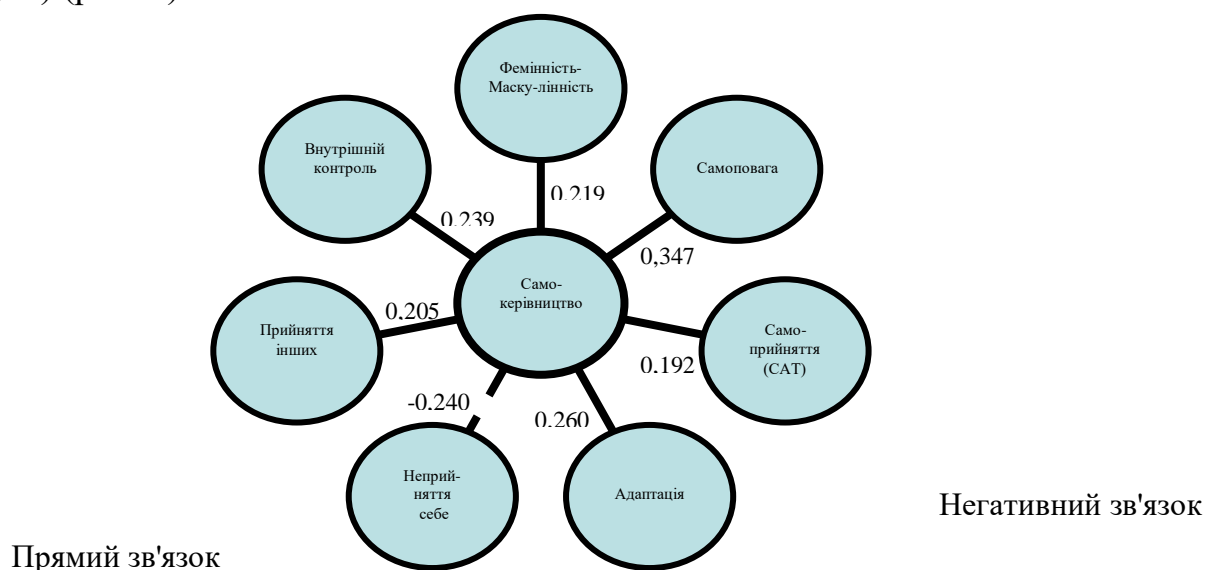

Рис. 8. Кореляційна плеяда за шкалою «Самокерівництво»

Самокерівництво відображає уявлення людини про головне джерело особистості активності, результатів та досягнень, про головне джерело розвитку себе як особистості, акцентує увагу на домінуванні або особистого «Я», або зовнішніх чинників.

На рівень самокерівництва позитивно впливає самоповага, самоприйняття, адаптація. Тому самокерівництво андрогінних особистостей залежить від здатності суб'єкта цінувати свої переваги та позитивні якості характеру, цінувати себе за них, від ступеня прийняття людиною себе такою, якою вона є, і пов'язане із здатністю пристосовуватись до навколишніх умов.

Також слід зазначити закономірний факт, що неприйняття себе, як почуття відторгнення себе чи чогось у собі, знижує здатність до самокерівництва у андрогіна.

На рівень самокерівництва впливає можливість приймати інших, а також домінування власне внутрішнього контролю, як схильності трактувати причини власних дій і поведінки внутрішніми детермінантами, тенденцією до внутрішнього локалізаційного контролю (інтернального).

Можна твердити, що при вираженості маскулічних рис зростає рівень самокерівництва.

Слід зазначити, що самокерівництво особистості сприяє домінуванню в неї маскулічності і, відповідно, пов'язане із зниженням її фемінних проявів.

Встановлено, що прийняття себе прямо корелює з самовпевненістю ($r = 0,286$, $p = 0,01$), відображеним самоствавленням ($r = 0,192$, $p = 0,05$), самоцінністю ($r = 0,387$, $p = 0,01$), самоприйняттям ($r = 0,190$, $p = 0,01$), самоповагою ($r = 0,346$, $p = 0,01$), самоприйняттям (САТ) ($r = 0,263$, $p = 0,01$), самоповагою (шкала Розенберга) ($r = 0,292$, $p = 0,01$), а також існує обернений кореляційний зв'язок поміж прийняттям себе та внутрішньою конфліктністю ($r = -0,296$, $p = 0,01$), самозвинуваченням ($r = -0,276$, $p = 0,01$) (рис. 9).

Нездатність суб'єкта до прийняття себе може бути спричинена внутрішньою конфліктністю, що є ознакою наявності певних внутрішніх конфліктів, сумнівів у собі, незгоди із собою, вираженості тенденцій до самокопання і рефлексії та схильністю до самозвинувачення, яка проявляється у вираженості негативних емоцій на адресу свого «Я».

Існують прямі кореляційні зв'язки між відображеним самоствавленням та самоповагою (шкала Розенберга) ($r = 0,259$, $p = 0,01$), адаптацією ($r = 0,231$, $p = 0,05$), прийняттям себе ($r = 0,192$, $p = 0,05$) (рис. 10).

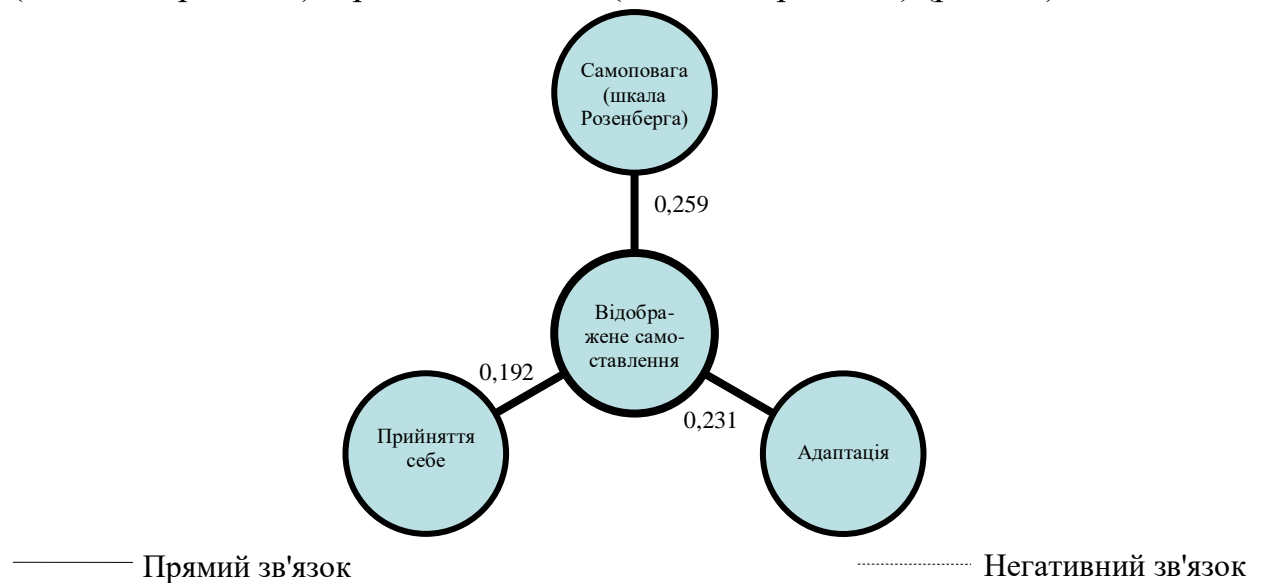
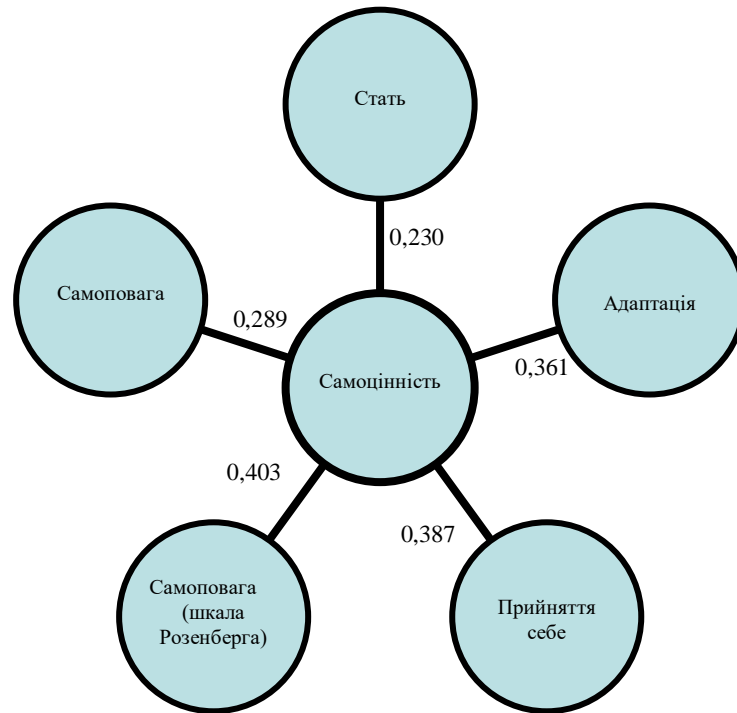

Рис. 10. Кореляційна пляда за шкалою «Відображене самоствавлення»

Зображене на рисунку самоствавлення позиціонує уявлення суб'єкта про власну придатність викликати у людей повагу та симпатію. На сформованість цього уявлення в андрогінних особистостей впливає суб'єктивна оцінка людиною себе, як внутрішньо позитивної чи негативної до певної міри та готовність прийняти себе такою, як вона є.

Те, наскільки суб'єкт здатний пристосовуватись до навколишніх умов є ще одним чинником, що впливає на сформованість цього уявлення в андрогінної особистості.

Встановлено, що самоцінність прямо корелює зі статтю ($r = 0,230$, $p = 0,05$), адаптацією ($r = 0,361$, $p = 0,01$), прийняттям себе ($r = 0,387$, $p = 0,01$), самоповагою (шкала Розенберга) ($r = 0,403$, $p = 0,01$) та самоповагою ($r = 0,289$, $p = 0,01$) (рис. 11).

———— Прямий зв'язок

..... Негативний зв'язок

Рис. 11. Кореляційна плекда за шкалою «Самоцінність»

Самоцінність являє собою відчуття особистісної цінності, припускає цінність власного «Я» для інших. Відчуття самоцінності залежить від біологічної статі, а також на нього впливають суб'єктивна оцінка людиною себе, як внутрішньо позитивної чи негативної до певної міри та готовність прийняти себе такою, як вона є.

Виявлено, що людина, яка здатна цінити власні переваги і позитивні якості характеру, поважати себе за їх наявність, свою силу, буде володіти більшим відчуттям цінності власної особистості.

Також встановлено, що на самоцінність андрогінної особистості впливає здатність пристосовуватись до навколишніх умов.

Виявлено прямі кореляційні зв'язки фемінності-маскулінності з самоповагою ($r = 0,253$, $p = 0,05$) та самокерівництвом ($r = 0,219$, $p = 0,05$), а також обернений кореляційний зв'язок з дезадаптацією ($r = -0,196$, $p = 0,05$) (рис. 12).

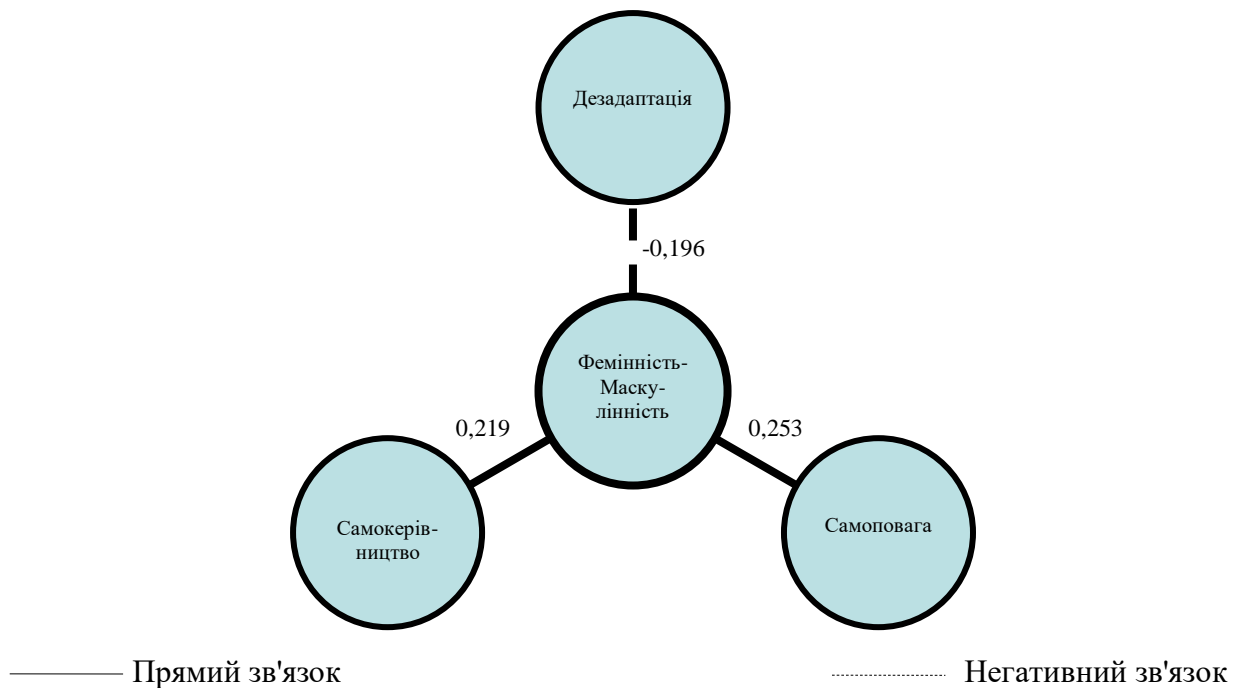

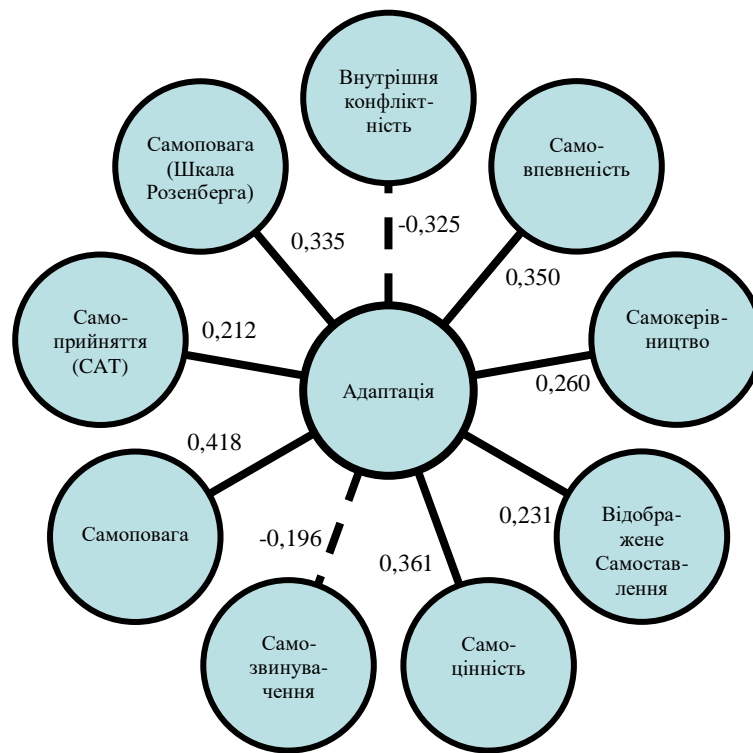
Рис. 12. Кореляційна плекда за шкалою «Фемінність-Маскулінність»

Можна твердити, що при вираженості маскулінних рис зростає рівень самокерівництва та самоповаги і, відповідно, зменшується рівень дезадаптації. Тобто, особистість володіє чітким уявленням стосовно основного джерела власної активності, досягнутих результатів, стосовно джерела розвитку себе як особистості, цінує свої переваги та позитивні властивості характеру, поважає себе за них і за свою силу, що зменшує рівень нездатності пристосовуватись до навколишніх умов.

В свою чергу, домінування фемінності сприяє зниженню самокерівництва та самоповаги особистості, зростанню її дезадаптованості. Фемінна особистість володіє нечітким уявленням стосовно основного джерела особистої активності, особистісних результатів та досягнень, стосовно джерела розвитку себе як особистості, не цінує свої переваги та позитивні властивості характеру, не поважає себе за них і за свою силу і, відповідно, не здатна пристосовуватись до навколишніх умов.

Адаптація прямо корелювала з самовпевненістю ($r = 0,350$, $p = 0,01$), самокерівництвом ($r = 0,260$, $p = 0,01$), відображеним самостваленням ($r = 0,231$, $p = 0,05$), самоцінністю ($r = 0,361$, $p = 0,01$), самоповагою ($r = 0,418$, $p = 0,01$), самоприйняттям (САТ) ($r = 0,212$, $p = 0,05$), самоповагою

(шкала Розенберга) ($r = 0,335$, $p = 0,01$) та обернено корелювала з внутрішньою конфліктністю ($r = -0,325$, $p = 0,01$) і самозвинуваченням ($r = -0,196$, $p = 0,05$) (рис. 13).

————— Прямий зв'язок

----- Негативний зв'язок

Рис. 13. Кореляційна пляда за шкалою «Адаптація»

На рівень адаптації, як здатності пристосовуватись до навколишніх умов, впливає самоповага, як суб'єктивна оцінка людиною себе, як внутрішньо позитивної чи негативної до певної міри. Самоповага, що виражається в здатності суб'єкта цінувати свої переваги і позитивні властивості характеру, поважати себе за них.

Також рівень адаптації андрогінних особистостей пов'язаний з вмінням особи відноситись до себе як до особистості, як до вельми упевненої у собі, самостійної і надійної особи, котра знає за що себе поважає та цінує себе як особистості, позиціонує цінність особистого «Я» для інших.

Здатність до самокерівництва, яка відображає уявлення людини про основне джерело власної активності, результатів і досягнень, про джерело

розвитку власної особистості, підкреслює домінування або власного «Я» або зовнішніх обставин, також впливає на адаптивність андрогінної особистості.

Труднощі у пристосуванні андрогінних осіб можуть зумовлювати внутрішня конфліктність, що є ознакою наявності внутрішніх конфліктів, сумнівів, незгоди із собою, вираженості тенденцій до самоаналізу та рефлексії та схильність до самозвинувачення, яка проявляється у прояву негативних емоцій спрямованих на власне «Я».

Також на рівень адаптації також впливає наявність у респондента уяви про придатність породжувати у інших осіб повагу та симпатію, а також ступінь прийняття людиною себе такою, якою вона є.

Існують прямі кореляційні зв'язки поміж прийняттям інших та самовпевненістю ($r = 0,221$, $p = 0,05$), самокерівництвом ($r = 0,205$, $p = 0,05$), самоповагою ($r = 0,247$, $p = 0,05$) (рис. 14).

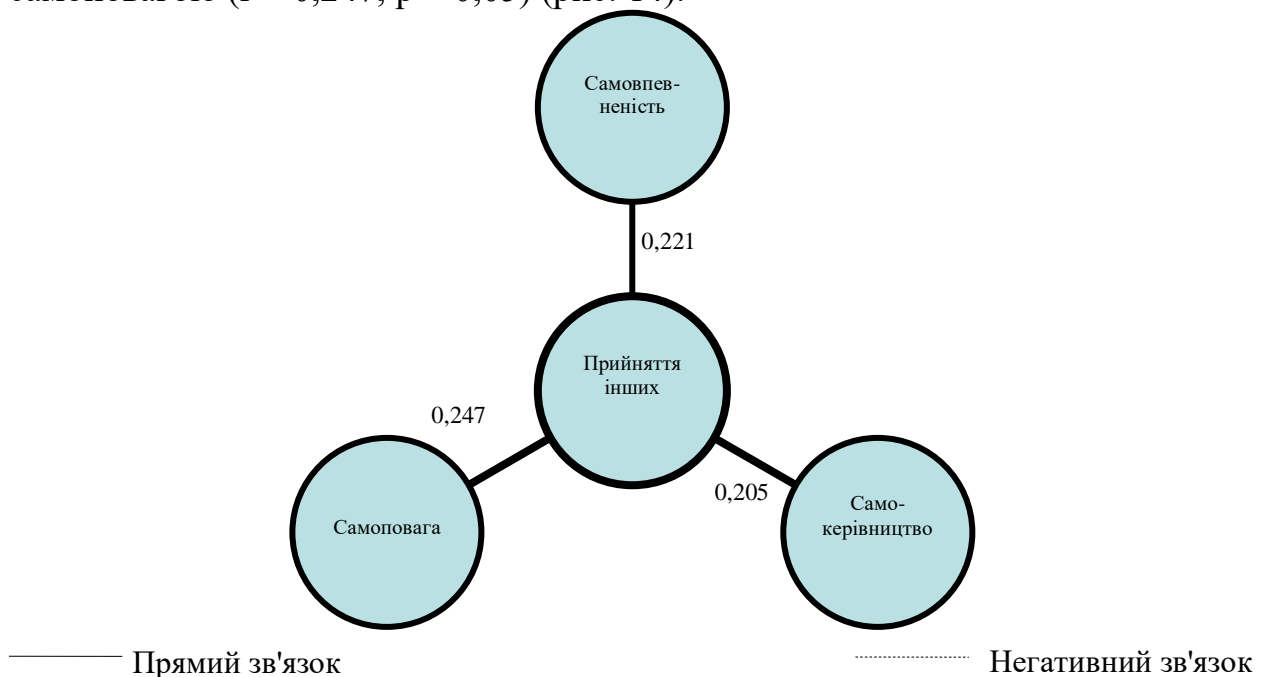
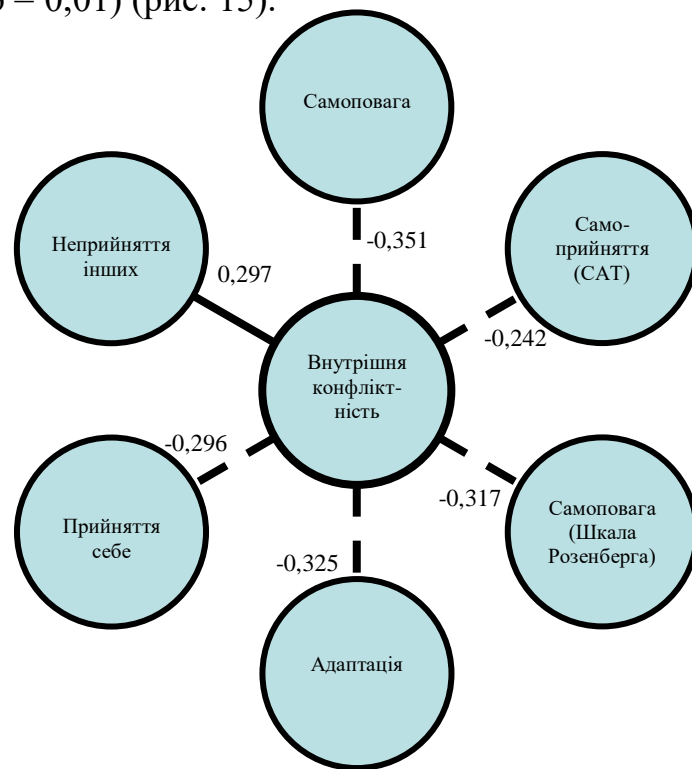

Рис. 14. Кореляційна плеяда за шкалою «Прийняття інших»

Здатність андрогінної особистості приймати інших пов'язана з вмінням особи відноситись до себе як особистості впевненої, надійної та самостійної, людини, котра себе поважає, а також із здатністю суб'єкта цінувати свої переваги і позитивні якості характеру та поважає себе за них.

Рівень прийняття інших також пов'язаний із здатністю до самокерівництва, котре зображає уяву особистості про головне джерело особистої активності, результатів та досягнень, про основне джерело розвитку власної особи, акцентує на домінуванні чи власного «Я», чи зовнішніх чинників.

Внутрішня конфліктність прямо корелювала з неприйняттям інших ($r = 0,297$, $p = 0,01$) та обернено корелювала із самоповагою ($r = -0,351$, $p = 0,01$), самоприйняттям (САТ) ($r = -0,242$, $p = 0,05$), самоповагою (шкала Розенберга) ($r = -0,317$, $p = 0,01$), адаптацією ($r = -0,325$, $p = 0,01$), прийняттям себе ($r = -0,296$, $p = 0,01$) (рис. 15).

———— Прямий зв'язок

----- Негативний зв'язок

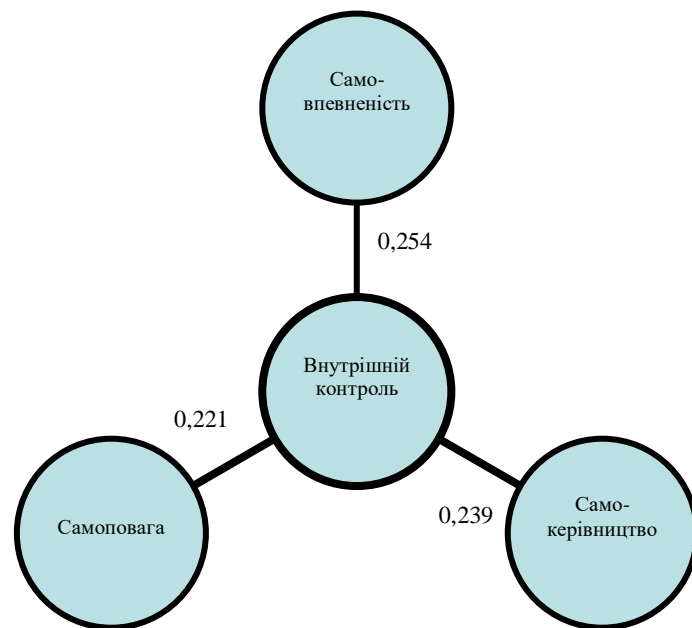
Рис. 15. Кореляційна плеяда за шкалою «Внутрішня конфліктність»

Внутрішня конфліктність є проявом наявності внутрішніх конфліктів, сумнівів у собі, незгоди із самим собою, вираженості тенденцій до самоаналізу та рефлексії й схильність до самозвинувачення, котра виявляється у проявах негативних емоцій стосовно власного «Я».

Встановлено, що внутрішня конфліктність пов'язана з поганою здатністю пристосовуватись до навколишніх умов, а також на її наявність впливає неприйняття суб'єктом інших осіб.

Наявність внутрішньої конфліктності зумовлюється неготовністю особистості прийняти себе такою, як вона є, нездатністю суб'єкта цінувати свої переваги і позитивні властивості характеру, поважати себе за них, суб'єктивною оцінкою людиною себе, як внутрішньо негативної до певної міри.

Виявлено, що внутрішній контроль прямо корелює з самовпевненістю ($r = 0,254$, $p = 0,01$), самокерівництвом ($r = 0,239$, $p = 0,05$), самоповагою ($r = 0,221$, $p = 0,05$) (рис. 16).

————— Прямий зв'язок

..... Негативний зв'язок

Рис. 16. Кореляційна пляда за шкалою «Внутрішній контроль»

Встановлено, що на внутрішній контроль, як здатність трактувати причини власних дій і поведінки внутрішніми детермінантами, наявність схильності до внутрішнього локалізування контролю (інтернальність) впливає здатність до самокерівництва, яка відображає уявлення людини про основне джерело власної активності, результатів і досягнень, про джерело розвитку власної особистості, підкреслює домінування або власного «Я», або зовнішніх обставин.

Виявлено, що внутрішній контроль андрогінної особистості пов'язаний з вмінням відноситись до себе власне, як до уже впевненої та самостійної, вольової та надійної особистості, котра знає собі ціну, а також із здатністю

суб'єкта цінити власні переваги та позитивні якості характеру, поважати себе за них.

3.3. Дисперсійний аналіз результатів емпіричного дослідження

Припускаємо, що існують відмінності поміж індивідами з фемінною, маскулінною та андрогінною психологічними статями, що брали участь у дослідженні.

На Рисунку 17 зображені результати проведеного одночинникового аналізу спрямованого на виявлення відмінностей поміж досліджуваними фемінними, маскулінними, андрогінними особистостями. Було виявлено статистично достовірні відмінності поміж індивідами різної психологічної статі у ступені самовпевненості при $F = 4,482$, $p = 0,014$; самокерівництві при $F = 6,477$, $p = 0,002$; підтримці при $F = 5,233$, $p = 0,007$; ціннісних орієнтаціях при $F = 4,228$, $p = 0,017$; самоповазі при $F = 9,372$, $p = 0,000$; самоприйнятті (САТ) при $F = 9,008$, $p = 0,000$; креативності при $F = 4,092$, $p = 0,019$; емоційному дискомфорту при $F = 3,943$, $p = 0,022$ та ведучому при $F = 3,723$, $p = 0,027$ (рис. 17). Встановлено, що в андрогінних особистостей домінує самоповага, а також в них найменші показники емоційного дискомфорту.

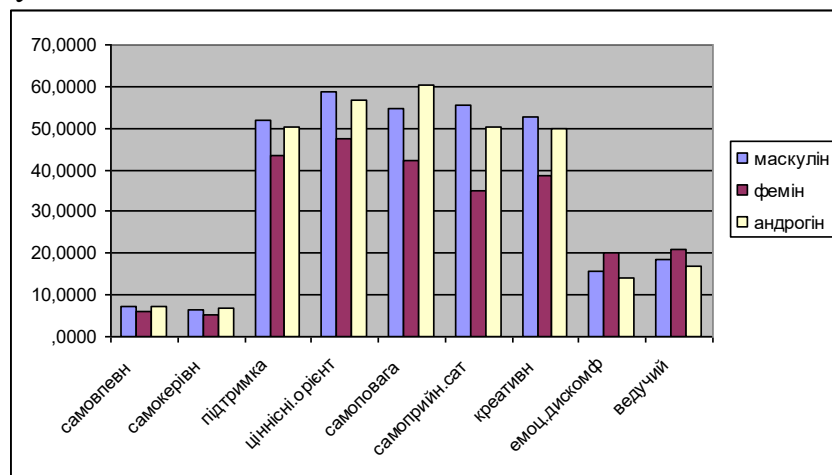

Рис. 17. Відмінності у показниках шкал методик поміж досліджуваними фемінними, маскулінними, андрогінними особистостями

Рисунок 18 містить показники одночинникового аналізу спрямованого на виявлення відмінностей між досліджуваними фемінними, маскулініми, андрогінними особистостями. Виявлено статистично достовірні відмінності між індивідами різної психологічної статі у виборі основної фігури при $F = 3,276$, $p = 0,042$. Встановлено, що у виборі провідної фігури маскуліних та андрогінних особистостей переважає фігура «квадрат», що свідчить про працелюбство, як домінуючу рису. Такі люди зазвичай є висококваліфікованими спеціалістами, яким властива ненаситна потреба в інформації. Також було виявлено, що фемінні особистості надають перевагу фігурі «коло», що є ознакою спрямованості на міжособистісні відносини, високу комунікабельність та емпатійність (рис. 18).

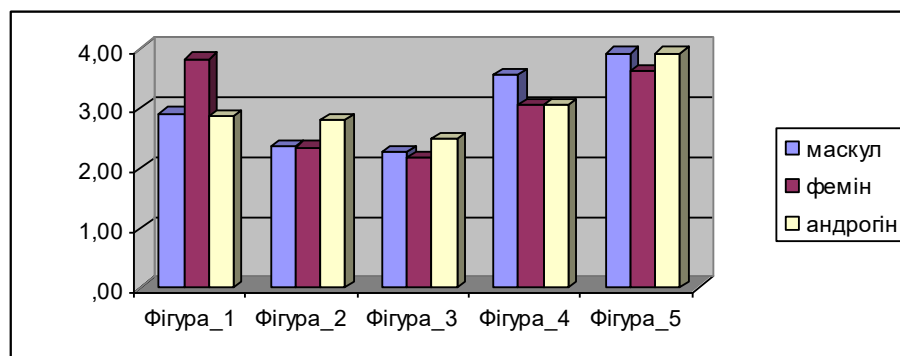

Рис. 18. Відмінності у виборі основної фігури поміж досліджуваними фемінними, маскулініми, андрогінними особистостями

3.4. Факторний аналіз результатів емпіричного дослідження

3.4.1. Характеристика особливостей факторного розподілу для маскуліних чоловіків та жінок

На основі проведених статистичних аналізів, можна припустити, що існують фактори самоповаги, самоактуалізації, самоставлення, соціально-психологічної адаптації, що впливають на психологічну стать. З цією метою проведемо багаточинниковий аналіз для маскуліних чоловіків.

Першим чинником, що виділився був чинник пов'язаний з: низькими показниками самоприйняття (факторне навантаження $-0,901$), низькими показниками самоцінності (факторне навантаження $-0,820$), ціннісними

орієнтаціями (факторне навантаження 0,885), синергією (факторне навантаження 0,706), низькими показниками прийняття себе (факторне навантаження -0,882), неприйняттям себе (факторне навантаження 0,811), неприйняттям інших (факторне навантаження 0,797), емоційним дискомфортом (факторне навантаження 0,955), зовнішнім контролем (факторне навантаження 0,933), ескапізмом (факторне навантаження 0,657). Він отримав назву: «Особистісні чинники Я-концепції». Чинник пояснював 32,5 % дисперсії.

Другий чинник «Емоційно-регулятивний чинник і самоприйняття» включав: низькі показники самокерівництва (факторне навантаження -0,943), сензитивність (факторне навантаження 0,878), спонтанність (факторне навантаження 0,888), самоприйняття (САТ) (факторне навантаження 0,922), прийняття інших (факторне навантаження 0,664), низькі показники емоційного комфорту (факторне навантаження -0,792). Чинником висвітлено 21,9 % дисперсії.

Третій чинник складався з наступних компонентів: самовпевненість (факторне навантаження 0,979), низьких показників гнучкості поведінки (факторне навантаження -0,853), внутрішній контроль (факторне навантаження 0,866). Він отримав назву: «Поведінково-регулятивний компонент «Я»». Чинником висвітлено 16,2 % дисперсії.

Четвертий чинник «Самоствлення та лідерство» містив компоненти: низькі показники відображеного самоствлення (факторне навантаження -0,696), низькі показники самоприв'язаності (факторне навантаження -0,782), домінування (факторне навантаження 0,920), ведучий (факторне навантаження 0,730). Чинник пояснював 16,2 % дисперсії.

П'ятий чинник «Суперечливість власного «Я»» визначався: внутрішньою конфліктністю (факторне навантаження 0,657), самозвинуваченням (факторне навантаження 0,880), низькими показниками самоповаги (факторне навантаження -0,727) (див. Таблиця 1). Чинником висвітлено 13 % дисперсії.

Факторний аналіз здійснювався автором двома базовими методами: за критерієм Кайзера з ротацією Varimax (кількість ітерацій – 25), критерію кам'янистого насипу. За допомогою факторного аналізу висвітлено 99,8 % дисперсії отриманих нами результатів. На підставі факторної матриці нами побудовано графік поділу факторних навантажень у поверненому просторі, розміщений на Рисунку 19.

График компонент в повернутом пространстве

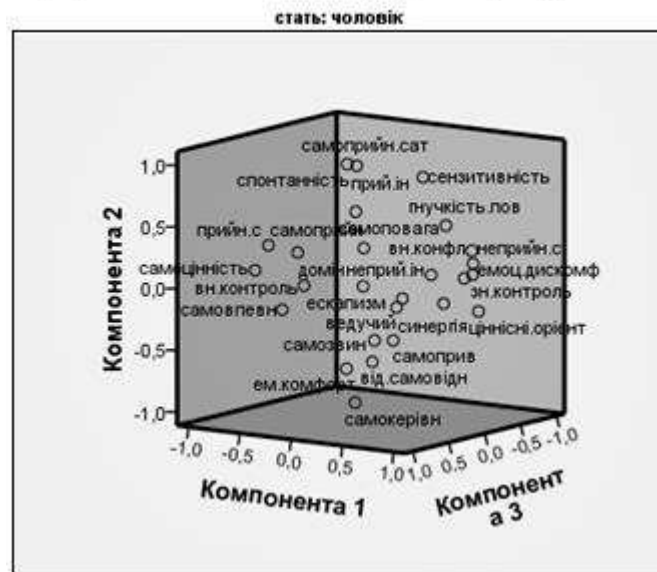

Рис. 19. Графічне представлення факторних навантажень

Детальний аналіз кам'яного насипу та факторних навантажень компонент розміщено на Рисунку 20 та у Таблиці 1 (див. Додаток В).

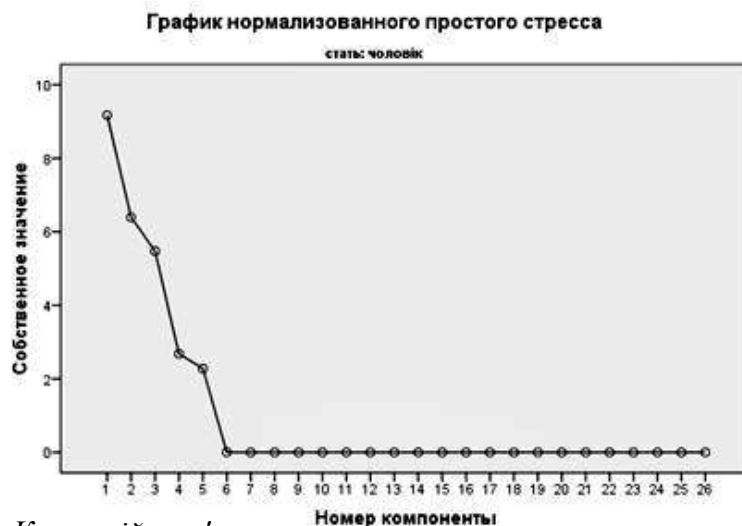

Рис. 20. Критерій кам'янистого насипу

Згідно попередньої мети проведемо багатофакторний аналіз для маскулінних жінок.

Першим фактором, котрий було виділено був фактор пов'язаний із: низькими показниками самовпевненості (факторне навантаження $-0,914$), самозвинуваченням (факторне навантаження $0,782$), низькими показниками ціннісних орієнтацій (факторне навантаження $-0,940$), неприйняттям себе (факторне навантаження $0,904$), неприйняттям інших (факторне навантаження $0,891$), емоційним дискомфортом (факторне навантаження $0,946$), ведучим (факторне навантаження $0,715$), ескапізмом (факторне навантаження $0,876$). Він отримав назву: «Прийняття себе/інших та емоційно-поведінкове реагування». Чинник пояснював $32,9$ % дисперсії.

Другий чинник «Прийняття себе/інших, емоційна гнучкість та лідерські тенденції» включав: самоприйняття (факторне навантаження $0,890$), низькі показники сензитивності (факторне навантаження $-0,744$), синергію (факторне навантаження $0,924$), прийняття інших (факторне навантаження $0,921$), прийняття себе (факторне навантаження $0,730$), емоційний комфорт (факторне навантаження $0,859$), домінування (факторне навантаження $0,695$). Чинником висвітлено $27,1$ % дисперсії.

Третій чинник складався з наступних компонентів: низьких показників відображеного самоствавлення (факторне навантаження $-0,962$), самоприв'язаності (факторне навантаження $0,837$), низьких показників внутрішньої конфліктності (факторне навантаження $-0,682$), самокерівництва (факторне навантаження $0,856$), спонтанності (факторне навантаження $0,723$), самоповаги (факторне навантаження $0,675$), самоприйняття (САТ) (факторне навантаження $0,947$), зовнішнього контролю (факторне навантаження $0,879$). Він отримав назву: «Позитивна Я-концепція та саморегуляція». Чинником висвітлено 26 % дисперсії.

Четвертий чинник «Саморегуляція, самоцінність і поведінкова гнучкість» містив компоненти: низькі показники самоцінності (факторне навантаження $-0,933$), низькі показники гнучкості поведінки (факторне

навантаження $-0,638$), внутрішній контроль (факторне навантаження $0,759$). (див. Таблиця 2). Чинник пояснював $13,7\%$ дисперсії.

Факторний аналіз здійснювався автором двома базовими методами: за критерієм Кайзера з ротацією Varimax (кількість ітерацій – 8), критерію кам'янистого насипу. За допомогою факторного аналізу висвітлено $99,7\%$ дисперсії отриманих результатів. На основі факторної матриці побудовано графік розподілу факторних навантажень у поверненому просторі, розміщений на Рисунку 21.

Графік компонент в повернутому просторі

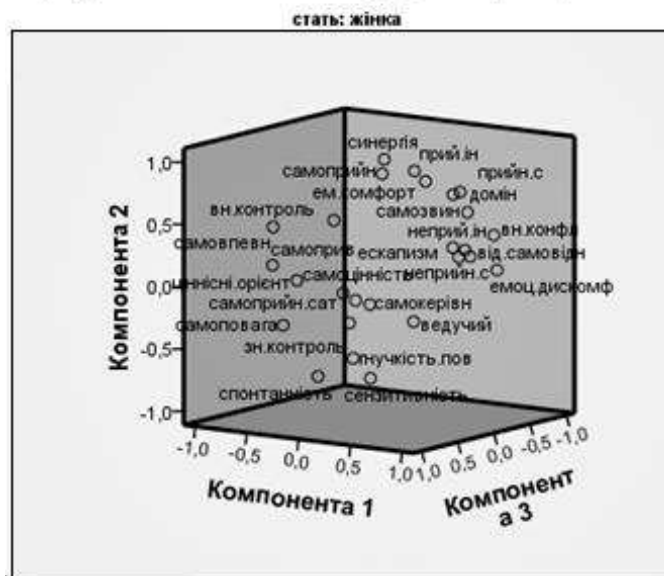

Рис. 21. Графічне представлення факторних навантажень

Детальний аналіз кам'яного насипу та факторних навантажень компонент розміщено на Рисунку 22 та у Таблиці 2 (див. Додаток Г).

Графік нормалізованого простого стресса

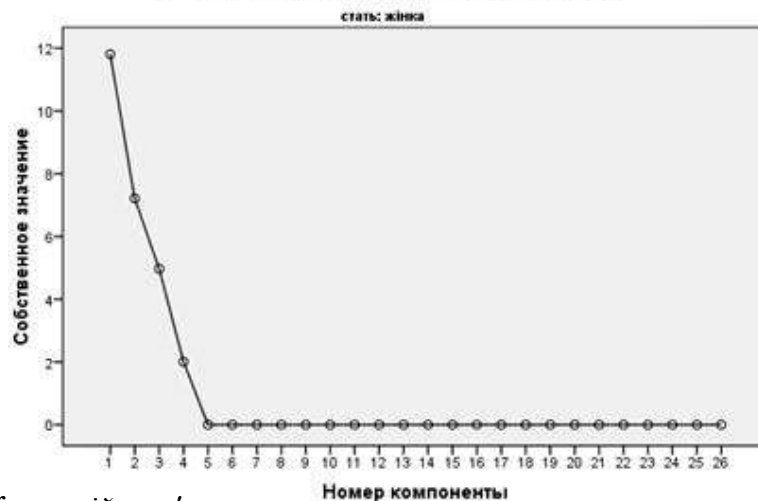

Рис. 22. Критерій кам'янистого насипу

3.4.2. Характеристика особливостей факторного розподілу для фемінних чоловіків та жінок

На основі проведених статистичних аналізів, можна припустити, що існують фактори самоповаги, самоактуалізації, самоствавлення, соціально-психологічної адаптації, що впливають на психологічну стать. З цією метою проведемо багаточинниковий аналіз для фемінних чоловіків.

Першим чинником, що виділився був чинник пов'язаний з: відображеним самоствавленням (факторне навантаження 1), внутрішньою конфліктністю (факторне навантаження 0,979), самокерівництвом (факторне навантаження 0,873), низькими показниками самоцінності (факторне навантаження -1), низькими показниками ціннісних орієнтацій (факторне навантаження -0,859), низькими показниками сензитивності (факторне навантаження -1), низькими показниками спонтанності (факторне навантаження -1), низькими показниками синергії (факторне навантаження -0,859), прийняттям інших (факторне навантаження 1), неприйняттям себе (факторне навантаження 1), низькими показниками неприйняття інших (факторне навантаження -0,873), емоційним комфортом (факторне навантаження 1), внутрішнім контролем (факторне навантаження 0,876), зовнішнім контролем (факторне навантаження 0,838), низькими показниками домінування (факторне навантаження -0,923), ведучим (факторне навантаження 0,777), ескапізмом (факторне навантаження 0,859). Він отримав назву: «Особистісні та соціальні чинники у впливі на Я-концепцію». Чинник пояснював 60,2 % дисперсії.

Другий чинник «Самоцінність та поведінкова гнучкість» включав: низькі показники самовпевненості (факторне навантаження -1), самоприйняття (факторне навантаження 0,765), самоприв'язаність (факторне навантаження 0,873), низькі показники самозвинувачення (факторне навантаження -0,979), гнучкість поведінки (факторне навантаження 0,859), низькі показники самоповаги (факторне навантаження -1), низькі показники самоприйняття (САТ) (факторне навантаження -0,985), прийняття себе

(факторне навантаження 0,974), низькі показники емоційного дискомфорту (факторне навантаження -1) (див. Таблиця 3). Чинником висвітлено 39,7 % дисперсії.

Факторний аналіз проводився автором двома базовими методами: критерія Кайзера з ротацією Varimax (кількість ітерацій – 3), критерію кам'янистого насипу, який вказав на існування 2 факторів, котрі виокремилися у матриці компонент, і значені чинники не були меншими за значення 1. За допомогою факторного аналізу висвітлено 99,9 % дисперсії отриманих результатів. На основі факторної матриці побудовано графік розподілу факторних навантажень у поверненому просторі, розміщений на Рисунку 23.

Рис. 23. Графічне представлення факторних навантажень

Детальний аналіз кам'яного насипу та факторних навантажень компонент розміщено на Рисунку 24 та у Таблиці 3 (див. Додаток Д).

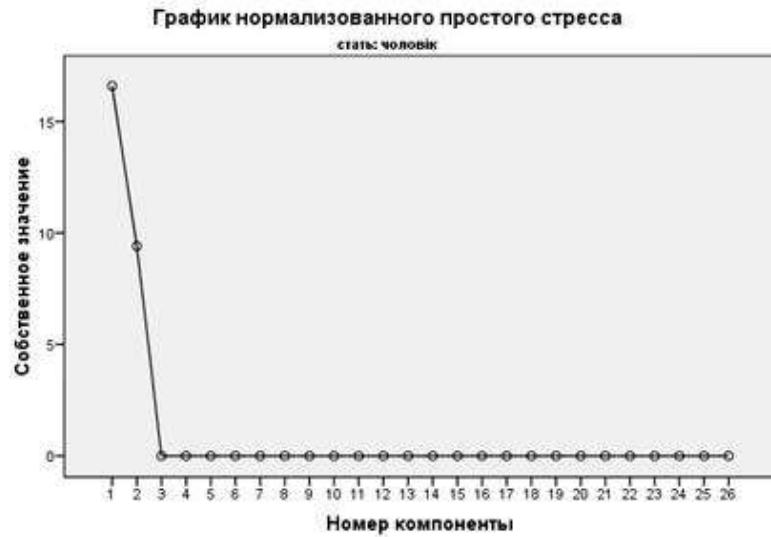

Рис. 24. Критерій кам'янистого насипу

Згідно попередньої мети проведемо багатofакторний аналіз для фемінних жінок.

Першим фактором, котрий виділився був фактор пов'язаний із: внутрішньою конфліктністю (факторне навантаження 0,811), самозвинуваченням (факторне навантаження 0,735), неприйняттям себе (факторне навантаження 0,792), неприйняттям інших (факторне навантаження 0,640), емоційним дискомфортом (факторне навантаження 0,741), зовнішнім контролем (факторне навантаження 0,835), ведучим (факторне навантаження 0,628), ескапізмом (факторне навантаження 0,766).

Він отримав назву: «Прийняття себе/інших, контроль і домінування». Чинник пояснював 19,7 % дисперсії.

Другий чинник «Стійкість уявлень, цінності та самоповага» включав: самоприв'язаність (факторне навантаження 0,668), ціннісні орієнтації (факторне навантаження 0,867), самоповагу (факторне навантаження 0,700). Чинником висвітлено 13,2 % дисперсії.

Третій чинник складався з наступних компонентів: емоційний комфорт (факторне навантаження 0,785), домінування (факторне навантаження 0,913). Він отримав назву: «Комфорт і домінування». Чинником висвітлено 11,2 % дисперсії.

Четвертий чинник «Самоприйняття і поведінкова гнучкість» містив компоненти: гнучкість поведінки (факторне навантаження 0,937), спонтанність (факторне навантаження 0,667), самоприйняття (САТ) (факторне навантаження 0,804). Чинник пояснював 10,1 % дисперсії.

П'ятий чинник «Самоконтроль» визначався внутрішнім контролем (факторне навантаження 0,870). Чинником висвітлено 8,4 % дисперсії.

Шостим чинником, що виділився був чинник пов'язаний з відображенням самоствавленням (факторне навантаження 0,845). Він отримав назву: «Очікування сприйняття себе іншими». Чинник пояснював 8,2 % дисперсії.

Сьомий чинник «Прийняття інших» включав прийняття інших (факторне навантаження 0,938). Чинником висвітлено 6,8 % дисперсії.

Восьмий чинник складався з компонента самоприйняття (факторне навантаження 0,921) (див. Таблиця 4). Він отримав назву: «Самоприйняття». Чинником висвітлено 5,4 % дисперсії.

Факторний аналіз проводився автора двома базовими методами: критерія Кайзера з ротацією Varimax (кількість ітерацій – 16), критерію кам'янистого насипу, котрий вказав на існування 8 факторів, котрі виокремилися у матриці компонент, ці фактори не були меншими за значення 1. За допомогою факторного аналізу висвітлено 83 % дисперсії отриманих результатів. На основі факторної матриці побудовано графік розподілу факторних навантажень у поверненому просторі, розміщений на Рисунку 25.

Графік компонент в повернутому просторі
стать: жінка

Рис. 25. Графічне представлення факторних навантажень

Детальний аналіз кам'яного насипу та факторних навантажень компонент розміщено на Рисунку 26 та у Таблиці 4 (див. Додаток Е).

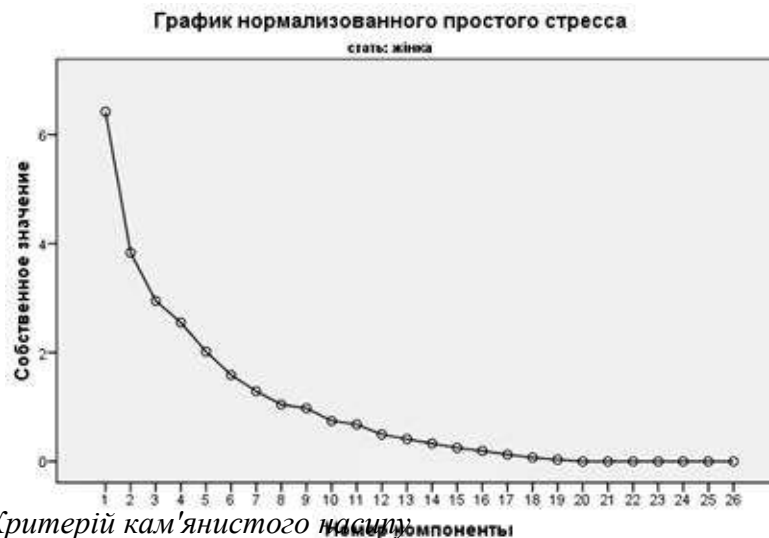

Рис. 26. Критерій кам'янистого насипу

3.4.3. Характеристика особливостей факторного розподілу для андрогінних чоловіків та жінок

На підставі проведених автором статистичних аналізів, можна виснувати, що існують фактори самоповаги й самоактуалізації, самоставлення й соціально-психологічної адаптації, котрі чинять вплив на психологічну стать. За для цієї мети проведемо багаточинниковий аналіз для андрогінних чоловіків.

Першим фактором, котрий виділився був фактор пов'язаний з: ціннісними орієнтаціями (факторне навантаження 0,792), сензитивністю (факторне навантаження 0,676), самоповагою (факторне навантаження 0,775), синергією (факторне навантаження 0,690), прийняттям інших (факторне навантаження 0,787). Він отримав назву: «Прийняття себе/інших, емоційність та ціннісні орієнтації». Чинник пояснював 14,8 % дисперсії.

Другий чинник «Емоційне та поведінкове реагування» включав: низькі показники самокерівництва (факторне навантаження -0,624), неприйняття інших (факторне навантаження 0,796), емоційний дискомфорт (факторне навантаження 0,833), зовнішній контроль (факторне навантаження 0,804),

ескапізм (факторне навантаження 0,701). Чинником висвітлено 14 % дисперсії.

Третій чинник складався з наступних компонентів: гнучкість поведінки (факторне навантаження 0,878), спонтанність (факторне навантаження 0,726), самоприйняття (САТ) (факторне навантаження 0,742). Він отримав назву: «Прийняття себе та поведінкова гнучкість». Чинником висвітлено 12,5 % дисперсії.

Четвертий чинник «Суперечливість власного «Я»» містив компоненти: внутрішня конфліктність (факторне навантаження 0,862), самозвинувачення (факторне навантаження 0,832). Чинник пояснював 10,4 % дисперсії.

П'ятий чинник «Значущість власного «Я»» визначався: самоприйняттям (факторне навантаження 0,857), самоцінністю (факторне навантаження 0,788). Чинником висвітлено 8,7 % дисперсії.

Шостим чинником, що виділився був чинник пов'язаний з: самоприв'язаністю (факторне навантаження 0,799), домінуванням (факторне навантаження 0,627). Він отримав назву: «Самоприв'язаність і домінування». Чинник пояснював 8,1 % дисперсії.

Сьомий чинник «Очікування сприйняття себе іншими» включав відображене самоствалення (факторне навантаження 0,954). Чинником висвітлено 6,8 % дисперсії.

Восьмий чинник складався з компонента прийняття себе (факторне навантаження 0,647) (див. Таблиця 5). Він отримав назву: «Самоприйняття». Чинником висвітлено 6,1 % дисперсії.

Факторний аналіз проводився автором із використанням двох базових методів: критерія Кайзера з ротацією Varimax (кількість ітерацій – 13), критерія кам'янистого насипу, котрий вказав на існування 8 факторів, котрі виокремилися у матриці компонент, ці чинники не були меншими за значення 1. За допомогою факторного аналізу висвітлено 81,4 % дисперсії отриманих результатів. На основі факторної матриці побудовано графік

розподілу факторних навантажень у поверненому просторі, розміщений на Рисунку 27.

Рис. 27. Графічне представлення факторних навантажень

Детальний аналіз кам'яного насипу та факторних навантажень компонент розміщено на Рисунку 28 та у Таблиці 5 (див. Додаток Ж).

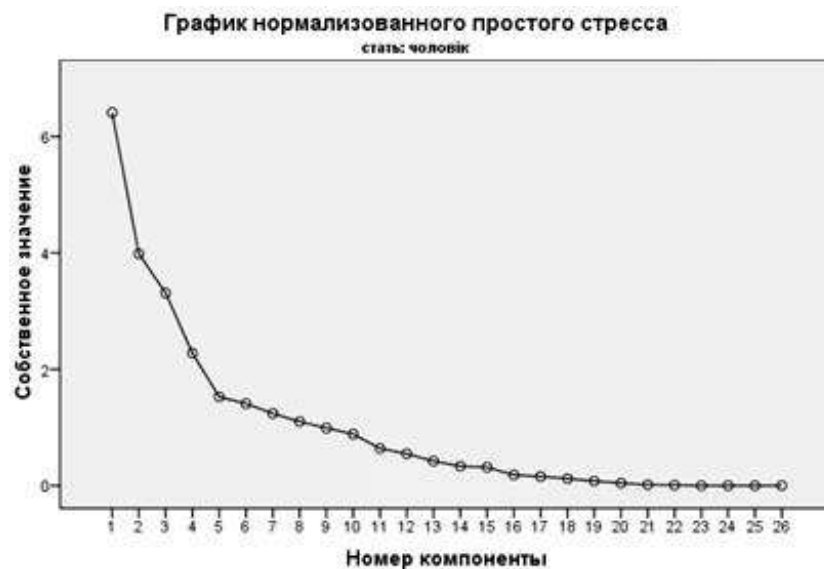

Рис. 28. Критерій кам'янистого насипу

Згідно попередньої мети проведемо багатфакторний аналіз для андрогінних жінок.

Першим фактором, котрий виділився був фактор пов'язаний з: самозвинуваченням (факторне навантаження 0,642), зовнішнім контролем (факторне навантаження 0,683), ведучим (факторне навантаження 0,685), ескапізмом (факторне навантаження 0,760). Він отримав назву: «Лідерські тенденції і самокритика». Чинник пояснював 13,1 % дисперсії.

Другий чинник «Емоційно-поведінкові реакції» включав: гнучкість поведінки (факторне навантаження 0,693), сензитивність (факторне навантаження 0,785), спонтанність (факторне навантаження 0,736), самоприйняття (САТ) (факторне навантаження 0,633). Чинником висвітлено 11,6 % дисперсії.

Третій чинник складався з наступних компонентів: прийняття інших (факторне навантаження 0,834), прийняття себе (факторне навантаження 0,774), внутрішній контроль (факторне навантаження 0,683). Він отримав назву: «Адекватність сприйняття та контролю». Чинником висвітлено 9,8 % дисперсії.

Четвертий чинник «Самоцінність та прийняття себе іншими» містив компоненти: самовпевненість (факторне навантаження 0,731), відображене самоствалення (факторне навантаження 0,639), самоприйняття (факторне навантаження 0,864). Чинник пояснював 8,6 % дисперсії.

П'ятий чинник «Емоційний комфорт» визначався: емоційним комфортом (факторне навантаження 0,785), низькими показниками емоційного дискомфорту (факторне навантаження -0,612). Чинником висвітлено 8,1 % дисперсії.

Шостим чинником, що виділився був чинник пов'язаний з: неприйняттям себе (факторне навантаження 0,865), неприйняттям інших (факторне навантаження 0,809). Він отримав назву: «Адекватність прийняття». Чинник пояснював 8,1 % дисперсії.

Сьомий чинник «Саморегуляція» включав: самоприв'язаність (факторне навантаження 0,808), самокерівництво (факторне навантаження 0,667). Чинником висвітлено 6,8 % дисперсії.

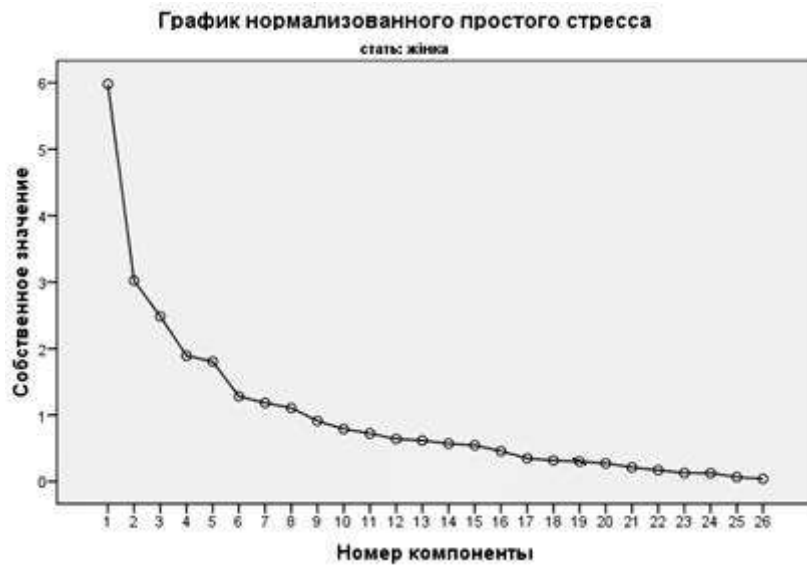

Рис. 30. Критерій кам'янистого насипу

Висновки до Розділу 3

Відповідно до результатів статистичного аналізу було встановлено, що домінуючою складовою «Я-концепції» андрогінних особистостей є самоприйняття, котре позиціонує почуття симпатії власне до себе, узгодження із власними внутрішніми спонуканнями, прийняття себе особисто, загальний позитивний фон сприйняття себе.

Для андрогінних індивідів також характерна самоприв'язаність, як готовність змінювати «Я-концепцію» по відношенню до наявного стану.

Встановлено, що на рівень самоприйняття та самоприв'язаності андрогінної особистості впливає самоповага та впевненість в своїй цінності, тоді, як неприйняття себе зумовлює готовність до зміни «Я-концепції».

Нездатність суб'єкта поважати себе може бути спричинена внутрішньою конфліктністю, що є ознакою наявності внутрішніх конфліктів, сумнівів, незгоди із собою, вираженості тенденцій до самоаналізу та рефлексії та схильністю до самозвинувачення, котра виявляється у проявленні негативних емоцій стосовно свого «Я».

Для андрогінної людини характерною є самовпевненість. Такій людині властива задоволеність собою, своїми починаннями та досягненнями, відношення до себе, як надійної, вольової, самостійної, відчуття здатності вирішувати багато життєвих питань.

Також було виявлено, що андрогінним особистостям властиве самокерівництво, яке відображає уявлення людини про основне джерело власної активності, результатів і досягнень, про джерело розвитку власної особистості, характеризується домінуванням власного «Я». Також встановлено домінування внутрішнього контролю, як схильність пояснювати причини своїх дій та поведінки внутрішніми чинниками, тенденція до внутрішньої локалізації контролю (інтернальної) та здатність пристосовуватись до навколишніх умов.

Ще однією особливістю «Я-концепції» андрогінного індивіда є самоцінність, що припускає цінність власної особистості та власного «Я» для

інших, а також відображене самоствавлення, котре характеризує уяву суб'єкта стосовно придатність викликати в інших особистостей повагу та симпатію. На сформованість цього уявлення в андрогінних особистостей впливає суб'єктивна оцінка людиною себе, як внутрішньо позитивної та готовність прийняти себе такою, як є, відповідно, і здатність приймати інших.

Виявлені особливості підтверджують і результати проведеного одночинникового аналізу спрямованого на виявлення відмінностей поміж досліджуваними фемінними, маскулініними, андрогінними особистостями.

Встановлено, що в андрогінів домінує самоповага, а також в них найменші показники емоційного дискомфорту. Виявлено, що у виборі провідної фігури андрогінних та маскулініних особистостей переважає фігура «квадрат», на протипагу фемінним, які надають перевагу фігурі «коло», що є ознакою спрямованості на міжособистісні відносини, високу комунікабельність та емпатійність. Вибір «квадрату» свідчить про працелюбство, як домінуючу рису андрогінної особистості. Такі люди зазвичай є висококваліфікованими спеціалістами.

На основі проведених статистичних аналізів було встановлено, що існують фактори самоповаги, самоактуалізації, самоствавлення, соціально-психологічної адаптації, котрі чинять вплив на психологічну стать.

В результаті проведеного багаточинникового аналізу щодо особливостей факторного розподілу для андрогінних чоловіків було виявлено такі чинники: «Прийняття себе/інших, емоційність та ціннісні орієнтації», «Емоційне та поведінкове реагування», «Прийняття себе та поведінкова гнучкість», «Суперечливість власного «Я»», «Значущість власного «Я»», «Самоприв'язаність і домінування», «Очікування сприйняття себе іншими», «Самоприйняття». В цілому андрогінні чоловіки поважають і приймають себе та інших, їх Я-концепція характеризується сталістю. Разом з тим, схильні до самозвинувачення і емоційного дискомфорту.

Стосовно властивостей факторного розподілу для андрогінних жінок виявлено вплив таких факторів: «Лідерські тенденції і самокритика»,

«Емоційно-поведінкові реакції», «Адекватність сприйняття та контролю», «Самоцінність та прийняття себе іншими», «Емоційний комфорт», «Адекватність прийняття», «Саморегуляція», «Домінування». Андрогінним жінкам притаманні лідерські тенденції, здатність до саморегуляції, поведінкова гнучкість, прийняття себе та інших.

ВИСНОВКИ

В результаті теоретико-емпіричного аналізу Я-концепції андрогінної особистості можна зробити наступні висновки.

Самосвідомість являє собою властивий лише людині спосіб ставлення до об'єктивної дійсності, знання про самого себе. Центральною ланкою самосвідомості, на думку більшості психологів, виступає «Я-концепція», що є її продуктом.

Я-концепція виступає стрижневим утворенням онтогенетичного (індивідуального) розвитку особистості та характеризує не лишень систему самосприйняття, але й потенційного діяння, життєвих вчинків та творення довкілля й власного Я. Сутність інтегрального значення «Я-концепції» полягає у забезпеченні гармонійності психічного світу особистості, балансу між становленням її особистості та індивідуальності.

Поняття маскулінності та фемінності позиціонують нормативні уявлення та установки стосовно того, якими вони повинні бути, яку саме діяльність зобов'язані виконувати чоловіки та жінки на даний час, в даному суспільстві, становлячи категорії, котрі позиціонують нашу гендерну ідентичність та взаємопов'язані з нашими установками про себе та інших людей. Соціальні ролі, які призначені для осіб чоловічої та жіночої статей, змінюються водночас із змінами в соціумі.

В побуті розумінні домінуючим є біполярний, дихотомічний підхід розуміння маскулінності та фемінності, який є у прямопропорційній взаємозалежності з біологічною статтю, котра диктує, власне якими повинні бути особистісні характеристики чоловіків та жінок.

На противагу стереотипам у сучасному суспільстві все частіше зустрічаються котрі, котрі не відповідають усталеним гендерним моделям.

З позиції самосвідомості людини, андрогінність не є механічною комбінацією маскулінних та фемінних рис, а придатність бути гнучким під час вибору поведінкових ролей, в залежності від наявних обставин (інколи більш маскулінних, подеколи – фемінних).

За результатами проведеного нами дослідження було встановлено, що існують наступні фактори, а саме: самоповаги, соціально-психологічної адаптації, самоактуалізації, самоставлення, котрі чинять безпосередній вплив на власне психологічну стать, зокрема, андрогінну особистість.

В результаті проведеного багаточинникового аналізу щодо особливостей факторного розподілу для андрогінних чоловіків було виявлено такі чинники: «Прийняття себе/інших, емоційність та ціннісні орієнтації», «Емоційне та поведінкове реагування», «Прийняття себе та поведінкова гнучкість», «Суперечливість власного «Я»», «Значущість власного «Я»», «Самоприв'язаність і домінування», «Очікування сприйняття себе іншими», «Самоприйняття».

Щодо особливостей факторного розподілу для андрогінних жінок встановлено вплив таких чинників: «Лідерські тенденції і самокритика», «Емоційно-поведінкові реакції», «Адекватність сприйняття та контролю», «Самоцінність та прийняття себе іншими», «Емоційний комфорт», «Адекватність прийняття», «Саморегуляція», «Домінування».

За результатами статистичного аналізу було виявлено, що важливою складовою Я-концепції андрогінних особистостей є самоприйняття, що дозволяє виснувати про прояв почуття симпатії до себе самого, узгодження із власними внутрішніми спонуканнями, сприйняття та прийняття себе таким, яким є, загальний позитивний фон сприйняття себе і самоповага, що є ознакою впевненості в своїй цінності, комфорт при доцільному поєднанні своїх думок, бажань і потреб.

Для Я-концепції андрогінних індивідів також характерна самоприв'язаність – прагнення залишити незмінними власні якості, певні вимоги до себе, а основне – бачення себе та оцінювання себе, прагнення змінити лише деякі свої якості при збереженні інших тоді, як неприйняття себе зумовлює готовність до зміни «Я-концепції». Відповідно бажання розвивати та вдосконалювати особистісне «Я» зменшує ступінь неприйняття себе.

Нездатність суб'єкта цінувати свої переваги та позитивні якості власного характеру, вміння поважати себе, свою силу спричинюється внутрішнім конфліктом, що є ознакою наявності внутрішніх конфліктів, сумнівів, незгоди із собою, вираженості тенденцій до самоаналізу та рефлексії та схильністю до самозвинувачення, котра виявляється у домінуванні негативних емоцій стосовно власного «Я».

Для андрогінної людини характерною є самовпевненість, котра свідчить про вміння особистості відноситись до себе особисто, як до особи, яка є впевнена, самостійна, вольова та надійна, котра знає за що слід себе поважати. Такій людині властива задоволеність собою, своїми починаннями та досягненнями, відчуття змоги вирішувати низку життєвих питань, а водночас самокерівництво, котре відображає уявлення особистості про основні джерела особистих активностей, результатів та досягнень, про джерела розвитку своєї особистості й характеризується домінуванням особистого «Я». Також встановлено домінування внутрішнього контролю, як схильності пояснювати причини своїх дій та поведінки внутрішніми чинниками, тенденція до внутрішньої локалізації контролю (інтернальної) та здатність пристосовуватись до навколишніх умов.

Ще однією особливістю «Я-концепції» андрогінного індивіда є самоцінність, котра являє собою відчуття цінності власної особистості, а також самоствавлення, що характеризує уяву суб'єкта про придатність викликати симпатію та повегу в інших людей.

Виявлено, що на противагу іншим психологічним статям, в андрогінів домінує самоповага та найменші показники емоційного дискомфорту.

Для андрогінних особистостей властиво високий рівень працелюбства, як домінуючої риси, характерної висококваліфікованим спеціалістам з ненаситною потребою в інформації.

Отже, можемо виснувати про те, що трактування мужності та жіночності повсякчас змінюються у зв'язку із змінами у реальному житті. Догматичні та анахронічні гендерні стереотипи подеколи є обмеженням

наших можливостей, заважають нашому розвитку та розкриттю наявних у нас талантів. Ця конфліктна ситуація може бути вирішена шляхом усвідомлення маскулінності та фемінності не як протилежних та роздільних реальностей, а скоріш природніх відмінностей поміж чоловіками та жінками в певних аспектах особистісних виявів. Тому, розуміючи певні особливості власної психологічної статі, особистість може поводитись цілком вільно та природньо, збагатшуючи власне життя, покращуючи його якість, на альтернативу безглуздим обмеженням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер А. Очерки по индивидуальной психологии. Пер. с нем. М.: Когито-Центр, 2012. 220 с.
2. Ассаджиоли Р. Психосинтез: теория и практика. М.: Refl-book, 1994. 314 с.
3. Баттерворт Дж. Принципы психологии развития. Пер. с англ. М.: «Когито-Центр». 2010. 352 с.
4. Бейлькин М. Медицинские и социальные проблемы однополого влечения. Челябинск: Урал. ЛТД. 2005. 230 с.
5. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов. Пер. с англ. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН). 2018. 336 с.
6. Бем С. Трансформация дебатов о половом неравенстве. Фрагменты книги: Bem S. The Lenses of Gender. – Yale University Press, 1984. – 176-196 с. // Электронный ресурс. Режим доступа: http://read.bookam.net/read/bem_sandra/transformacija_debatov_o_polovom_neravenstve.html. – Назва з екрана.
7. Берн Ш. Гендерная психология. СПб.: Питер, 2004. 318 с.
8. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. Пер. с англ. М.: «Прогресс», 1986. 449 с.
9. Бовуар де С. Второй пол. Т.1, Т.2. М.: Прогресс; Спб.: Алетейя, 1997. 832 с.
10. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. К.: «Наукова думка». 1989. 197 с
11. Боришевский М.И. Теоретические вопросы самосознания личности / Психологические особенности самосознания подростка. К.: Вища школа, 2008. 167 с.
12. Варій М.Й. Психологія особистості. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури. 2008. 592 с.

13. Вейнингер О. Пол и характер. Принципиальное исследование. К.: Центр навчальної літератури. 2012. 480 с.
14. Вихорев С.А. Практическая психология [электронный учебно-методический комплекс]. Новосибирск 2009. – Режим доступа: URL: http://elibrary.nstu.ru/source?bib_id=vtls000164418. – Назва з екрана.
15. Гуревич П.С. Философия человека. М.: Нестор, 2001. 682 с.
16. Джемс У. Психология / Под ред. Л.А. Петровской. К.: Педагогіка, 2010. 368 с.
17. Енциклопедія символіки та геральдики. [Електронний ресурс] / [Упоряд. А. Гріфенштейн]. – Режим доступа: URL: <http://wiki.simbolarium.ru/index.php/Андрогин>. – Назва з екрана.
18. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Евгений Петрович Ильин. СПб.: Питер, 2013. 544 с. (Сер. "Мастера психологии")
19. Кимура Д. Половые различия в организации мозга. М.: В мире науки. 2012. № 11–12. с. 73-80.
20. Клименкова Т. Читая феминистских теоретиков // Женщина в обществе: мифы и реалии. М.: Информация – XXI век, 2001. с. 6-22.
21. Кон И.С. В поисках себя. Личность и ее самосознание. М.: "Политиздат", 2004. 335 с.
22. Кон И.С. Междисциплинарные исследования. Социология. Психология. Сексология. Антропология. Ростов-на-Дону: Феникс. 2016. 605 с.
23. Кон И.С. Открытие «Я». М.: Политиздат, 1978. 352 с.
24. Корсини Р. Психологическая энциклопедия. 2-е изд. СПб.: Питер, 2006. 1876 с.
25. Кременчугский психологический портал. Психометрический тест. – Режим доступа: URL: http://psylikbez.at.ua/publ/psikhologija/krugi_zigzagi_i_drugie_ljudi/1-1-0-43. – Назва з екрана.
26. Леонтьев Д.А. Очерк психологии личности.. 2 изд. К.: Думка, 2007. 64 с.
27. Лихт Г. Сексуальная жизнь в древней Греции. К.: Ліга-пресс. 1995. 397с.

28. Ломброзо Ч. Женщина преступница и проститутка. К.: Центр навчальної літератури. 2020. 240 с.
29. Маггерарова Н. Синдром андрогинности. – Режим доступа: URL: <http://nargismagazine.az/5339>. – Назва з екрана.
30. Маслова С. Образ андрогина в аналитической психологии.. Режим доступа: URL: <http://www.sunhome.ru/psychology/15752>. – Назва з екрана.
31. Мельник Д. Утопія андрогінності у творчості Інгеборг Бахман. – Режим доступа: URL: http://lnu.edu.ua/faculty/inomov.new/Visnyk/visnyk/Visnyk_19/articles/43melnyk.pdf. – Назва з екрана.
32. Методика диагностики социально-психологической адаптации Роджерса-Даймонда. – Режим доступа: URL: <http://psylab.info> – Назва з екрана.
33. Методика С. Бем. Исследование маскулинности-феминности личности. Режим доступа: URL: http://www.psy-files.ru/2007/01/30/metodika_s_bem_issledovanie_maskulinnostifemininnosti_lichnosti.html. – Назва з екрана.
34. Настольная книга практического психолога / Сост. С.Т. Посохова, С.Л. Соловьева. М.: АСТ: Хранитель; СПб.: Сова, 2008. 671 с.
35. Нейдинг И.И. Судебно-медицинская экспертиза при половых отклонениях и преступлениях. Рукопись 1876-1877 гг. / Сост. Г.Б. Дерягин // Сексология и сексопатология. К.: Літера. 2000. 2003. № 8. 44-48 с.
36. Никитин Е.П. Феномен человеческого самоутверждения. К.: Алетейя, 2000. – 224 с.
37. Шапар В. Б.Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2017. 640 с.
38. Нордау М. Вырождение. М.: Республика, 2005. 400 с.
39. Осницкий А.К. Определение характеристик социальной адаптации / Алексей Константинович Осницкий // Психология и школа. 2014. №1. 43-56 с.
40. Отделение Реконструктивной хирургии, андрологии и сексопатологии (РХАС). История исследований психологического пола личности. –

Режим доступа: URL: <http://tmedi.ru/stati/issledovaniya-psiologicheskogo-rola> – Назва з екрана.

41. Палій А.А. Диференціальна психологія: Навч. посіб. К.: Академвидав. 2010. 432 с. (серія "Альма-Матер").
42. Пиз А. Язык взаимоотношений. Мужчина и женщина. М.: ЭКСМО-пресс, 2010. 238 с.
43. Платон. Пир. М.: Мысль, 1993. 198 с.
44. Побережная О. Андрогинная проекция гендерного универсума личности. К.: Академвидав. 2010. Вип. 15. 113-119 с.
45. Практикум по гендерной психологии. СПб.: Питер, 2013. 479 с.: ил. – (Серия "Практикум по психологии")
46. Приходько Ю.О. Психологічний словник – довідник. навч. посіб. К.: Каравела, 2012. 328 с.
47. Реан А.А. Психология изучения личности. учебное пособие. К.: Думка. 2009. 456 с.
48. Роджерс К.К. К науке о личности // История зарубежной психологии. М.: МГУ, 1986. с. 200-230.
49. Сартр Ж.-П. Первичное отношение к другому: любовь, язык, мазохизм / Под ред. В. Карпунина // Из истории мировой гуманистической мысли. М.: Просвещение, 2018. 432 с.
50. Сененко С. Маскулинность и феминность. От бинарной оппозиции к целостной человечности // Зеркало недели. Киев: Ормос. 2005. № 43 (571). с. 64-68.
51. Слотина Т.В. Психология личности. СПб.: Питер. 2008. 303 с.
52. Социальная психология. Учебное пособие для вузов. Под редакцией А.Л. Журавлева. М.: ПЕР СЭ, 2018. 351 с.
53. Столин В.В. Самосознание личности. М.: МГУ, 1983. 284 с.
54. Тайсон Ф. Психоаналитические теории развития. Екатеринбург: Деловая книга, 1998. 335 с.

55. Тест на самоуважение. Методика шкала М. Розенберга. – Режим доступа: URL: <http://psycabi.net/testy/546-test-na-samouvazhenie-metodika-shkala-m-rozenberga>. – Назва з екрана.
56. Тест самоактуализации Э. Шострома (САТ). – Режим доступа: URL: http://brunner.kgu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=330:sat&catid=20&Itemid=33. – Назва з екрана.
57. Франсиз Б. Гендер – социальный конструкт или биологический императив? / Бабетт Франсиз / [Пр-м по гендерной психологии / под ред. И.С. Клециной]. – СПб.: Питер, 2003. – 35-45 с.
58. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. М.: "Наука", 2009. 456 с.
59. Фрейд З. «Я» и «Оно» // «Я» и «Оно» Т. 1. Тбилиси: Мерани, 2018. 453 с.
60. Художественная литература, касающаяся темы андрогинности, гермафродита, среднего пола – Режим доступа: URL: <http://otvety.google.ru/otvety/thread?tid=0644e7b4a6d34fb0>. – Назва з екрана.
61. Шарлай А. Быть андрогином значит быть совершенным. – Режим доступа: URL: <http://www.psynavigator.ru/articles.php?code=1225>. – Назва з екрана.
62. Шторк Й. Психическое развитие маленького ребенка с психоаналитической точки зрения / Йохен Шторк // Энциклопедия глубинной психологии. Т. II. Новые направления в психоанализе. Психоанализ общества. Психоаналитическое движение. Психоанализ в Восточной Европе. – М.: Мысль, 2017. 534 с.
63. Элиаде М. Мефистофель и Андрогин / Мирча Элиаде; [пер. с фр. Е.В. Баевской, О.В. Давтян]. СПб.: Алетейя, 1998. 374 с. (Серия "Миф, религия, культура").
64. Юнг К.-Г. Человек и его символы. М.: Серебряные нити, 2016. 352 с.
65. Ярошевский М.Г. История психологии. К.: Наука, 2006. – 425 с.
66. Ярская-Смирнова Е. Истоки и методы гендерных исследований // Одежда для Адама и Евы: очерки гендерных исследований. – К.: ИНИОН РАН. 2001. 254 с.

67. Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.
68. Bem, S. L. (1993). *The lenses of gender: Transforming the debate on sexual inequality*. – New Haven, CT: Yale University Press.
69. Robert Crooks, Karla Baur. *Our Sexuality-8th ed.*, 2002.
70. W. Ickes. *Traditional Gender Roles: Do They Make, and Then Break, our Relationships?* / William Ickes – Режим доступа: URL: <http://www.fatih.edu.tr/~hugur/kindnes/TRADITIONAL%20GENDER%20ROLES.PDF>. – Назва з екрана.

Методика "Маскулінності-фемінності" С. Бем

Інструкція. Оцініть наявність або відсутність запропонованих якостей у себе. Якщо Ви вважаєте, що дана якість властива Вам, то відмітьте це в колонці "Так", якщо Ви вважаєте, що якість Вам зовсім неприйнятна – відмітьте це в колонці "Ні"

№	Якість особистості	Так	Ні
1	Вірний (ча) у себе		
2	Умінний (ча) уступати		
3	Здатний (на) допомагати		
4	Схильний (на) захищати свої погляди		
5	Життєрадісний (на)		
6	Похмурий (ра)		
7	Незалежний (на)		
8	Сором'язливий (ва)		
9	Сумлінний (на)		
10	Атлетичний (на)		
11	Ніжний (на)		
12	Театральний (на)		
13	Наполегливий (ва)		
14	Люблячий (ча) лестощі		
15	Удачливий (ва)		
16	Сильна особистість		
17	Відданий (на)		
18	Непередбачливий (ва)		
19	Сильний (на)		
20	Жіночний (на)		
21	Надійний (на)		
22	Аналітичний (на)		
23	Умінний (ча) співчувати		

24	Ревнивий (на)		
25	Здатний (на) до лідерства		
26	Турботливий (ва) до людей		
27	Прямий (ма), правдивий (ва)		
28	Схильний (на) до ризику		
29	Розуміючий (ча) інших		
30	Скритний (на)		
31	Швидкий (ка) в прийнятті рішень		
32	Співчуваючий (ча)		
33	Відвертий (та)		
34	Покладаюсь тільки на себе (самодостатність)		
35	Здатний (на) утішити		
36	Славолюбний (на)		
37	Владний (на)		
38	Володіючий (ча) тихим голосом		
39	Привабливий (ва)		
40	Мужній (ня)		
41	Теплий (ла), сердечний (на)		
42	Поважний (на)		
43	Володіючий (ча) власною думкою		
44	М'який (ка)		
45	Уміючий (ча) товаришувати		
46	Агресивний (на)		
47	Довірливий (ва)		
48	Малорезультативний (на)		
49	Схильний (на) вести за собою		
50	Інфантильний (на)		
51	Адаптивний (на), вміння пристосовуватись		
52	Індивідуаліст (ка)		

53	Не люблячий (ча) лайки		
54	Не систематичний (на)		
55	Володіючий (ча) духом змагання		
56	Люблячий (ча) дітей		
57	Тактовний (на)		
58	Амбіційний (на), честолюбивий (ва)		
59	Спокійний (на)		
60	Традиційний (на), важливі умовності		

Методика дослідження самоствавлення

С.Р. Пантелєєв

Інструкція. Вам запропоновано перелік суджень, що характеризують відношення людини до себе, до своїх вчинків і дій. Уважно прочитайте кожне судження. Якщо Ви погоджуєтесь зі змістом судження, то в бланку для відповідей, поруч з порядковим номером судження, поставте «+», якщо не погоджуєтесь, то «-». Працюйте швидко і уважно, не пропускайте жодного судження. Можливо, що деякі судження здаватимуться Вам надто особистими, що зачіпають інтимні сторони Вашої особистості. Постарайтеся визначити їх відповідність Вам якомога щиро. Ваші відповіді нікому не будуть демонструватися.

Опитувальник

1. Мои слова довольно редко расходятся с делами.
2. Случайному человеку я, скорее всего, покажусь человеком приятным.
3. К чужим проблемам я всегда отношусь с тем же пониманием, что и к своим.
4. У меня нередко возникает чувство, что то, о чем я с собой мысленно разговариваю, мне неприятно.
5. Думаю, что все мои знакомые относятся ко мне с симпатией.
6. Самое разумное, что может сделать человек в своей жизни, это не противиться собственной судьбе.
7. У меня достаточно способностей и энергии воплотить в жизнь задуманное.
8. Если бы я раздвоился, то мне было бы довольно интересно общаться со своим двойником.
9. Я не способен причинять душевную боль самым любимым и родным мне людям.
10. Я считаю, что не грех иногда пожалеть самого себя.

11. Совершив какой-то промах, я часто не могу понять, как же мне могло прийти в голову, что из задуманного могло получиться что-нибудь хорошее.
12. Чаще всего я одобряю свои планы и поступки.
13. В моей личности есть, наверное, что-то такое, что способно вызвать у других острую неприязнь.
14. Когда я пытаюсь оценить себя, я прежде всего вижу свои недостатки.
15. У меня не получается быть для любимого человека интересным длительное время.
16. Можно сказать, что я ценю себя достаточно высоко.
17. Мой внутренний голос редко подсказывает мне то, с чем бы я в конце концов не согласился.
18. Многие мои знакомые не принимают меня так уж всерьез.
19. Бывало, и не раз, что я сам остро ненавижу себя.
20. Мне очень мешает недостаток энергии, воли и целеустремленности.
21. В моей жизни возникали такие обстоятельства, когда я шел на сделку с собственной совестью.
22. Иногда я сам себя плохо понимаю.
23. Порой мне бывает мучительно больно общаться с самим собой.
24. Думаю, что без труда смог бы найти общий язык с любым разумным и знающим человеком.
25. Если я и отношусь к кому-нибудь с укоризной, то прежде всего к самому себе.
26. Иногда я сомневаюсь, можно ли любить меня по-настоящему.
27. Нередко мои споры с самим собой обрываются мыслью, что все равно выйдет не так, как я решил.
28. Мое отношение к самому себе можно назвать дружеским.
29. Вряд ли найдутся люди, которым я не по душе.
30. Часто я не без издевки подшучиваю над собой.

31. Если бы мое второе «Я» существовало, то для меня это был бы довольно скучный партнер по общению.
32. Мне представляется, что я достаточно сложился как личность, и поэтому не трачу много сил на то, чтобы в чем-то стать другим.
33. В целом меня устраивает то, какой я есть.
34. К сожалению, слишком многие не разделяют моих взглядов на жизнь.
35. Я вполне могу сказать, что уважаю сам себя.
36. Я думаю, что имею умного и надежного советчика в себе самом.
37. Сам у себя я довольно часто вызываю чувство раздражения.
38. Я часто, но довольно безуспешно пытаюсь в себе что-то изменить.
39. Я думаю, что моя личность гораздо интереснее и богаче, чем это может показаться на первый взгляд.
40. Мои достоинства вполне перевешивают мои недостатки.
41. Я редко остаюсь непонятым в самом важном для меня.
42. Думаю, что другие в целом оценивают меня достаточно высоко.
43. То, что со мной случается, - это дело моих собственных рук.
44. Если я спорю с собой, то всегда уверен, что найду единственно правильное решение.
45. Когда со мной случаются неприятности, как правило, я говорю: «И поделом тебе».
46. Я не считаю, что достаточно духовно интересен для того, чтобы быть притягательным для многих людей.
47. У меня нередко возникает сомнения: а таков ли я на самом деле, каким себе представляюсь?
48. Я не способен на измену даже в мыслях.
49. Чаще всего я думаю о себе с дружеской иронией.
50. Мне кажется, что мало кто может подумать обо мне плохо.
51. Уверен, что на меня можно положиться в самых ответственных делах.
52. Я могу сказать, что в целом я контролирую свою судьбу.
53. Я никогда не выдаю понравившиеся мне чужие мысли за свои.

54. Каким бы я ни казался окружающим, я то знаю, что в глубине души я лучше, чем большинство других.
55. Я хотел бы оставаться таким, какой я есть.
56. Я всегда рад критике в свой адрес, если она обоснована и справедлива.
57. Мне кажется, что если бы таких людей, как я, было больше, то жизнь изменилась бы в лучшую сторону.
58. Мое мнение имеет достаточный вес в глазах окружающих.
59. Что-то мешает мне понять себя по-настоящему.
60. Во мне есть немало такого, что вряд ли вызывает симпатию.
61. В сложных обстоятельствах я обычно не жду, пока проблемы разрешатся сами собой.
62. Иногда я пытаюсь выдать себя не за того, кто я есть.
63. Быть снисходительным к собственным слабостям - вполне естественно.
64. Я убедился, что глубокое проникновение в себя - малоприятное и довольно рискованное занятие.
65. Я никогда не раздражаюсь и не злюсь без особых на то причин.
66. У меня бывают такие моменты, когда я понимал, что меня есть за что презирать.
67. Я часто чувствую, что мало влияю на то, что со мной происходит.
68. Именно богатство и глубина моего внутреннего мира и определяют мою ценность как личности.
69. Долгие споры с собой чаще всего оставляют горький осадок в моей душе, чем приносят облегчение.
70. Думаю, что общение со мной доставляет людям искреннее удовольствие.
71. Если говорить откровенно, иногда я бываю очень неприятен.
72. Можно сказать, что я себе нравлюсь.
73. Я человек надежный.
74. Осуществление моих желаний мало зависит от везения.
75. Мое внутреннее «Я» всегда мне интересно.

76. Мне очень просто убедить себя не расстраиваться по пустякам.
77. Близким людям свойственно меня недооценивать.
78. У меня в жизни нередко бывают минуты, когда я сам себе противен.
79. Мне кажется, что я все-таки не умею злиться на себя по-настоящему.
80. Я убедился, что в серьезных делах на меня лучше не рассчитывать.
81. Порой мне кажется, что я какой-то странный.
82. Я не склонен пасовать перед трудностями.
83. Мое собственное «Я» не представляется мне чем-то достойным глубокого внимания.
84. Мне кажется, что, глубоко обдумывая свои внутренние проблемы, я научился гораздо лучше себя понимать.
85. Сомневаюсь, что вызываю симпатию у большинства окружающих.
86. Мне случалось совершать такие поступки, которым вряд ли можно найти оправдание.
87. Где-то в глубине души я считаю себя слабаком.
88. Если я искренне и обвиняю себя в чем-то, то, как правило, обличительного запала хватает ненадолго.
89. Мой характер, каким бы он ни был, вполне меня устраивает.
90. Я вполне представляю себе, что меня ждет впереди.
91. Иногда мне бывает трудно найти общий язык со своим внутренним «Я».
92. Мои мысли о себе по большей части сводятся к обвинениям в собственный адрес.
93. Я не хотел бы сильно меняться даже в лучшую сторону, потому что каждое изменение - это потеря какой-то дорогой частицы самого себя.
94. В результате моих действий слишком часто получается совсем не то, на что я рассчитывал.
95. Вряд ли во мне есть что-то, чего бы я не знал.
96. Мне еще многого не хватает, чтобы с уверенностью сказать себе: «Да, я вполне созрел как личность».

97. Во мне вполне мирно уживаются как мои достоинства, так и мои недостатки.
98. Иногда я оказываю «бескорыстную» помощь людям только для того, чтобы лучше выглядеть в собственных глазах.
99. Мне слишком часто и безуспешно приходится оправдываться перед самим собой.
100. Те, кто меня не любит, просто не знают, какой я человек.
101. Убедить себя в чем-то не составляет для меня большого труда.
102. Я не испытываю недостатка в близких и понимающих меня людях.
103. Мне кажется, что мало кто уважает меня по-настоящему.
104. Если не мелочиться, то в целом меня не в чем упрекнуть.
105. Я сам создал себя таким, каков я есть.
106. Мнение других обо мне вполне совпадает с моим собственным.
107. Мне бы очень хотелось во многом себя переделать.
108. Ко мне относятся так, как я того заслуживаю.
109. Думаю, что моя судьба сложится все равно не так, как бы мне хотелось теперь.
110. Уверен, что в жизни я на своем месте.

Бланк для відповідей

Судження																			
1		2		3		4		5		6		7		8		9		10	
11		12		13		14		15		16		17		18		19		20	
21		22		23		24		25		26		27		28		29		30	
31		32		33		34		35		36		37		38		39		40	
41		42		43		44		45		46		47		48		49		50	

51		52		53		54		55		56		57		58		59		60	
61		62		63		64		65		66		67		68		69		70	
71		72		73		74		75		76		77		78		79		80	
81		82		83		84		85		86		87		88		89		90	
91		92		93		94		95		96		97		98		99		100	
101		102		103		104		105		106		107		108		109		110	

ТЕСТ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ

(Е. Шостром, адаптація Ю. Є. Альшиної, Л. Я. Гозман, М. В. Загика і М. В. Кроз)

Інструкція. Вам пропонується тест-опитувальник, кожен пункт якого містить два висловлювання, позначені літерами «а» і «б». Уважно прочитайте кожну пару і позначте в реєстраційному бланку навпроти номера відповідного питання те з них, яке більшою мірою відповідає Вашій точці зору. (Поставте хрестик у квадраті під відповідною літерою)

Стимульний матеріал

1. а) Я верю в себя только тогда, когда чувствую, что могу справиться со всеми стоящими передо мной задачами.
б) Я верю в себя даже тогда, когда чувствую, что не могу справиться со всеми стоящими передо мной задачами.
2. а) Я часто внутренне смущаюсь, когда мне говорят комплименты.
б) Я редко внутренне смущаюсь, когда мне говорят комплименты.
3. а) Мне кажется, что человек может прожить свою жизнь так, как ему хочется.
б) Мне кажется, что у человека мало шансов прожить свою жизнь так, как ему хочется.
4. а) Я всегда чувствую в себе силы для преодоления жизненных невзгод.
б) Я далеко не всегда чувствую в себе силы для преодоления жизненных невзгод.
5. а) Я чувствую угрызения совести, когда сержусь на тех, кого люблю.
б) Я не чувствую угрызения совести, когда сержусь на тех, кого люблю.
6. а) В сложных ситуациях всегда надо действовать уже испытанными способами, так как это гарантирует успех.
б) В сложных ситуациях всегда надо искать принципиально новые решения.
7. а) Для меня важно, разделяют ли другие мою точку зрения.

б) Для меня не слишком важно, чтобы другие разделяли мою точку зрения.

8. а) Мне кажется, что человек должен спокойно относиться к тому неприятному, что он может услышать о себе от других.

б) Мне понятно, когда люди обижаются, услышав что-то неприятное о себе.

9. а) Я могу без всяких угрызений совести отложить на завтра то, что я должен сделать сегодня.

б) Меня мучают угрызения совести, если я откладываю на завтра то, что я должен сделать сегодня.

10. а) Иногда я бываю так зол, что мне хочется "бросаться" па людей.

б) Я никогда не бываю зол на столько, чтобы мне хотелось "бросаться" на людей.

11. а) Мне кажется, что в будущем меня ждет много хорошего.

б) Мне кажется, что мое будущее сулит мне мало хорошего.

12. а) Человек должен оставаться честным во всем и всегда.

б) Бывают ситуации, когда человек имеет право быть нечестным.

13. а) Взрослые никогда не должны сдерживать любознательность ребенка, даже если ее удовлетворение может иметь отрицательные последствия.

б) Не стоит поощрять излишнее любопытство ребенка, когда оно может привести к дурным последствиям.

14. а) У меня часто возникает потребность найти обоснование тем своим действиям, которые я совершаю просто потому, что мне этого хочется.

б) У меня почти никогда не возникает потребность найти обоснование тем своим действиям, которые я совершаю просто потому, что мне хочется.

15. а) Я всячески стараюсь избегать огорчений.

б) Я не считаю нужным для себя избегать огорчений.

16. а) Я часто испытываю чувство беспокойства, когда думаю о будущем.

б) Я редко испытываю чувство беспокойства, когда думаю о будущем.

17. а) Я не хотел бы отступать от своих принципов даже ради того, чтобы

совершить нечто, за что люди были бы мне благодарны.

б) Я бы хотел совершить нечто, за что люди были бы мне благодарны, даже если ради этого нужно было отойти от своих принципов.

18. а) Мне кажется, что большую часть времени я не живу, а как бы готовлюсь к тому, чтобы по-настоящему начать жить в будущем.

б) Мне кажется, что большую часть времени я не готовлюсь к будущей "настоящей" жизни, а живу по-настоящему уже сейчас.

19. а) Обычно я высказываю и делаю то, что считаю нужным, даже если это грозит осложнениями в отношениях с близкими.

б) Я стараюсь не говорить и не делать такого, что может грозить осложнениями в отношениях с близкими.

20. а) Люди, которые проявляют интерес ко всему на свете, иногда меня раздражают.

б) Люди, которые проявляют повышенный интерес ко всему на свете, всегда вызывают у меня симпатию.

21. а) Мне не нравится, когда люди проводят много времени в бесплодных мечтаниях.

б) Мне кажется, что нет ничего плохого в том, что люди тратят много времени на бесплодные мечтания.

22. а) Я часто задумываюсь о том, правильно ли я вел себя в тех или иных ситуациях.

б) Я редко задумываюсь о том, правильно ли я вел себя в той или иной ситуации.

23. а) Мне кажется, что любой человек по природе своей способен преодолевать те трудности, которые ставит перед ним жизнь.

б) Я не думаю, что любой человек по природе своей способен преодолевать те трудности, которые ставит перед ним жизнь.

24. а) Главное в нашей жизни – творить, создавать что-то новое.

б) Главное в нашей жизни - приносить пользу людям.

25. а) Мне кажется, что было бы лучше, если бы у большинства мужчин

преобладали бы традиционно мужские черты характера, а у женщин - традиционно женские.

б) Мне кажется, что было бы лучше, если бы и мужчины и женщины сочетали в себе традиционно мужские и традиционно женские свойства характера.

26. а) Два человека лучше всего ладят между собой, если каждый из них старается, прежде всего, доставить удовольствие другому в противовес свободному выражению своих чувств.

б) Два человека лучше всего ладят между собой, если каждый из них старается, прежде всего, выразить свои чувства в противовес стремлению доставить удовольствие другому.

27. а) Жестокие и эгоистичные поступки, которые совершают люди, являются естественными проявлениями их человеческой природы.

б) Жестокие и эгоистичные поступки, которые совершают люди, не являются проявлениями их человеческой природы.

28. а) Я уверен в себе.

б) Я не уверен в себе.

29. а) Осуществление моих планов в будущем во многом зависит от того, будут ли у меня друзья.

б) Осуществление моих планов в будущем лишь в незначительной степени зависит от того, будут ли у меня друзья.

30. а) Мне кажется, что наиболее ценным для человека является его любимая работа.

б) Мне кажется, что наиболее ценным для человека является счастливая семейная жизнь.

31. а) Я никогда не сплетничаю.

б) Иногда мне приятно посплетничать.

32. а) Я мирюсь с противоречиями в самом себе.

б) Я не могу мириться с противоречиями в самом себе.

33. а) Если незнакомый человек окажет мне услугу, то я чувствую себя

обязанным ему.

б) Если незнакомый человек окажет мне услугу, то я не чувствую себя обязанным ему.

34. а) Иногда мне трудно быть искренним даже тогда, когда мне этого хочется.

б) Мне всегда удается быть искренним, когда мне этого хочется.

35. а) Меня иногда (редко) беспокоит чувство вины.

б) Меня часто беспокоит чувство вины.

36. а) Я чувствую себя ответственным за то, чтобы у тех, с кем я общаюсь, было хорошее настроение.

б) Я не чувствую себя ответственным за то, чтобы у тех, с кем я общаюсь, было хорошее настроение.

37. а) Мне кажется, что каждый человек должен иметь представление об основных законах физики.

б) Мне кажется, что многие люди могут обойтись без знания законов физики.

38. а) Я считаю необходимым следовать правилу: "Не трать время даром".

б) Я не считаю необходимым следовать правилу: "Не трать время даром".

39. а) Критические замечания в мой адрес снижают мою самооценку.

б) Критические замечания в мой адрес не снижают мою самооценку.

40. а) Я часто переживаю из-за того, что в настоящий момент не делаю ничего замечательного.

б) Я редко переживаю из-за того, что в настоящий момент не делаю ничего значительного.

41. а) Я предпочитаю оставлять приятное на потом.

б) Я не оставляю приятное на потом.

42. а) Я часто принимаю спонтанные решения.

б) Я редко принимаю спонтанные решения.

43. а) Я стараюсь открыто выражать свои чувства, даже если это может привести к неприятностям.

б) Я стараюсь открыто не выражать своих чувств, если это может привести к неприятностям.

44. а) Я не могу сказать, что я себе нравлюсь.

б) Я могу сказать, что я себе нравлюсь.

45. а) Я часто вспоминаю о неприятных для себя вещах.

б) Я редко вспоминаю о неприятных для себя вещах.

46. а) Мне кажется, что люди должны открыто проявлять в общении с другими свое недовольство ими.

б) Мне кажется, что люди должны в общении с другими скрывать свое недовольство ими.

47. а) Мне кажется, что я могу судить о том, как должны вести себя другие люди.

б) Мне кажется, что я не могу судить о том, как должны вести себя другие люди.

48. а) Мне кажется, что углубление в узкую специализацию является необходимым для настоящего ученого.

б) Мне кажется, что углубление в узкую специализацию делает человека ограниченным.

49. а) При определении того, что хорошо, что плохо, для меня важно мнение других людей.

б) Я стараюсь сам определить, что хорошо, а что плохо.

50. а) Мне бывает трудно отличить любовь от простого сексуального влечения.

б) Я легко отличаю любовь от простого сексуального влечения.

51. а) Я постоянно стремлюсь к самоусовершенствованию.

б) Меня мало волнует проблема самоусовершенствования.

52. а) Достижение счастья не может быть главной целью человеческих отношений.

б) Достижение счастья - это главная цель человеческих отношений.

53. а) Мне кажется, что я могу вполне мере доверять своим собственным

оценкам.

б) Мне кажется, что я не могу в полной мере доверять своим собственным оценкам.

54. а) При необходимости человек может достаточно легко освободиться от своих привычек.

б) Человеку крайне трудно освободиться от своих привычек.

55. а) Мои чувства иногда приводят в недоумение меня самого.

б) Мои чувства никогда не повергают меня в недоумение.

56. а) В некоторых случаях я считаю себя в праве дать понять человеку, что он кажется мне глупым и неинтересным.

б) Я никогда не считаю себя в праве дать понять человеку, что он кажется мне глупым и неинтересным.

57. а) Можно судить со стороны, на сколько счастливо складываются отношения между людьми.

б) Наблюдая со стороны, нельзя сказать, на сколько удачно складываются отношения между людьми.

58. а) Я часто перечитываю понравившиеся мне книги по несколько раз.

б) Я думаю, что лучше прочесть какую-либо новую книгу, чем возвращаться к уже прочитанному.

59. а) Я очень увлечен своей работой.

б) Я не могу сказать, что увлечен своей работой.

60. а) Я недоволен своим прошлым.

б) Я доволен своим прошлым.

61. а) Я чувствую себя обязанным говорить правду.

б) Я не чувствую себя обязанным всегда говорить правду.

62. а) Существует очень мало ситуаций, в которых я могу позволить себя дурачить.

б) Существует множество ситуаций, в которых я могу позволить себя дурачить.

63. а) Стремясь разобраться в характере и чувствах окружающих, люди часто

бывают бестактны.

б) Стремление разобраться в характере и чувствах окружающих естественно для человека и поэтому можно оправдать бестактность.

64. а) Обычно я расстраиваюсь из-за потери или поломки нравящихся мне вещей.

б) Обычно я не расстраиваюсь из-за потери или поломки нравящихся мне вещей.

65. а) По возможности я стараюсь делать то, что от меня ждут окружающие.

б) Обычно я не задумываюсь над тем, соответствует ли мое поведение тому, что от меня ждут.

66. а) Интерес к самому себе всегда необходим человеку.

б) Излишнее самокопание имеет дурные последствия.

67. а) Иногда я боюсь быть самим собой.

б) Я никогда не боюсь быть самим собой.

68. а) Большая часть того, что я делаю, доставляет мне удовольствие.

б) Лишь немного, из того, что я делаю, доставляет мне удовольствие.

69. а) Лишь тщеславные люди думают о своих достоинствах и не думают о недостатках.

б) Не только тщеславные люди не думают о своих достоинствах.

70. а) Я могу делать что-либо для других, не требуя, чтобы они это оценили.

б) Я вправе ожидать от других, чтобы они оценили то, что я делаю для них.

71. а) Человек должен раскаиваться в своих проступках.

б) Человек совсем не обязательно должен раскаиваться в своих проступках.

72. а) Мне необходимы обоснования для принятия своих чувств.

б) Обычно мне не нужны никакие обоснования для принятия моих чувств.

73. а) В большинстве ситуаций я, прежде всего, стараюсь понять, что хочу сам.

б) В большинстве ситуаций я прежде всего стараюсь понять, что хотят окружающие.

74. а) Я стараюсь никогда не быть "белой вороной".

б) Я позволяю себе иногда быть "белой вороной".

75. а) Когда я нравлюсь сам себе, мне кажется, что я нравлюсь всем окружающим.

б) Даже если я нравлюсь сам себе, я понимаю, что есть люди, которым я неприятен.

76. а) Мое прошлое в значительной степени определяет мое будущее.

б) Мое прошлое очень слабо определяет мое будущее.

77. а) Часто бывает так, что выразить свои чувства важнее, чем обдумывать ситуацию.

б) Довольно редко бывает так, что выразить свои чувства важнее, чем обдумывать ситуацию.

78. а) Усилия и затраты, которых требует познание истины, стоят того, так как приносят пользу людям.

б) Усилия и затраты, которых требует познание истины, стоят того, так как они доставляют человеку эмоциональное удовольствие.

79. а) Мне всегда необходимо, чтобы другие одобряли то, что я делаю.

б) Мне не всегда необходимо, чтобы другие одобряли то, что я делаю.

80. а) Я не доверяю тем решениям, которые я принимаю спонтанно.

б) Я доверяю тем решениям, которые я принимаю спонтанно.

81. а) Пожалуй, я могу сказать, что я живу с ощущением счастья.

б) Пожалуй, я не могу сказать, что я живу с ощущением счастья.

82. а) Довольно часто мне бывает скучно.

б) Мне никогда не бывает скучно.

83. а) Я часто проявляю свое расположение к человеку, независимо от того, взаимно оно или нет.

б) Я редко проявляю свое расположение к человеку, не будучи уверен, что оно взаимно.

- 84.** а) Я легко принимаю рискованные решения.
б) Обычно мне бывает трудно принимать рискованные решения.
- 85.** а) Я стараюсь во всем и всегда поступать честно.
б) Иногда я считаю возможным мошенничать.
- 86.** а) Я готов примириться со своими ошибками.
б) Мне трудно примириться со своими ошибками.
- 87.** а) Если я делаю что-то исключительно в своих интересах, то это вызывает у меня чувство вины, даже если мои действия не вредят никому.
б) Я никогда не испытываю чувства вины, если делаю что-то исключительно для себя.
- 88.** а) Дети должны понимать, что у них нет тех прав и привилегий, что у взрослых.
б) Детям не обязательно осознавать, что у них нет тех прав и привилегий, что у взрослых.
- 89.** а) Я хорошо понимаю, какие чувства я способен испытывать, а какие нет.
б) Я еще не понял до конца, какие чувства я способен испытывать, а какие нет.
- 90.** а) Я думаю, что большинству людей можно доверять.
б) Я думаю, что без крайней необходимости людям доверять не стоит.
- 91.** а) Прошлое, настоящее и будущее представляется мне единым целым.
б) Мое настоящее представляется мне слабо связанным с прошлым и будущим.
- 92.** а) Я предпочитаю проводить отпуск путешествуя, даже если это сопряжено с большими затратами и неудобствами.
б) Я предпочитаю проводить отпуск спокойно, в комфорте.
- 93.** а) Бывает, мне нравятся люди, чье поведение я не одобряю.
б) Мне почти никогда не нравятся люди, чье поведение я не одобряю.
- 94.** а) Людям от природы свойственно понимать друг друга.
б) По природе человеку свойственно заботиться о своих собственных интересах.

95. а) Мне никогда не нравятся сальные шутки.

б) Мне иногда нравятся сальные шутки.

96. а) Меня любят потому, что я сам способен любить.

б) Меня любят потому, что мое поведение вызывает любовь окружающих.

97. а) Мне кажется, что эмоциональное и рациональное в человеке не противоречат друг другу.

б) Мне кажется, что эмоциональное и рациональное в человеке противоречат друг другу.

98. а) Я чувствую себя уверенно в отношениях с другими людьми

б) Я чувствую себя неуверенно в отношениях с другими людьми.

99. а) Защищая свои интересы, люди часто игнорируют интересы окружающих.

б) Защищая свои интересы, люди обычно не забывают интересы окружающих.

100.а) Я всегда могу положиться на свои способности ориентироваться в ситуации.

б) Я далеко не всегда могу положиться на свои способности ориентироваться в ситуации.

101.а) Я считаю, что способность к творчеству - природное свойство человека.

б) Я считаю, что далеко не все люди одарены природной способностью к творчеству.

102.а) Обычно я не расстраиваюсь, если мне не удастся добиться совершенства в том, что я делаю.

б) Я часто расстраиваюсь, если мне не удастся добиться совершенства в чем-либо.

103.а) Иногда я боюсь показаться слишком нежным.

б) Я никогда не боюсь показаться слишком нежным.

104.а) Мне легко смириться со своими слабостями.

- б) Мне трудно смириться со своими недостатками.
- 105.а)** Мне кажется, что я должен добиваться совершенства во всем, что я делаю.
- б) Мне не кажется, что я должен добиваться совершенства во всем, что я делаю.
- 106.а)** Мне часто приходится оправдывать перед самим собой свои поступки.
- б) Мне редко приходится оправдывать перед самим собой свои поступки.
- 107.а)** Выбирая для себя какое-либо занятие, человек должен считаться с тем, насколько оно необходимо.
- б) Человек должен стараться заниматься только тем, что ему интересно.
- 108.а)** Я могу сказать, что мне нравится большинство людей, которых я знаю.
- б) Я не могу сказать, что мне нравится большинство людей, которых я знаю.
- 109.а)** Иногда я не против того, когда мной командуют.
- б) Мне никогда не нравится, что мной командуют.
- 110.а)** Я не стесняюсь обнаруживать свои слабости перед друзьями.
- б) Мне нелегко обнаруживать свои слабости даже перед друзьями.
- 111.а)** Я часто боюсь совершить какую-нибудь оплошность.
- б) Я не боюсь совершить какую-нибудь оплошность.
- 112.а)** Наибольшее удовлетворение человек получает, добившись желаемого результата в работе.
- б) Наибольшее удовлетворение человек получает в самом процессе работы.
- 113.а)** О человеке никогда нельзя с уверенностью сказать, добрый он или злой.
- б) Обычно о человеке можно сказать, добрый он или злой.
- 114.а)** Я почти всегда чувствую в себе силы поступать так, как я считаю нужным, несмотря на последствия.

б) Я далеко не всегда чувствую в себе силы поступать так, как я считаю нужным, несмотря на последствия.

115.а) Люди иногда раздражают меня.

б) Люди редко раздражают меня.

116.а) Мое чувство самоуважения во многом зависит от того, чего я достиг.

б) Мое чувство самоуважения в небольшой степени зависит от того, чего я достиг.

117.а) Зрелый человек всегда должен осознавать причины каждого своего поступка.

б) Зрелый человек совсем не обязательно должен осознавать причины каждого своего поступка.

118.а) Я воспринимаю себя таким, каким меня видят окружающие.

б) Я вижу себя совсем не таким, каким меня видят окружающие.

119.а) Бывает, что я стыжусь своих чувств.

б) Я никогда не стыжусь своих чувств.

120.а) Мне нравится участвовать в жарких спорах.

б) Я никогда не любил участвовать в жарких спорах.

121.а) У меня не хватает времени на то, чтобы следить за новыми событиями в мире искусства и литературы.

б) Я постоянно слежу за новыми событиями в мире искусства и литературы.

122.а) Мне всегда удается руководствоваться в жизни своими чувствами и желаниями.

б) Мне не часто удается руководствоваться в жизни своими чувствами и желаниями.

123.а) Я часто руководствуюсь общепринятыми представлениями в решении личных проблем.

б) Я редко руководствуюсь общепринятыми представлениями в решении личных проблем.

124.а) Мне кажется, что для того, чтобы заниматься творческой

Тест на самоповагу. Методика шкала М. Розенберга

Інструкція. Визначте наскільки Ви погоджуєтеся або не погоджуєтеся з наведеними нижче твердженнями. Поставте навпроти відповідну цифру.

4 - повністю погоджуюся

3 - погоджуюся

2 - не погоджуюся

1 - абсолютно не погоджуюся

Тестовий матеріал

1. Я відчуваю, що я гідна людина, принаймні, не менше ніж інші. ____
2. Я завжди схильний відчувати себе невдахою. ____
3. Мені здається, у мене є ряд хороших якостей. ____
4. Я здатний дещо робити не гірше, ніж більшість. ____
5. Мені здається, що мені особливо нічим пишатися. ____
6. Я до себе добре ставлюся. ____
7. У цілому я задоволений собою. ____
8. Мені б хотілося більше поважати себе. ____
9. Іноді я ясно відчуваю свою даремність. ____
10. Іноді я думаю, що я в усьому не хороший. ____

Методика діагностики соціально-психологічної адаптації Роджерса-Даймонда

Інструкція. В опитувальнику містяться висловлювання про людину, про її спосіб життя, переживання, думки, звички, стилі поведінки. Їх завжди можна співвіднести з нашим власним способом життя.

Прочитавши чергове висловлювання опитування, приміряйте його до своїх звичок, свого способу життя і оцініть, якою мірою цей вислів може бути віднесено до Вас. Для того, щоб позначити Вашу відповідь в бланку, виберіть один з семи варіантів оцінок, пронумерованих цифрами від 0 до 6, відповідний, на вашу думку:

- 0 — це до мене абсолютно не відноситься
- 1 — мені це не властиво в більшості випадків
- 2 — сумніваюсь, що це можна віднести до мене
- 3 — не наважуюся віднести це до себе
- 4 — це схоже на мене, але немає впевненості
- 5 — це на мене схоже
- 6 — це точно про мене

Обраний Вами варіант відповіді відзначте в бланку для відповідей у клітинці, відповідної порядковому номеру висловлювання.

Текст опитувальника

1. Испытывает неловкость, когда вступает с кем-нибудь в разговор.
2. Нет желания раскрываться перед другими.
3. Во всем любит состязание, соревнование, борьбу.
4. Предъявляет к себе высокие требования.
5. Часто ругает себя за сделанное.
6. Часто чувствует себя униженным.
7. Сомневается, что может нравиться кому-нибудь из лиц противоположного пола.
8. Свои обещания выполняет всегда.
9. Теплые, добрые отношения с окружающими.

10. Человек сдержанный, замкнутый, держится ото всех чуть в стороне.
11. В своих неудачах винит себя.
12. Человек ответственный; на него можно положиться.
13. Чувствует, что не в силах хоть что-нибудь изменить, все усилия напрасны.
14. На многое смотрит глазами сверстников.
15. Принимает в целом те правила и требования, которым надлежит следовать.
16. Собственных убеждений и правил не хватает.
17. Любит мечтать - иногда прямо среди бела дня. С трудом возвращается от мечты к действительности.
18. Всегда готов к защите и даже нападению: «застревает» на переживании обид, мысленно перебирая способы мщения.
19. Умеет управлять собой и собственными поступками, заставлять себя, разрешать себе; самоконтроль для него не проблема.
20. Часто портится настроение: накатывает уныние, хандра.
21. Все, что касается других, не волнует: сосредоточен на себе, занят собой.
22. Люди, как правило, ему нравятся.
23. Не стесняется своих чувств, открыто их выражает.
24. Среди большого стечения народа бывает немножко одиноко.
25. Сейчас очень не по себе. Хочется все бросить, куда-нибудь спрятаться.
26. С окружающими обычно ладит.
27. Всего труднее бороться с самим собой.
28. Настораживает незаслуженное доброжелательное отношение окружающих.
29. В душе оптимист, верит в лучшее.
30. Человек неподатливый, упрямый, таких называют трудными.
31. К людям критичен и судит их, если считает, что они этого заслуживают.

32. Обычно чувствует себя не ведущим, а ведомым: ему не всегда удается мыслить и действовать самостоятельно.
33. Большинство из тех, кто его знает, хорошо к нему относятся, любят его.
34. Иногда бывают такие мысли, которыми не хотелось бы ни с кем делиться.
35. Человек с привлекательной внешностью.
36. Чувствует себя беспомощным, нуждается в том, чтобы кто-то был рядом.
37. Приняв решение, следует ему.
38. Принимая, казалось бы, самостоятельные решения, не может освободиться от влияния других людей.
39. Испытывает чувство вины, даже если винить себя как будто не в чем.
40. Чувствует неприязнь к тому, что его окружает.
41. Всем доволен.
42. Выбит из колеи: не может собраться, взять себя в руки, организовать себя.
43. Чувствует вялость: все, что раньше волновало, стало вдруг безразличным.
44. Уравновешен, спокоен.
45. Разозлившись, нередко выходит из себя.
46. Часто чувствует себя обиженным.
47. Человек порывистый, нетерпеливый, горячий, не хватает сдержанности.
48. Бывает, что сплетничает.
49. Не очень доверяет своим чувствам: они иногда подводят его.
50. Довольно трудно быть самим собой.
51. На первом месте рассудок, а не чувство: прежде чем что-либо сделать, подумает.

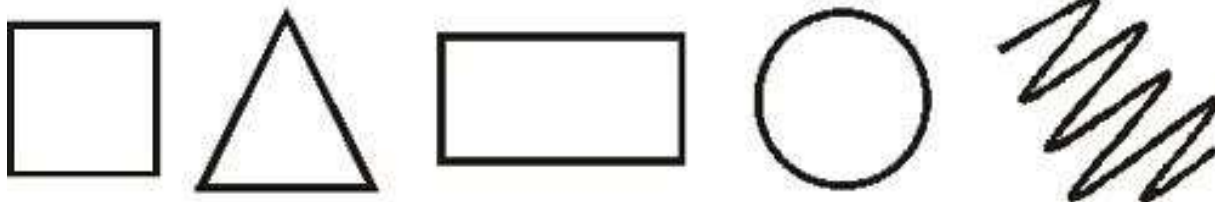
52. Происходящее с ним толкует на свой лад. Способен напридумывать лишнего, словом, не от мира сего.
53. Человек, терпимый к людям, принимает каждого таким, каков он есть.
54. Старается не думать о своих проблемах.
55. Считает себя интересным человеком - привлекательным как личность, заметным.
56. Человек стеснительный. Легко тушуетя.
57. Обязательно нужно напоминать, подталкивать, чтобы довел дело до конца.
58. В душе чувствует превосходство над другими.
59. Нет ничего, в чем бы он выразил себя, проявил свою индивидуальность, свое «Я».
60. Боится того, что подумают о нем другие.
61. Честолюбив, равнодушен к успеху, похвале: в том, что для него существенно, старается быть среди лучших.
62. Человек, в котором в настоящий момент многое достойно презрения.
63. Человек деятельностный, энергичный, полон инициатив.
64. Пасует перед трудностями и ситуациями, которые грозят осложнениями.
65. Себя просто недостаточно ценит.
66. По натуре вожак и умеет влиять на других.
67. Относится к себе в целом хорошо.
68. Человек настойчивый, напористый, ему всегда важно настоять на своем.
69. Не любит, когда с кем-нибудь портятся отношения, особенно если разногласия грозят стать явными.
70. Подолгу не может принять решение, а потом сомневается в его правильности.
71. Пребывает в рассеянности, все спуталось, все смешалось у него.
72. Доволен собой.

73. Невезучий.
74. Человек приятный, располагающий к себе.
75. Лицом, может, и не очень пригож, но может нравиться как человек, как личность.
76. Презирает лиц противоположного пола и не связывается с ними.
77. Когда нужно что-то сделать, охватывает страх: а вдруг не справлюсь, а вдруг не получится?
78. Легко, спокойно на душе, нет ничего, что сильно бы тревожило.
79. Умеет упорно работать.
80. Чувствует, что растет, взрослеет: меняется сам и его отношение к окружающему миру.
81. Случается, что говорит о том, в чем совсем не разбирается.
82. Всегда говорит только правду.
83. Встревожен, обеспокоен, напряжен.
84. Чтобы заставить хоть что-то сделать, нужно как следует настоять, и тогда он уступит.
85. Чувствует неуверенность в себе.
86. Обстоятельства часто вынуждают защищать себя, оправдываться и обосновывать свои поступки.
87. Человек уступчивый, податливый, мягкий в отношениях с другими.
88. Человек толковый, любит размышлять.
89. Иной раз любит прихвастнуть.
90. Принимает решения и тут же их меняет: презирает себя за безволие, а сделать с собой ничего не может.
91. Старается полагаться на свои силы, не рассчитывает на чью-то помощь.
92. Никогда не опаздывает.
93. Испытывает ощущение скованности, внутренней несвободы.
94. Выделяется среди других.
95. Не очень надежный товарищ, не во всем можно положиться.

Психогеоетричний тест**С. Деллінгер (адаптація А.А. Алексєєва, Л.А. Громової)**

Інструкція. Подивіться на п'ять фігур: квадрат, трикутник, прямокутник, коло, зигзаг. Виберіть з них ту, яка першою привернула Вашу увагу.

Запишіть її назву під № 1. Тепер проранжуйте решту чотири фігури в порядку вашого уподобання і запишіть їх назви під відповідними номерами.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

ЩИРО ВДЯЧНІ ЗА ДОПОМОГУ!

Додаток Б

Зведена таблиця результатів по шкалах методик

№	закритість	самовпевн	самокерівн	від.самовідн	самоцінність	самоприйн	самоприв	вн.конфл	самозвин	орієнт. час	підтримка	ціннісні.орієнт	гнучкість.пов	сензитивність	спонтанність	самоповага	самоприйн.саг	увял.люд.прир	синергія	прийн.агресії
1	8	8	10	8	7	5	6	4	1	17,64	41,75	65	29,16	46,15	35,71	33,3	33,3	80	57,14	31,25
2	8	6	7	4	7	3	5	5	4	64,7	52,74	65	62,5	69,23	57,14	60	52,38	50	71,42	43,75
3	6	9	8	6	7	5	5	6	4	35,29	53,84	65	45,83	61,53	50	66,66	38,09	70	71,42	62,5
4	6	10	6	6	9	6	5	3	1	58,82	59,34	65	66,66	69,23	42,85	86,66	66,66	50	57,14	68,75
5	4	10	9	9	10	5	6	2	6	82,35	87,91	95	87,5	92,3	78,57	86,66	76,19	100	100	81,25
6	8	5	9	9	10	6	7	4	2	58,8	56,04	65	58,3	46,1	64,2	60	66,6	50	85,7	43,7
7	5	5	7	5	7	4	4	10	8	41,17	43,95	35	58,33	30,76	35,71	46,66	38,09	80	57,14	62,5
8	7	9	10	7	10	6	10	5	2	52,82	60,43	70	54,16	53,84	57,14	80	66,66	50	42,85	62,5
9	6	10	5	6	9	7	7	5	4	41,17	50,54	65	41,66	38,46	35,71	66,66	57,16	80	71,42	56,25
10	9	8	4	6	7	5	7	3	1	41,17	42,82	55	33,33	46,15	28,57	60	52,38	20	42,85	43,75
11	6	7	8	8	9	6	8	4	6	47,05	47,25	55	45,83	53,84	28,57	53,33	38,09	70	71,42	43,75
12	5	8	4	7	7	5	1	5	6	29,41	38,46	30	29,16	53,84	50	20	28,57	30	42,85	50
13	5	7	8	7	10	5	5	4	3	35,29	43,95	60	45,83	38,46	28,57	46,66	42,85	80	57,14	43,75
14	6	9	7	9	10	10	6	4	4	41,17	57,14	70	58,33	61,53	57,14	66,66	57,14	50	71,42	75
15	4	3	7	6	5	6	5	10	8	23,52	40,65	40	37,5	61,53	57,14	26,66	19,04	60	42,85	62,5
16	6	9	9	7	5	3	8	4	5	35,29	43,95	70	45,83	46,15	35,71	53,33	28,57	70	71,42	50
17	9	7	4	9	10	5	6	5	4	47,05	37,36	45	41,66	38,46	28,57	40	23,8	60	42,85	31,25
18	4	5	4	3	6	6	4	6	7	23,52	48,35	45	45,83	53,84	28,57	40	33,33	50	28,57	50
19	9	9	8	6	10	5	9	1	2	76,47	61,53	65	54,16	53,84	64,25	80	66,66	70	42,85	43,75
20	9	8	7	9	7	9	7	7	4	52,94	42,85	30	20,83	61,53	35,71	53,33	52,38	60	28,57	45
21	6	7	5	6	8	5	7	7	9	17,64	59,34	70	37,5	69,23	50	60	57,14	50	71,42	75
22	8	5	5	4	6	3	1	4	9	76,47	48,35	45	41,66	46,15	42,85	33,33	47,61	70	57,14	43,75
23	6	6	4	7	7	4	5	6	5	35,29	43,95	50	37,5	61,53	57,14	33,33	23,8	60	42,85	50
24	5	7	7	7	6	7	6	4	5	47,05	53,84	45	58,33	46,15	57,14	53,33	57,14	30	28,57	50
25	7	6	8	7	7	5	5	3	3	47,05	48,35	12,08	50	38,46	42,85	40	47,61	60	85,71	62,5
26	8	8	9	8	9	6	5	4	3	29,41	57,14	60	50	42,85	42,85	73,33	47,61	70	85,71	62,5
27	6	4	4	5	6	5	2	2	4	47,05	49,45	35	45,83	38,46	28,57	13,33	50	30	42,85	37,5
28	7	8	8	10	7	8	7	2	2	41,17	43,95	60	37,5	38,46	28,57	60	28,57	70	57,14	43,75
29	5	4	7	4	4	5	6	5	4	52,94	45,05	40	58,33	38,46	64,28	33,33	57,14	50	14,28	62,5
30	6	7	7	3	8	5	5	5	6	29,41	39,56	60	70	69,23	78,57	53,33	47,61	19,04	42,85	75

31	6	4	6	5	5	8	5	9	8	29,41	31,86	25	41,66	30,76	35,71	20	28,57	30	28,57	50
32	6	7	7	4	7	7	5	7	7	41,17	52,74	60	45,83	53,84	35,71	60	38,09	70	57,14	50
33	9	8	5	6	5	4	5	5	6	17,64	31,86	45	20,83	46,15	14,28	13,33	14,28	60	57,14	31,25
34	6	5	4	8	7	7	5	6	5	11,76	30,76	35	20,83	46,15	28,57	33,33	0	70	28,57	31,25
35	9	9	7	6	10	5	9	1	1	70,58	41,75	55	45,83	46,15	50	73,33	57,14	40	28,57	50
36	5	5	5	6	5	5	3	7	7	23,52	39,56	40	25	38,46	35,71	33,33	28,57	50	57,14	56,25
37	5	3	5	4	6	5	5	5	6	64,7	43,95	30	58,33	53,84	28,57	53,53	52,38	40	14,28	56,25
38	6	7	6	6	8	5	6	6	6	47,05	40,65	35	54,16	53,84	28,57	33,33	42,85	60	42,85	43,75
39	8	6	5	9	7	9	5	5	5	29,41	42,85	50	50	30,76	50	33,33	19,04	70	85,71	31,25
40	6	8	6	4	7	5	7	6	7	35,29	52,74	55	50	53,84	35,71	53,33	45,85	40	45,85	43,75
41	9	7	8	4	7	6	9	4	3	58,82	59,34	55	66,66	53,84	64,28	80	66,66	40	42,85	50
42	8	8	4	5	9	8	7	4	4	29,41	52,71	75	41,66	69,23	42,85	73,33	28,57	70	57,14	62,5
43	5	5	4	4	4	5	7	6	3	58,82	49,45	45	66,66	53,84	42,85	46,66	57,14	70	71,42	43,75
44	6	8	5	7	7	4	7	5	2	41,17	58,24	65	54,16	61,53	42,85	73,33	27,43	60	71,42	81,25
45	9	7	8	4	7	6	9	4	3	17,64	37,36	40	37,5	38,46	42,85	53,33	28,37	60	57,14	12,5
46	5	7	5	6	6	5	6	1	1	64,7	61,53	60	73,33	61,53	71,42	73,33	76,19	60	71,42	56,52
47	5	9	7	5	9	8	7	4	6	41,17	46,15	70	33,33	53,84	28,57	60	38,09	60	71,42	50
48	7	6	6	4	5	5	5	5	6	64,7	61,53	60	54,16	61,53	42,85	73,33	52,38	60	71,42	56,52
49	6	6	6	5	5	4	8	4	5	70,58	56,04	75	41,66	76,92	64,28	73,33	47,61	80	57,14	24,47
50	6	7	4	7	8	7	6	5	4	41,17	50,54	65	22,56	46,15	64,28	52,28	42,85	60	42,85	50
51	4	6	7	4	7	8	7	5	6	58,82	48,35	55	50	53,84	35,71	66,66	47,61	50	57,14	56,25
52	4	6	4	7	8	7	2	10	7	59,94	53,84	45	58,33	53,84	64,28	40	61,9	40	42,85	68,75
53	8	8	5	10	7	7	8	3	2	41,17	51,64	65	33,33	38,46	42,85	60	61,9	60	57,14	50
54	5	9	5	6	10	9	5	6	2	41,17	64,83	55	70,83	69,23	85,71	60	71,42	30	28,57	50
55	6	5	8	6	8	3	5	5	7	29,41	46,15	55	41,66	46,15	35,71	66,66	28,57	60	57,14	56,52
56	5	8	6	5	9	6	5	7	6	17,64	43,95	60	41,66	53,84	35,71	53,84	28,57	40	71,42	62,5
57	5	5	6	6	8	9	2	5	4	41,17	38,46	35	75	46,15	50	60	61,9	40	28,57	56,25
58	6	4	6	6	5	4	5	6	4	52,94	59,34	75	75	61,53	50	46,66	42,85	50	71,42	43,75
59	7	7	6	4	5	5	5	5	6	41,17	53,84	70	41,66	69,23	64,28	86,66	42,85	50	57,14	62,5
60	7	1	4	10	10	8	4	4	2	41,17	57,14	70	45,83	76,92	64,28	80	47,61	50	71,42	62,5
	0																			
61	6	9	8	6	7	7	6	2	2	58,82	50,54	60	54,16	30,76	57,14	86,66	61,9	50	71,42	37,5
62	6	7	8	7	9	9	8	6	6	11,76	48,35	63	29,16	61,53	35,71	66,66	33,33	80	71,42	56,25
63	6	7	7	7	7	6	5	4	5	29,41	42,85	60	37,5	53,84	42,85	73,33	47,61	50	57,14	37,5
64	7	7	7	6	4	6	5	5	6	35,29	48,35	60	33,33	46,15	50	60	13,33	60	57,14	43,75
65	6	8	8	6	6	8	7	5	7	17,64	48,35	40	33,33	61,53	35,71	46,66	42,85	40	14,28	50
66	7	7	7	5	10	6	8	3	1	64,7	51,64	75	45,83	61,53	50	86,66	42,85	70	57,14	56,25
67	6	5	4	4	4	5	3	4	3	76,47	62,63	55	75	46,15	50	60	90,47	30	11,42	12,5
68	7	8	4	8	7	5	5	3	2	70,58	48,35	35	41,66	30,76	50	66,66	57,14	20	14,28	56,25
69	7	9	7	6	6	6	5	4	2	82,35	61,53	70	75	46,15	64,28	73,33	79,16	60	57,14	68,75

70	8	8	7	5	7	8	6	5	3	41,14	54,94	75	33,33	69,23	50	80	47,6	40	57,14	50
71	6	8	6	5	7	10	7	5	5	64,7	59,34	70	54,16	53,18	64,28	80	80,95	60	100	56,25
72	5	9	6	6	9	9	5	5	4	47,05	50,54	45	33,33	61,53	50	46,66	42,85	70	71,42	56,25
73	10	1	7	8	7	5	6	4	4	35,29	48,35	60	41,66	53,84	42,85	73,33	57,14	60	57,14	31,25
		0																		
74	6	3	8	6	5	3	8	5	6	74,47	62,63	65	62,5	76,92	71,42	80	71,42	50	71,42	75
75	5	9	9	6	6	8	6	6	6	35,29	42,85	65	37,5	53,84	28,57	60	42,85	70	85,71	31,25
76	8	7	8	7	7	9	7	6	5	82,35	54,94	75	54,16	53,84	64,21	46,66	42,85	70	71,42	68,75
77	6	7	6	7	7	7	5	7	6	47,05	50,54	45	33,33	61,53	50	73,33	78,16	60	57,14	50
78	10	9	9	7	7	5	7	3	4	35,29	51,64	60	45,83	46,15	64,28	66,66	57,14	40	42,85	50
79	6	4	8	4	5	4	5	7	9	82,35	61,53	70	41,66	53,84	46,15	73,33	79,16	40	57,14	68,75
80	6	8	6	5	7	6	5	4	2	64,7	59,34	70	54,16	46,15	64,28	73,33	60	60	100	68,75
81	6	9	5	8	7	5	4	6	8	17,64	30,76	40	16,66	23,07	28,57	40	19,04	50	14,28	31,25
82	5	4	4	6	2	5	4	7	4	23,52	39,56	40	37,5	38,46	57,14	64,28	33,33	30	28,57	37,5
83	6	4	8	4	5	4	5	7	9	17,64	31,53	40	75	23,07	64,28	40	79,16	50	57,14	31,25
84	6	4	8	4	5	4	5	7	9	29,41	53,74	70	45,83	53,84	64,28	53,33	57,14	30	71,42	56,25
85	8	7	8	9	9	5	7	3	3	47,05	46,15	70	45,83	30,76	42,85	60	52,38	80	71,42	37,5
86	5	1	5	7	6	7	5	4	4	64,7	57,14	75	62,5	38,46	50	73,33	76,19	70	100	43,75
		1																		
87	4	3	3	2	5	5	9	7	4	41,17	41,17	40	54,16	53,84	50	13,33	19,04	40	57,14	80
88	4	3	4	4	6	7	5	5	6	52,94	39,56	35	60	46,15	42,85	6,66	19,04	20	42,85	25
89	5	9	4	5	6	4	5	4	4	47,05	58,24	60	50	76,92	64,28	46,66	71,42	20	57,14	25
90	7	1	7	7	8	7	7	1	6	58,82	59,34	55	70,83	46,15	50	60	52,38	80	85,71	50
		0																		
91	6	7	8	7	7	6	8	7	9	35,29	36,26	55	41,66	46,15	50	33,33	19,04	60	71,42	50
92	7	4	6	7	10	5	2	6	5	47,05	54,94	55	66,66	61,53	42,85	60	57,14	60	42,85	62,15
93	5	6	6	5	6	7	7	6	4	52,94	41,75	30	41,66	46,15	42,85	40	47,61	0	0	50
94	7	4	8	5	6	6	5	6	6	35,29	61,53	65	62,5	69,23	57,14	60	52,38	60	71,42	56,25
95	5	5	7	7	5	8	5	7	8	41,17	38,46	45	33,33	30,76	35,71	33,33	61,9	40	71,42	25
96	6	7	6	6	6	3	7	4	4	29,41	46,15	50	37,5	23,07	50	40	38,09	50	42,85	37,5
97	5	6	6	7	7	6	5	6	6	23,52	45,05	40	50	53,84	64,28	60	38,09	50	28,57	37,5
98	7	8	9	10	5	5	7	5	4	41,17	17,58	60	58,33	69,23	50	80	80,95	40	57,14	75
99	7	7	4	8	7	5	7	5	3	23,52	49,45	40	41,66	38,46	50	40	38,09	50	71,42	37,5
100	5	7	4	8	6	6	4	6	3	64,7	41,75	60	29,16	38,46	42,85	40	52,38	60	57,14	62,5
101	6	7	10	5	10	9	7	4	4	64,7	59,34	65	41,66	84,61	57,14	73,33	66,66	50	85,71	68,75
102	5	8	8	7	7	8	6	7	8	29,41	52,74	55	41,66	30,76	57,14	60	61,9	60	57,14	62,5
103	4	5	5	6	7	7	5	5	6	17,64	39,56	40	25	53,84	42,85	13,39	38,09	30	14,85	37,5
104	6	5	5	6	4	4	8	7	8	29,41	45,05	60	29,16	46,15	42,85	66,66	47,61	50	42,85	56,25
105	6	8	5	7	10	6	3	5	4	47,05	40,65	40	25	53,84	50	66,66	38,09	30	14,28	43,75
106	6	7	8	7	7	9	7	7	8	35,29	41,75	50	37,5	46,15	48,85	53,33	23,8	50	57,14	25

107	5	1	8	6	7	5	5	1	4	52,94	48,35	55	37,5	38,46	42,85	46,66	38,09	50	57,14	50	
		0																			

Зведена таблиця результатів по шкалах методик

№	контактн	пізн.потреби	креативн	розенб	адапт	дезадапт	брехл	небрехл	прин.с	неприн.с	прин.ін	неприн.ін	емоц.комфор	емоц.диском	вн.контроль	зн.контроль	домін	ведучий	ескапізм	Фігура_1	Фігура_2	Фігура_3	Фігура_4	Фігура_5
1	30	54,54	64,28	30	151	71	14	15	50	10	30	10	24	13	55	22	6	22	9	1	3	2	5	4
2	55	45,45	78,57	28	138	75	8	17	45	13	23	15	24	20	52	25	6	15	13	5	3	2	1	4
3	45	54,54	50	29	138	90	19	13	44	14	27	10	22	18	57	21	11	18	14	1	3	5	2	4
4	60	72,72	42,85	37	166	61	24	15	60	12	22	21	31	13	64	5	1	10	17	1	5	2	3	4
5	80	54,54	85,71	38	145	66	23	2	49	12	26	14	25	12	53	13	13	16	11	1	3	2	5	4
6	45	45,4	71,4	27	190	89	20	22	66	2	33	15	26	15	75	25	16	28	22	1	3	2	4	5
7	60	63,63	50	26	93	89	12	6	32	20	22	16	20	18	36	25	7	14	14	2	5	4	1	3
8	50	36,36	64,28	30	114	89	20	14	34	15	15	19	20	22	44	21	14	19	11	4	3	2	1	5
9	35	54,54	35,71	34	133	44	16	13	43	10	25	8	26	8	54	10	8	12	10	3	1	2	4	5
10	45	54,54	28,57	34	151	100	20	17	51	19	30	16	31	24	60	25	10	24	20	2	4	1	3	5
11	45	54,54	21,42	35	155	68	17	20	49	6	23	21	26	6	63	10	13	13	14	3	1	2	4	5
12	45	27,27	28,57	31	127	71	22	8	40	10	22	12	18	13	60	17	6	15	8	4	2	1	5	3
13	30	54,54	50	36	168	35	13	13	60	7	30	13	27	3	63	7	14	18	4	3	1	2	4	5
14	55	54,54	50	35	151	55	13	18	29	33	21	15	30	9	63	10	15	10	11	5	1	3	2	4
15	25	18,18	21,42	20	86	135	20	8	27	21	27	20	10	35	29	41	2	32	14	1	2	3	5	4
16	45	45,45	71,42	33	109	117	11	19	27	18	20	23	20	26	55	27	9	20	19	1	2	3	5	4
17	45	63,63	64,28	27	123	103	9	15	51	11	24	18	17	28	70	37	4	26	17	1	5	2	4	3

58	55	54,5 4	64,28	28	118	152	20	12	35	24	21	22	24	23	44	30	13	22	12	3	5	4	1	2
59	45	45,4 5	71,42	27	148	72	18	18	50	12	29	14	28	16	63	17	9	15	13	5	1	2	4	3
60	55	63,6 3	78,57	33	146	61	21	17	56	12	23	16	30	11	51	16	13	16	14	5	1	3	2	4
61	40	45,4 5	35,71	32	170	16	8	19	53	0	26	0	24	2	57	0	13	4	6	3	2	1	4	5
62	35	27,2 7	42,85	33	120	98	15	16	33	19	21	21	27	24	70	19	8	16	19	5	2	1	3	4
63	35	45,4 5	42,85	29	152	86	12	15	51	22	25	17	33	13	53	25	12	14	10	3	2	4	1	5
64	45	63,6 3	57,14	25	117	70	18	18	37	16	23	21	37	7	51	30	1	30	25	5	1	4	3	2
65	40	45,4 5	64,28	31	133	58	17	18	43	7	24	8	21	13	51	12	10	13	7	1	2	5	3	4
66	70	63,6 3	28,57	36	163	22	10	13	53	5	30	11	36	0	48	8	18	5	7	3	5	1	4	4
67	50	27,2 7	78,57	32	131	57	12	30	77	89	24	39	28	23	48	14	8	10	9	5	4	3	2	1
68	55	27,2 7	42,85	31	134	41	10	13	45	10	28	9	24	3	46	5	13	9	14	5	3	1	4	2
69	65	54,5 4	64,28	28	154	35	11	19	51	4	30	9	130	4	58	3	9	9	6	1	3	2	4	5
70	30	81,8 1	50	32	135	38	20	22	49	8	28	6	29	4	50	4	12	14	6	5	4	3	2	1
71	40	45,4 5	28,57	35	163	55	19	20	55	8	28	13	27	7	66	12	11	16	10	4	3	1	2	5
72	45	27,2 7	28,57	37	153	32	21	18	55	7	32	8	28	8	51	8	12	11	10	2	5	1	3	4
73	45	50	42,85	29	143	60	11	16	49	9	30	16	27	7	58	12	10	13	12	1	3	2	4	5
74	55	81,8 1	50	26	134	133	9	22	44	17	23	16	24	15	62	28	4	26	14	1	3	2	4	5
75	45, 45	45,4 5	37,5	33	161	74	16	15	57	7	33	13	19	15	61	23	10	20	20	2	4	3	1	5
76	30	54,5 4	64,28	28	108	94	22	15	24	24	24	21	20	15	43	18	11	11	20	5	3	2	1	4
77	30	81,8 1	50	30	105	105	18	17	34	18	28	17	27	22	39	28	11	22	16	5	3	2	1	4
78	50	72,7	71,42	27	114	72	18	17	39	17	27	15	31	11	56	8	9	18	19	1	5	2	4	3

		2																									
79	40	45,4 5	64,28	29	135	38	18	17	49	8	32	8	28	8	62	28	4	26	14	2	3	4	1	5			
80	65	45,4 5	64,28	16	108	94	20	22	49	8	25	17	29	4	50	4	4	26	6	5	3	2	1	4			
81	30	27,2 7	42,85	29	87	62	14	3	30	64	8	10	21	14	36	25	9	10	5	3	1	2	5	4			
82	65	18,1 8	50	26	76	92	12	13	21	18	16	19	19	21	42	23	5	25	7	5	3	2	1	4			
83	65	27,2 7	42,85	26	76	92	18	14	49	8	16	19	28	8	56	8	9	18	7	5	3	2	1	4			
84	45	54,5 4	14,28	29	135	38	18	17	28	6	29	4	29	5	50	4	9	18	20	5	1	2	4	3			
85	5	54,5 4	57,14	33	150	35	12	19	75	5	28	9	26	2	53	43	5	15	14	2	4	1	5	3			
86	40	18,1 8	57,14	32	129	53	22	13	45	8	23	10	29	7	54	11	7	24	12	3	1	2	4	5			
87	55	28,5 7	35,11	25	64	104	20	30	30	14	15	22	18	45	52	32	8	16	12	5	3	4	2	1			
88	50	63,6 3	35,71	23	118	99	15	14	41	19	20	23	23	25	53	25	9	25	18	5	3	2	1	4			
89	80	36,3 6	64,28	24	137	115	23	8	44	23	38	29	2	24	64	28	16	25	17	1	3	2	5	4			
90	60	45,4 5	64,28	30	141	45	11	13	49	3	26	6	25	12	52	9	6	11	12	5	1	2	3	4			
91	50	36,3 6	21,42	29	126	153	16	17	43	21	22	12	22	30	28	24	6	19	20	3	5	1	4	2			
92	35	18,1 8	50	32	133	145	13	16	42	20	23	14	23	24	7	12	6	18	15	1	2	4	5	3			
93	50	27,2 7	28,57	28	126	153	15	16	42	20	20	10	22	27	26	22	8	16	18	5	4	2	3	1			
94	45	36,3 6	78,57	29	130	114	21	7	45	17	38	17	24	25	55	28	8	27	23	1	2	4	3	5			
95	30	9,09	57,14	29	170	140	16	20	52	26	27	26	32	28	66	18	16	24	26	3	2	1	4	5			
96	35	18,1 8	35,71	30	132	68	12	17	38	13	25	3	17	19	56	11	3	17	14	3	5	2	4	1			
97	40	63,6 3	57,14	19	160	30	14	16	52	24	26	24	16	18	50	8	2	14	12	5	3	2	4	1			
98	50	36,3 6	57,14	30	154	51	5	12	48	11	30	10	26	10	64	10	10	27	8	2	1	4	3	5			

Додаток В

Особливості факторного розподілу для маскулінних чоловіків

Таблиця 1

Результати факторного аналізу на шкалах самоповаги, самоактуалізації, самоставлення, соціально-психологічної адаптації (ротація Varimax).

	Чинники				
	чинники Я-концепції	чинник I самоприйняття	компонент «Я»	Самоставленн я та лідерство	ь власного «Я»
самовпевненість	-,180	-,097	,979	,016	,018
від.самоставлення	-,096	-,675	-,160	-,696	,160
самоприйняття	-,901	,114	-,269	-,251	,199
самоприв'язаність	,405	-,390	,265	-,782	-,041
вн.конфліктність	,562	,019	-,501	,040	,657
самокерівництво	-,005	-,943	,210	-,228	,123
самоцінність	-,820	,081	,441	,322	-,150
самозвинувачення	,132	-,436	,136	,013	,880
ціннісні.орієнт.	,885	-,179	-,239	,257	-,248
гнучкість.пов.	,135	,353	-,853	-,174	-,314
сензитивність	,418	,878	-,131	,192	-,017
спонтанність	-,284	,888	-,210	-,121	-,267

самоповага	-,137	,251	-,099	-,616	-,727
самоприйн.сат	-,281	,922	-,072	-,126	-,221
синергія	,706	-,099	-,007	,229	-,663
прийняття інших	,191	,664	,483	,502	,190
прийняття себе	-,882	,237	,167	,339	-,154
неприйняття себе	,811	,305	-,249	,109	,419
неприйн.інших	,797	,186	,297	,479	,112
емоц.комфорт	-,463	-,792	-,322	-,019	-,234
емоц.дискомфо рт	,955	,242	-,063	-,065	,148
вн.контроль	-,046	,096	,866	,455	-,179
зн.контроль	,933	,146	-,085	,217	,232
домінування	,167	,037	,346	,920	-,069
ведучий	,465	-,110	,304	,730	,382
ескапізм	,657	,010	,497	-,240	,513
% дисперсії	32,521	21,966	16,273	16,218	13,022

Додаток Г

Особливості факторного розподілу для маскулінних жінок

Таблиця 2

Результати факторного аналізу на шкалах самоповаги, самоактуалізації, самоствавлення, соціально-психологічної адаптації (ротація Varimax).

	Чинники			
	та емоційно-поведінкове реагування	гнучкість та лідерські тенденції	та саморегуляція	і поведінкова гнучкість
самовпевненість	-,914	,362	,159	,088
від.самоствавлення	,208	,076	-,962	,162
самоприйняття	,125	,890	,138	,415
самоприв'язаність	-,446	,201	,837	,247
вн.конфліктність	,632	,331	-,682	,160
самокерівництво	,511	-,016	,856	-,070
самоцінність	-,287	-,200	-,086	-,933
самозвинувачення	,782	,613	-,103	-,039
ціннісні.орієнт.	-,940	-,123	-,207	-,240
гнучкість поведінки	,129	-,531	,543	-,638
сензитивність	,075	-,744	,228	-,624
спонтанність	-,084	-,672	,723	,135
самоповага	-,456	-,306	,675	-,493
самоприйняття сат	,315	,067	,947	,004
синергія	-,129	,924	-,255	,253
прийняття інших	,357	,921	,023	,153
прийняття себе	,586	,730	-,284	,209

неприйняття себе	,904	,308	,191	-,226
неприйняття інших	,891	,348	,088	,278
емоц.комфорт	,500	,859	,075	-,080
емоц.дискомфорт	,946	,141	-,278	-,089
вн.контроль	-,195	,515	,347	,759
зн.контроль	,329	-,179	,879	,295
домінування	,488	,695	-,325	,417
ведучий	,715	-,178	,544	,401
ескапізм	,876	,389	,233	,167
% дисперсії	32,984	27,185	26,044	13,786

Додаток Д

Особливості факторного розподілу для фемінних чоловіків

Таблиця 3

Результати факторного аналізу на шкалах самоповаги, самоактуалізації, самоствавлення, соціально-психологічної адаптації (ротація Varimax).

	Чинники	
	вплив на Я- концепцію	ь та поведінкова гнучкість
самовпевненість	,014	-1,000
від.самоствавлення	1,000	,014
самоприйняття	,644	,765
самоприв'язаність	,488	,873
вн.конфліктність	,979	,203
самокерівництво	,873	-,488
самоцінність	-1,000	-,014
самозвинувачення	,203	-,979
ціннісні орієнтації	-,859	-,512
гнучкість поведінки	-,512	,859
сензитивність	-1,000	-,014
спонтанність	-1,000	-,014
самоповага	,015	-1,000
самоприйн.сат	-,175	-,985
синергія	-,859	-,513
прийняття інших	1,000	,014
прийняття себе	,226	,974
неприйняття себе	1,000	,014

неприйняття інших	-,873	,488
емоц.комфорт	1,000	,014
емоц.дискомфорт	,014	-1,000
вн.контроль	,876	,483
зн.контроль	,838	,545
домінування	-,923	,384
ведучий	,777	,630
ескапізм	,859	,512
% дисперсії	60,223	39,777

Додаток Е

Особливості факторного розподілу для фемінних жінок

Таблиця 4

Результати факторного аналізу на шкалах самоповаги, самоактуалізації, самоставлення, соціально-психологічної адаптації (ротація Varimax).

	Чинники							
	інших, контроль і домінування	цінності та самоповага	Комфорт і домінування	поведінкова гнучкість	Самоконтроль	сприйняття себе іншими	Прийняття інших	Самоприйняття
від.самоставл.	,016	-,079	,011	-,276	-,072	,845	,055	,207
самоприйн.	,129	,068	,096	,014	-,033	,159	-,018	,921
самоприв.	-,171	,668	,311	-,351	,076	,270	,030	-,271
вн.конфл.	,811	-,035	-,230	-,002	-,153	-,161	-,272	,003
самозвинувач.	,735	-,048	-,269	-,212	,042	-,369	,003	,012
ціннісні.орієнт.	,000	,867	,164	,048	,304	-,129	,182	-,038
гнучкість.пов.	-,024	,003	-,048	,937	-,074	-,005	,066	,221
спонтанність	,331	,146	-,001	,667	-,324	,067	-,333	-,237
самоповага	-,094	,700	,317	,279	,007	-,054	-,348	,101
самоприйн.сат	-,150	,001	,206	,804	,066	-,270	-,077	-,095
прийн.інших	,018	,044	-,016	-,071	,020	,050	,938	-,039
неприйн.себе	,792	-,073	,101	,132	-,408	,062	,114	,048
неприйн.інших	,640	,022	,545	,077	-,018	-,204	,045	,101
ем.комфорт	-,114	,443	,785	,116	-,087	,024	,010	,125
емоц.дискомф.	,741	-,106	-,261	-,088	-,338	,331	,145	-,023
вн.контроль	-,020	,194	-,062	-,160	,870	-,114	-,054	-,086
зн.контроль	,835	-,298	-,131	-,018	,218	-,133	,087	-,049
домінування	-,109	-,052	,913	-,020	,041	,026	-,123	-,008
ведучий	,628	-,560	,036	,110	-,213	,082	-,045	,090
ескапізм	,766	,043	,112	-,078	,362	,277	,017	,082
% дисперсії	19,760	13,244	11,251	10,167	8,400	8,240	6,895	5,481

Додаток Ж
Особливості факторного розподілу для андрогінних чоловіків

Таблиця 5

Результати факторного аналізу на шкалах самоповаги, самоактуалізації, самоставлення, соціально-психологічної адаптації (ротация Varimax).

	Чинники							
	інших, емоційність та ціннісні орієнтації	поведінкове реагування	поведінкова гнучкість	Суперечливість власного «Я»	Значущість власного «Я»	Самоприв'язаність і домінування	сприйняття себе іншими	Самоприйняття
від.самоставл.	-,022	,017	-,109	-,064	,015	,092	,954	-,015
самоприйняття	,039	-,089	,014	,042	,857	,205	-,090	,163
самоприв.	,144	,251	,078	-,134	,200	,799	,011	,149
вн.конфл.	-,171	,248	,073	,862	-,053	-,175	-,012	-,019
самокерівн.	,040	-,624	,419	,337	,095	,431	,167	-,096
самоцінність	,181	-,171	-,250	-,177	,788	,117	,255	-,097
самозвинувач.	-,305	-,036	-,049	,832	-,104	-,105	-,110	,024
ціннісні.орієнт.	,792	-,026	,248	-,143	,138	-,146	-,031	-,194
гнучкість.пов.	,055	-,006	,878	-,201	-,242	,099	-,129	-,102
сензитивність	,676	-,058	-,230	,087	,081	,342	-,137	,145
спонтанність	,196	-,197	,726	,204	,084	-,230	-,327	-,002
самоповага	,775	-,123	,044	-,294	,022	-,017	,188	,212
самоприйн.сап	,115	-,145	,742	,063	-,035	,079	,059	,466
синергія	,690	-,046	,404	-,033	,434	-,122	-,005	-,080
прийн.інших	,787	,149	,043	-,242	-,037	,298	-,085	,166
прийн.себе	,341	-,173	-,006	-,224	,328	,173	-,054	,647
неприйн.інших	-,127	,796	,261	,084	,006	-,114	,017	-,056
емоц.дискомф.	-,078	,833	-,355	,058	-,244	,162	-,068	,033
зн.контроль	-,159	,804	-,358	,194	-,026	,088	,177	,053
домінування	,239	-,287	-,219	-,032	,430	,627	,133	-,233
ескапізм	,315	,701	-,099	,180	-,137	,254	-,077	-,395
% дисперсії	14,818	14,045	12,588	10,491	8,745	8,121	6,824	6,124

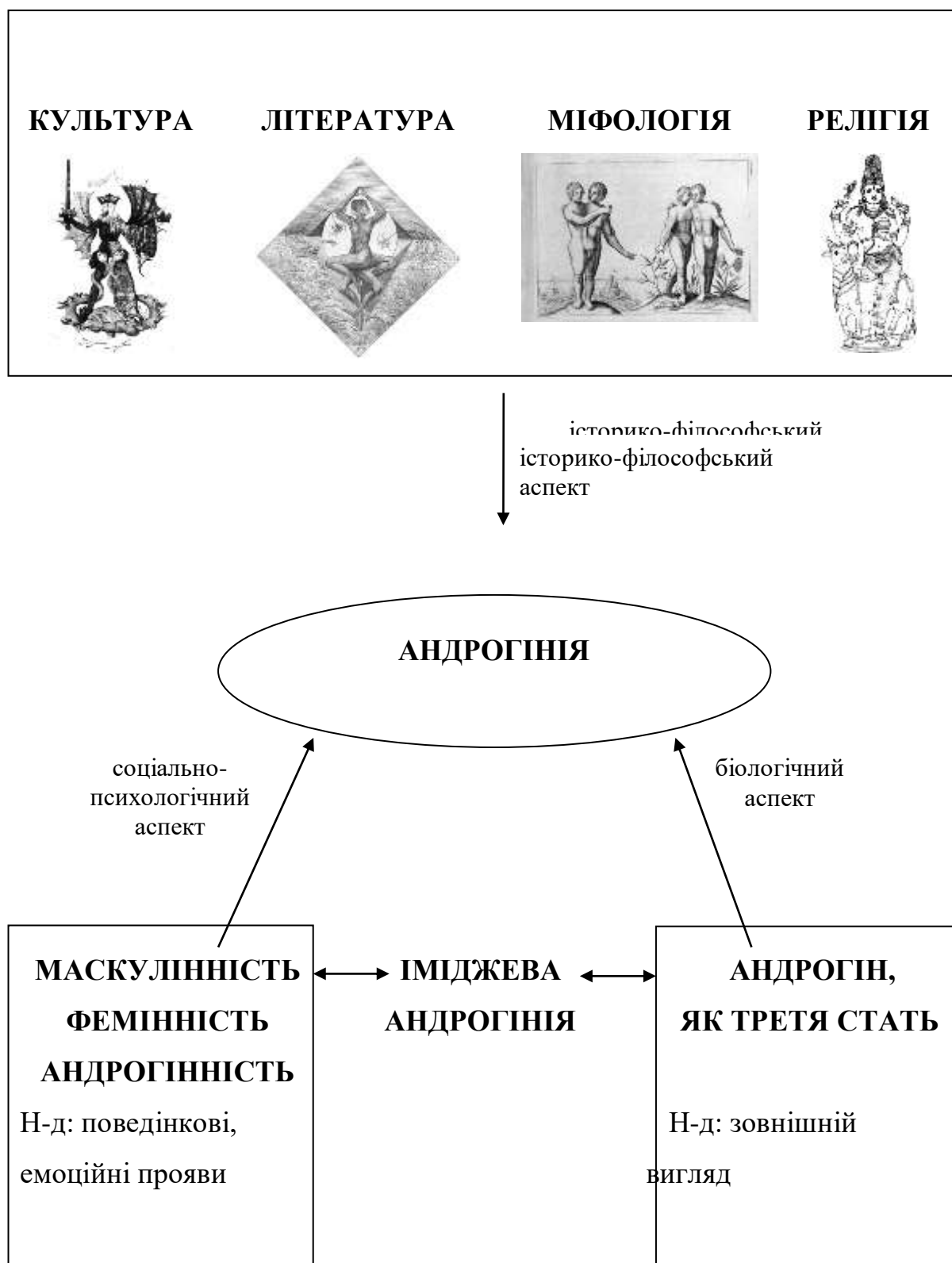
Додаток 3
Особливості факторного розподілу для андрогінних жінок

Таблиця 6

Результати факторного аналізу на шкалах самоповаги, самоактуалізації, самоставлення, соціально-психологічної адаптації (ротация Varimax).

	Чинники							
	Лідерські тенденції і самокритика	Емоційно-поведінкові реакції	Адекватність сприйняття та контролю	прийняття себе іншими	Емоційний комфорт	Адекватність прийняття	Саморегуляція	Домінування
самовпевнен.	-,193	,169	,038	,731	,225	-,206	,026	,181
від.самоставл.	-,167	-,036	,320	,639	,247	-,162	,092	-,006
самоприйняття	,095	,018	-,015	,864	-,163	,023	-,061	,115
самоприв.	-,025	,098	-,132	,022	-,169	-,140	,808	,134
самокерівниц.	,140	,042	,325	,002	,178	-,205	,667	-,021
самозвинувач.	,642	,016	-,027	-,354	-,153	-,134	-,258	,072
гнучкість.пов.	-,122	,693	-,346	-,114	,154	,220	,180	-,114
сензитивність	,120	,785	,023	-,028	-,070	-,103	-,134	,289
спонтанність	-,122	,736	,134	,135	-,035	-,069	-,026	-,121
самоприйн.сат	-,418	,633	,095	,037	,141	,200	,113	-,206
прийн.інших	-,012	,136	,834	,113	,035	-,226	,017	-,037
прийн.себе	-,231	,054	,774	,124	,090	,285	,137	-,033
неприйн.себе	-,012	,096	-,083	-,089	-,087	,865	-,180	-,061
неприйн.інших	,301	-,070	,032	-,174	-,028	,809	-,149	,126
ем.комфорт	-,146	,058	,137	,065	,785	,059	-,124	-,037
емоц.дискомф.	,534	-,104	-,136	,006	-,612	,362	,071	,035
вн.контроль	,199	,071	,683	-,013	,199	-,050	-,059	,301
зн.контроль	,683	-,309	-,023	-,238	-,146	,163	,205	-,042
домінування	-,047	-,024	,058	,148	-,029	,105	,075	,828
ведучий	,685	-,140	,335	,029	,001	,052	,189	-,300
ескапізм	,760	-,035	-,088	,078	,018	,150	,041	-,025
% дисперсії	13,138	11,621	9,886	8,671	8,130	8,115	6,884	5,716

Додаток II
Схема-модель явища андрогінності

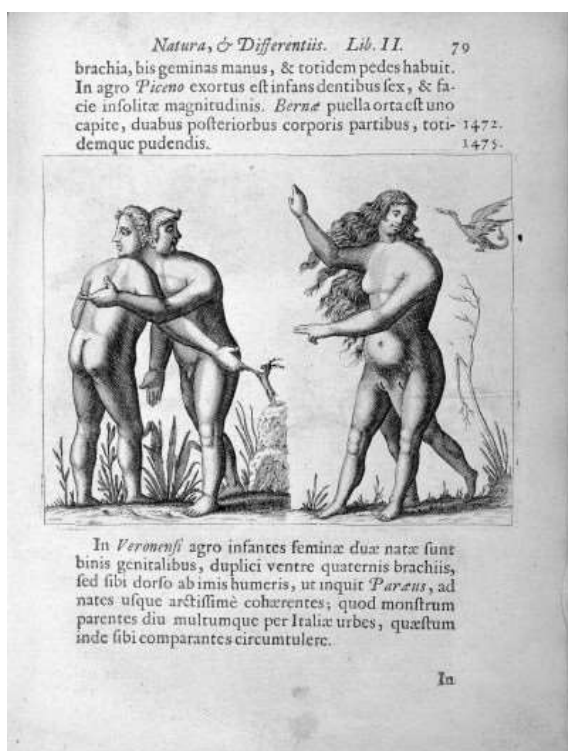

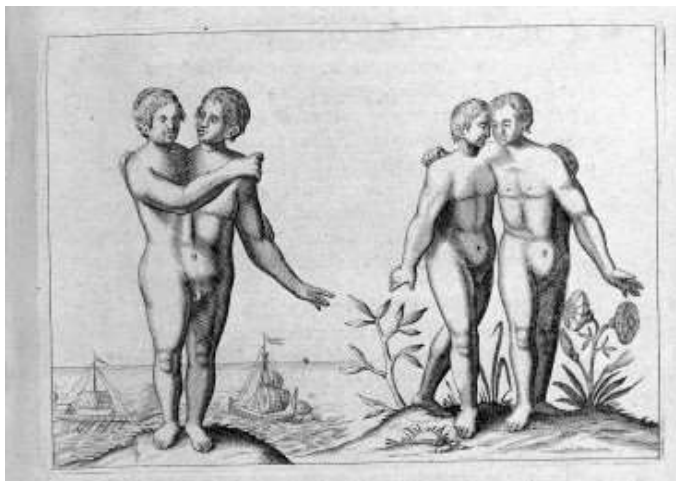

соціально-
біологічний
аспект

Додаток К

Ілюстрації андрогінних істот з «Книги з малюнками монстрів»

Two human figures with abnormalitie. Marco Polo, Fortunio Liceti and Gerardus Blasius Monsters from all parts of the ancient and modern world. – 1630. Print made by Giovanni Battista de' Cavalieri. – 1585

Ребіс в образі двоголового сонцемісячного андрогіна. –
Г. Ямсталер. «Viatorum spagiricum» (1625).

Додаток Л

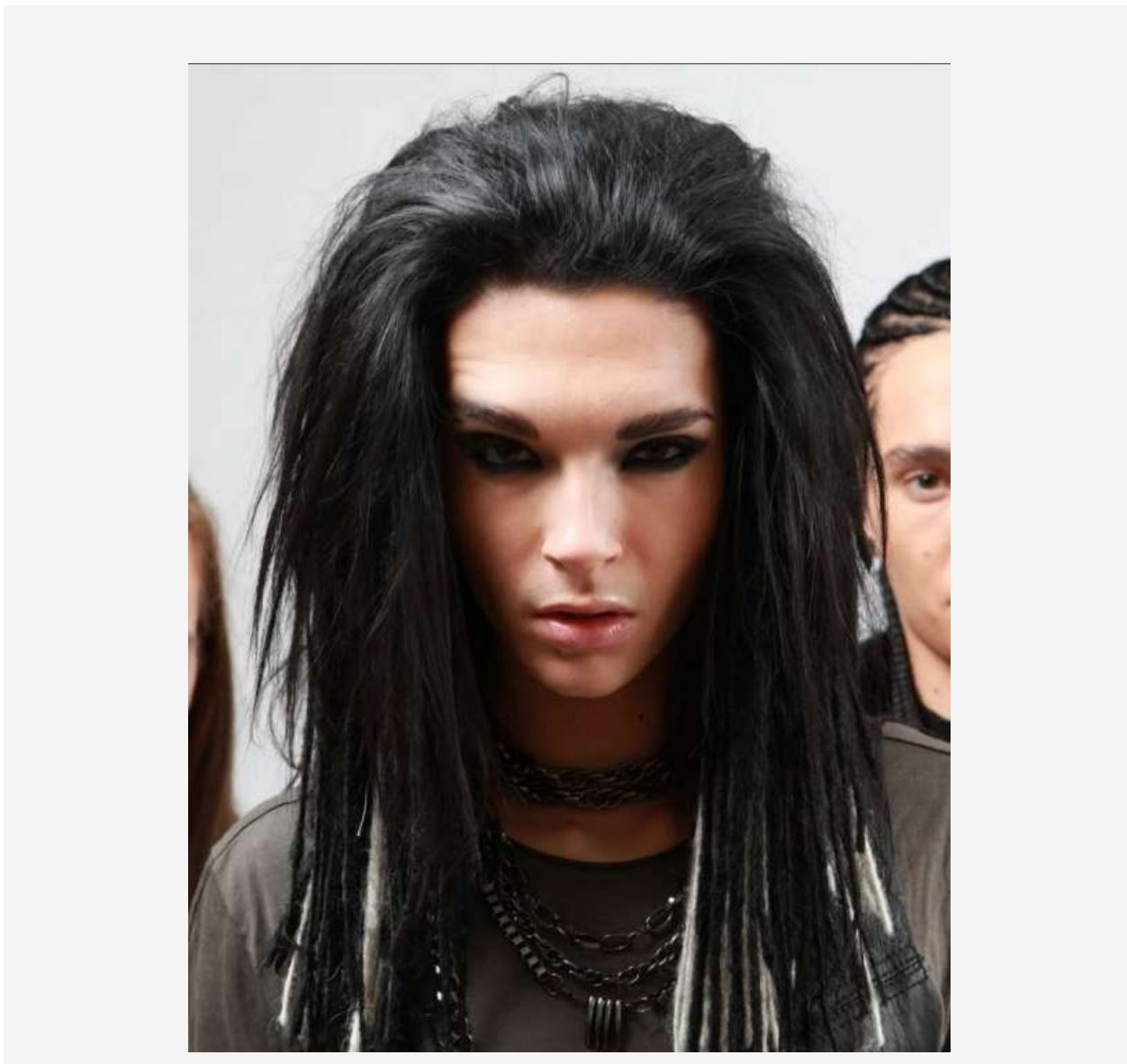
Андрогінність, як тілесний канон в мистецтві епохи Відродження

Леонардо да Вінчі. Іоанн Хреститель, 1513–1516. Лувр

Додаток М

Репрезентація концепта андрогінності в сучасному музичному мистецтві

Акцент на андрогінності в сценічних образах робить соліст «Tokio Hotel» Білл Кауліт

Додаток Н
Концепт андрогінності, як стиль унісекс

Твіггі. Фотограф Баррі Лейтган, 1966

Calvin Klein
collection

Додаток II

Концепт андрогінності у високій моді

Androjen
 Andrej Pejic, Jana K by Matthew Brookes
 Vogue Turkey

November 2010

Андрій Пежич в платті нареченої

Панк-канкан

Колекція Жана Поля Готьє

Тиждень високої моди 2011 в Парижі

Відомі моделі-андрогіни

Роджер Гарт, медійне обличчя з 4-х років! Модель, актор і ведучий шоу.

Андрій Пежич. Андрія помилково включили в топ–100 найкрасивіших жінок, також він брав участь в рекламі нижньої білизни.

Фрея Беха Еріксон, муза Карла Логерфельда. Фрея і по житті притримується «хлопчачого» стилю.

Саскіа де Брау, зайняла друге місце в ТОП–50 за версією models.com в 2013 році.

Жако Ван Ден Ховен, Нідерланди. Брав участь в показах Marc Jacobs, ввійшов у ТОП–50 моделей чоловіків в 2012 році.

Віллі Картьє, став обличчям Givenchy в 2010 р. і далі кар'єра пішла вгору.

Ерік Андерсон, зовсім нове обличчя для модельного бізнесу. Дебютував в 2012 році.

Пауль Бохе, брав участь в показах Alexander McQueen, Yves Saint Laurent і Dior.

Агнесс Дейн, англійська топ-модель.

Серед російських моделей відомі: С. Федянин, Д. Поляков, А. Гордийчук, Т. Марсо, А. Пластун, И. Растрепин, Н. Крутов, А. Писанец, К. Федотова, Ч. Чехов, А. Ханин.

Додаток Р

Андрогінність, як третя стать

